

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Vodič o členu 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima

Obaveza poštovanja ljudskih prava –
Pojmovi „nadležnosti”
i pripisivanja odgovornosti

Ažurirano 28. februara 2025.

Pripremio Sekretarijat. Ne obavezuje Sud.

Molimo izdavače ili organizacije koji žele da prevedu i/ili da reproduciraju cjelokupni izvještaj ili neki njegov dio u obliku štampane ili elektronske publikacije da popune obrazac za kontakt: [zahtjev za reprodukciju ili ponovno objavljivanje prevoda](#) kako bi dobili informacije o postupku davanja dozvole za objavljivanje.

Ako želite da znate na kojim se prevodima Vodiča kroz sudsku praksu trenutno radi, pogledajte spisak [prevoda u pripremi](#).

Ovaj Vodič je izvorno napisan na francuskom jeziku. Redovno se ažurira, a posljednje ažuriranje je izvršeno 28. februara 2025. Može podlijegati uredničkoj reviziji.

Vodiči kroz sudsku praksu mogu se preuzeti na adresi <https://ks.echr.coe.int>. Za najnovije podatke o publikacijama pratite nalog Suda na X-u na adresi: https://x.com/ECHR_CEDH.

Ovaj prevod je objavljen u dogovoru sa Vijećem Evrope i Evropskim sudom za ljudska prava. Isključivu odgovornost za njega snosi prevodilačka agencija Alkemist d.o.o. © Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2025.

Sadržaj

Napomena čitaocima	5
Uvod	6
I. Načelo teritorijalnosti i njegovi izuzeci.....	9
A. Načelo teritorijalnosti i djelokrug njegove primjene.....	9
1. Načelo teritorijalnosti u tradicionalnom smislu pojma	9
2. Prenos suvereniteta nad određenom teritorijom	12
3. Odnos između članova 1. i 56. Konvencije	13
4. Jurisdikcijska veza koja nastaje pokretanjem građanskog ili krivičnog postupka	14
5. Poseban slučaj člana 3. stav 2. Protokola broj 4.....	18
6. Prekogranični prenos ili kontrola podataka	19
B. Izuzeci načela teritorijalnosti	20
1. Aktivna faza međunarodnog oružanog sukoba	21
a. „Aktivna“ država koja sprovodi vojnu operaciju na teritoriji druge države	21
b. „Pasivna“ država na čijoj teritoriji se vrši strana vojna operacija	22
c. Opšta zapažanja i dalji razvoj događaja	22
2. Ovlaštenje nad samim podnosiocem predstavke	23
a. Opšti komentari	23
b. Radnje diplomatskih ili konzularnih službenika	24
c. Radnje počinjene na brodu ili u avionu	25
d. Vršenje suverene vlasti u ime druge države uz njen pristanak.....	25
e. Upotreba sile od strane državnih službenika koji postupaju izvan teritorije svoje države	27
f. Druge situacije.....	29
3. Vlast koja se vrši na određenoj teritoriji	29
a. Nadležnost „aktivne“ države na osnovu njenog vojnog djelovanja izvan sopstvene teritorije	30
i. „Tradicionalna“ vojna okupacija	32
ii. Stvaranje entiteta kojeg ne priznaje međunarodna zajednica	35
b. Nadležnost države koja je pogođena stranom vojnom akcijom (ili vojnom akcijom koju međunarodna zajednica ne priznaje) na svojoj teritoriji	40
4. Poseban slučaj klimatskih promjena	43
II. Delegiranje državnih ovlaštenja ili njihovo zajedničko izvršavanje s drugim državama.....	44
A. Pripisivanje odgovornosti za navodno kršenje Evropskoj uniji: pretpostavka Bosphorus ili načelo jednake zaštite	44
B. Pripisivanje odgovornosti za navodna kršenja UN-u	45
1. Međunarodne vojne operacije	45
2. Međunarodne sankcije koje je izreklo Vijeće sigurnosti UN-a.....	46
C. Pripisivanje odgovornosti za navodno kršenje drugim međunarodnim organizacijama.....	47
III. Teret i standard dokazivanja u pogledu nadležnosti	48
A. Teret dokazivanja i mogućnost donošenja zaključaka	48
1. Teret dokazivanja	48
2. Mogućnost donošenja zaključaka	48

B. Standard dokazivanja i ocjena dokaza	49
1. Standard dokazivanja u pogledu nadležnosti	49
2. Ocjena dokaza	49
Lista citiranih predmeta	51

Napomena čitaocima

Ovaj vodič dio je serije Vodiča kroz sudsku praksu koje objavljuje Evropski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: „Sud”, „Evropski sud”, „Sud u Strazburu”) kako bi obavijestio pravnike o temeljnim presudama i odlukama koje je Sud u Strazburu donio. U ovom Vodiču analizira se i sažima sudska praksa po članu 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu: „Konvencija” ili „Evropska konvencija”). Čitaoci će u ovom Vodiču naći ključna načela u datoj oblasti i sve mjerodavne presedane.

Citirana sudska praksa izabrana je među ključnim, važnim i/ili nedavno donesenim presudama i odlukama.*

Presude i odluke Suda ne služe samo da bi se odlučivalo o predmetima koji su pred njega iznijeti nego i da bi se razjasnila, zaštitila i razvila pravila utvrđena Konvencijom, čime se doprinosi tome da države poštuju obaveze koje su preuzele kao strane ugovornice (*Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stav 154, 18. januara 1978, Serija A, br. 25 i, nedavno, *Jeronoviči protiv Latvije* [VV], br. 44898/10, stav 109, ESLJP 2016).

Zadatak sistema koji je uspostavljen Konvencijom jeste da u opštem interesu odlučuje o pitanjima javne politike, čime se unapređuju standardi zaštite ljudskih prava i proširuje sudska praksa u toj oblasti na cijelu zajednicu visokih strana potpisnica Konvencije (*Konstantin Markin protiv Rusije* [VV], stav 89, br. 30078/06, ESLJP 2012). Zaista, Sud naglašava ulogu Konvencije kao „konstitutivnog instrumenta evropskog javnog reda” u oblasti ljudskih prava (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske* [VV], br. 45036/98, stav 156, ESLJP 2005-VI i, nedavno, *N.D. i N.T. protiv Španije* [VV], br. 8675/15 i 8697/15, stav 110, 13. februara 2020).

Protokolom br. 15 uz Konvenciju nedavno je u Preambulu Konvencije dodato načelo supsidijarnosti. Ovo načelo „predviđa zajedničku odgovornost strana ugovornica i Suda” u pogledu zaštite ljudskih prava, pri čemu domaće vlasti i sudovi moraju da tumače i primjenjuju domaće pravo na način kojim se u najvećoj mogućoj mjeri poštuju prava i slobode definisane Konvencijom i protokolima uz nju (*Grzęda protiv Poljske* [VV], stav 324).

Ovaj Vodič sadrži reference za ključne riječi za svaki navedeni član Konvencije i dodatnih protokola uz nju. Pravna pitanja koja se otvaraju u vezi sa svakim predmetom sažeta su u *Listi ključnih riječi*, odabranih iz rječnika termina preuzetih (uglavnom) direktno iz teksta Konvencije i njenih protokola.

Baza podataka HUDOC sudske prakse Suda omogućava pretraživanje po ključnim riječima. Pretraživanje po ključnim riječima omogućava pronalaženje grupa dokumenata sličnog pravnog sadržaja (obrazloženja i zaključci Suda u svakom predmetu rezimiraju se ključnim riječima). Ključne riječi za pojedinačne predmete mogu se pronaći klikom na tag „Case Details” („Detalji predmeta”) u bazi podataka HUDOC. Detaljnije informacije o bazi podataka HUDOC i ključnim riječima možete naći u korisničkom priručniku „*HUDOC user manual*”.

---

* Citirana sudska praksa može biti na jednom ili oba službena jezika (engleski i francuski) Suda i Evropske komisije za ljudska prava. Osim ako nije drugačije naznačeno, sve reference se odnose na presude o meritumu koje je donijelo vijeće Suda. Skraćenica „(odl.)” označava da je citat iz odluke Suda, a skraćenica „[VV]” označava da je predmet razmatralo Veliko vijeće. Presude Vijeća koje nisu bile pravosnažne u trenutku objavljivanja ovog ažuriranog teksta označene su znakom (*).

Uvod

Član 1. Konvencije – Obaveza poštovanja ljudskih prava

„Visoke strane ugovornice jamče svim licima pod svojom jurisdikcijom prava i slobode utvrđene u Dijelu I. ove konvencije.“

Ključne riječi baze podataka HUDOC

Visoka strana ugovornica (1) – Odgovornost država (1) – Nadležnost država (1)

1. Kao što je utvrđeno u članu 1, obaveza koju je preuzela strana ugovornica ograničena je na „jamčenje“ („*reconnaître*“ u francuskom tekstu) navedenih prava i sloboda osobama unutar vlastite „jurisdikcije“. „Jurisdikcija“ je osnovni kriterij za primjenu člana 1. Vršenje nadležnosti je obavezan preduslov da bi se strana ugovornica mogla smatrati odgovornom za činjenja ili nečinjenja koja joj se mogu pripisati, a koja dovode do tvrdnji o povredi prava i sloboda utvrđenih Konvencijom (*Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stav 103, i sudska praksa u tom slučaju).

2. U kontekstu Konvencije, pojam nadležnosti (na engleskom „jurisdiction“, a na francuskom ponekad „compétence“, a ponekad „jurisdiction“) ima dva zasebna, ali povezana značenja. Prvo podrazumijeva nadležnost samog Suda (*compétence*) na osnovu, konkretno, članova 19. i 32. Konvencije, da primi predstavku i razmotri je. U tu svrhu Sud mora da uspostavi svoju nadležnost *ratione personae* (provjeravajući, na primjer, da li se, u kontekstu pojedinačne predstave, podnositelj može smatrati „žrtvom“ u smislu člana 34) i svoju nadležnost *ratione materiae* (provjeravajući, na primjer, da li je pravo na koje se poziva zaštićeno Konvencijom i protokolima uz nju, kao i da li predmetne činjenice potpadaju u djelokrug njihove primjene). Sud je više puta istakao da se mora uvjeriti da ima nadležnost u svakom slučaju koji se pred njega iznese i stoga je dužan razmotriti pitanje sopstvene nadležnosti u svakoj fazi postupka (vidjeti, na primjer *Slovenija protiv Hrvatske* (odl.) [VV], 2020, *Svetova i drugi protiv Rusije*, 2023, stavovi 23–28) ili *Ukrajina protiv Rusije (Krim)* [VV], 2024, stav 862). Drugo značenje se odnosi na jurisdikciju (*jurisdiction*) visokih strana ugovornica, s obzirom na to da ih član 1. obavezuje da jamče „svim licima pod svojom jurisdikcijom“ prava i slobode definisane Konvencijom (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stavovi 503–505; *Ukrajina protiv Rusije (Krim)* [VV], 2024, stav 863). Ovaj Vodič se odnosi na nadležnost u ovom drugom smislu.

3. Historijski posmatrano, tekstom koji je pripremio Komitet za pravna i administrativna pitanja Savjetodavne skupštine Vijeća Evrope utvrđeno je ono što će kasnije postati član 1. Konvencije, odnosno da „države članice [treba da] preuzmu obavezu da jamče svakome ko boravi na njihovoj teritoriji prava...“. Komitet međuvladinih eksperata, koji je razmatrao nacrt Savjetodavne skupštine, odlučio je da zamijeni izraz „boravi na njihovoj teritoriji“ izrazom „pod svojom jurisdikcijom“. Razlozi za tu izmjenu opisani su u sljedećem isječku iz *Zbirnog izdanja pripremljenih radova Evropske konvencije o ljudskim pravima (Collected Edition of the Travaux Préparatoires of the European Convention on Human Rights)*:

„Nacrtom Skupštine su prava i slobode zajamčene Konvencijom proširene da obuhvate ‘svakoga ko boravi na teritoriji država ugovornica’.“ Komitetu se činilo da bi se pojam ‘boravi’ mogao smatrati previše restriktivnim. Smatralo se da postoje dobri razlozi da se prava i slobode zajamčene Konvencijom prošire tako da obuhvate sva lica na teritorijama država ugovornica, čak i ona za koja se ne bi moglo reći da imaju boravište u pravnom smislu te riječi. Komitet je stoga zamijenio pojam ‘boravi’ izrazom ‘pod svojom jurisdikcijom’ koji se navodi i u članu 2. nacrta ugovora Komisije Ujedinjenih nacija” (Tom III, str. 260).

4. Usvajanju člana 1. Konvencije prethodio je komentar belgijskog predstavnika koji je 25. avgusta 1950. tokom plenarne sjednice Savjetodavne skupštine izjavio:

„... od sada se pravo na zaštitu od strane naših država, na osnovu formalne odredbe Konvencije, može ostvariti u punoj mjeri i bez ikakve diskriminacije, u korist pojedinca bilo kog državljanstva koji je na teritoriji bilo koje od naših država imao neki razlog da se žali na povredu svojih prava”.

5. U pripremnim radovima (*travaux préparatoires*) se dalje napominje da formulacija člana 1, uključujući i izraz „pod svojom jurisdikcijom”, nije izazvala nikakvu dalju raspravu te da je tekst u tom obliku (koji opstaje i danas), usvojila Savjetodavna skupština 25. avgusta 1950. godine bez ikakvih novih izmjena i dopuna (*Collected Edition*, tom VI, str. 132) (*Banković i drugi protiv Belgije i drugih* (odl.) [VV], 2001, stavovi 19–20).

6. Pojam „jurisdikcije” u smislu člana 1. Konvencije treba tumačiti u kontekstu značenja koje taj pojam ima u međunarodnom javnom pravu (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* (odl.) [VV], 2020, stav 344).

7. Utvrđivanje postojanja „jurisdikcije” u smislu člana 1. Konvencije ne vrši se nužno po meritumu slučaja i stoga nije potrebno da se o tome odlučuje u fazi razmatranja merituma u postupku (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* (odl.) [VV], 2020, stav 265). Shodno tome, ništa ne spriječava Sud da već u preliminarnoj fazi (razmatranja prihvatljivosti slučaja) utvrdi da li tvrdnje podnosioca predstavke spadaju u nadležnost tužene države (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 507). U svakom slučaju, pitanje da li određeni slučaj potpada pod nadležnost tužene Države predstavlja preliminarno pitanje na koje treba odgovoriti prije bilo kakve procjene merituma predmetnih tvrdnji (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stav 264; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 506).

8. Pored toga, Sud može samoinicijativno da razmotri pitanje nadležnosti ili pripisivanja odgovornosti za navodne povrede tuženoj Državi čak i ako vlada nije podnijela prigovor po tom osnovu (*Stephens protiv Malte (br. 1)*, 2009, stav 45; *Vasiliciuc protiv Republike Moldavije*, 2017, stav 22; *Veronica Ciobanu protiv Republike Moldavije*, 2021, stav 25).

9. Da li djela koja čine osnov prigovora podnosioca predstavke potpadaju pod *nadležnost* tužene Države i da li je ta država zapravo *odgovorna* za ta djela po osnovu Konvencije – dva su različita pitanja. Drugo pitanje obično utvrđuje Sud u fazi razmatranja merituma (*Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), 1995, stavovi 61. i 64; *Duarte Agostinho i drugi protiv Portugala i 32 drugih* (odl.) [VV], 2024, stav 178). Mora se napraviti razlika i između pitanja *jurisdikcije*, u smislu člana 1. Konvencije, i pitanja *pripisivanja odgovornosti* za navodnu povredu činjenju ili nečinjenju tužene Države, pri čemu se drugo pitanje razmatra iz perspektive usklađenosti predstavke *ratione personae* sa odredbama Konvencije (*Loizidou protiv Turske* (meritorna odluka), 1996, stav 52). Pitanja odgovornosti i pripisivanja odgovornosti često su usko povezana sa utvrđivanjem činjenica u slučaju i ocjenom dokaza. Sud će se stoga tim pitanjima baviti u svjetlu nalaza o konkretnim činjenicama slučaja (*Abu Zubaydah protiv Litvanije*, 2018, stavovi 411. i 584–585; *Al-Hawsawi protiv Litvanije*, 2024, stavovi 127, 157. i 161–163). Sud obično smatra da su pojmovi pripisivanja odgovornosti i odgovornosti povezani, pa je tako odgovornost države prema Konvenciji prisutna samo ako joj se može pripisati navodna povreda. Međutim, u određenim posebnim slučajevima, Sud razlikuje ta dva pojma i razmatra ih zasebno (*Assanidze protiv Gruzije* [VV], 2004, stav 144).

10. Za razliku od nadležnosti, pitanja pripisivanja odgovornosti i odgovornosti tužene Države prema Konvenciji za predmetna djela ispituju se u fazi razmatranja merituma u postupku. Međutim, važno je razjasniti da se ovo odnosi samo na dokazno pitanje da li se predmetno činjenje ili nečinjenje zaista moglo pripisati državnom službeniku, kako je navedeno. To ne isključuje mogućnost da se, već u fazi razmatranja prihvatljivosti slučaja, procijeni da li se određeni pojedinci ili subjekti mogu smatrati državnim službenicima, tako da bi bilo koje radnje za koje se kasnije u fazi razmatranja merituma utvrdi da su ih oni počinili mogla dovesti do odgovornosti date države (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 550; vidjeti i pristup usvojen u slučaju *Kipar protiv Turske*, Odluka Komisije, 1975, (D.R.) 2, str. 32, stav 84, str. 125 i 151). Slično tome, kada su u pitanju opšta načela kojima se utvrđuje pripisivanje ekstrateritorijalne radnje, Sud o tom pitanju može da odluči već u fazi

razmatranja prihvatljivosti slučaja; na primjer, u toj fazi je utvrdio opšte pravilo koje se primjenjuje na pitanja međunarodne pravne i sudske saradnje, prema kojem se radnja koju pokrene država podnositelj zahtjeva po osnovu sopstvenog domaćeg prava, a koju država primalac zahtjeva preduzme u skladu sa svojim ugovornim obavezama, može pripisati državi podnositelju zahtjeva čak i ako to djelo izvrši (ili je trebalo da ga izvrši) država primalac zahtjeva (*J. Paul Getty Trust i drugi protiv Italije*, 2024, stavovi 237–239).

11. Sud je u jednom slučaju objasnio da se njegova odluka odnosi samo na obim nadležnosti i odgovornosti tužene Države za navodna kršenja. Shodno tome, jedino je pitanje da li je država imala nadležnost u pogledu tih kršenja bilo predmet razmatranja. Pitanje nadležnosti bilo koje druge države (jedne od država podnositelja predstavke u međudržavnom slučaju) u pogledu tih događaja nije potpadalo u obim slučaja (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 395). Ipak, moglo bi biti od koristi uspostaviti opšta načela u pogledu obje situacije, budući da oni čine dio holističkog pogleda na pristup Suda nadležnosti u takvim slučajevima (*ibid.*, stav 552).

12. Sud je uspostavio niz jasnih načela u članu 1. svoje sudske prakse. Tako da član 1. ne pravi razliku između vrste predmetnog pravila ili mjere te ne isključuje nijedan dio „nadležnosti“ strana ugovornica iz preispitivanja prema Konvenciji (*N.D. i N.T. protiv Španije* [VV], 2020, stav 102). Ipak, u svakom slučaju koji se pred njega iznese, pitanje „nadležnosti“ tužene Države prema članu 1. mora da se preispita uz primjenu standarda dokazivanja „van razumne sumnje“, pri čemu se podrazumijeva da takav dokaz, kao što je prethodno navedeno, može proizlaziti iz istovremenog postojanja dovoljno snažnih, jasnih i saglasnih zaključaka ili sličnih neosporenih činjeničnih pretpostavki (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* (odl.) [VV], 2020, stav 265).

13. Organi Konvencije su izradili okvir za tumačenje i primjenu člana 1. Konvencije. Relevantna načela su se razvijala radi obezbjeđivanja djelotvorne zaštite ljudskih prava u pretežno regionalnom kontekstu. Ona potiču iz perioda prije usvajanja Članova o odgovornosti država za međunarodna protivpravna djela („ARSIWA“, koje je usvojila Komisija za međunarodno pravo, a Generalna skupština preporučila državama rezolucijom 56/83 od 12. decembra 2001), a u okviru kojih je uzeta u obzir prethodna sudska praksa organa Konvencije pri formulisanju relevantnih pravila međunarodnog prava (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), stav 547). Iako test za utvrđivanje postojanja nadležnosti prema članu 1. Konvencije nije isti kao test za utvrđivanje odgovornosti države za međunarodno protivpravno djelo prema međunarodnom pravu, kako je definisan u članovima ARSIWA, mogu postojati određena područja preklapanja u mjeri u kojoj je Sud pozvan da preispita da li se djela počinitelja mogu pripisati državi u kontekstu procjene svoje nadležnosti. Pri utvrđivanju da li se pojedinac ili subjekt može smatrati državnim organom, pravila utvrđena u članovima ARSIWA, kako ih primjenjuju međunarodni sudovi i tribunali, nesumnjivo su relevantna, a sudska praksa Suda pokazuje da se ona uzimaju u obzir (*ibid.*, stav 551).

14. Prema članu 1. Konvencije, ne postoji principijelni razlog da se pravi razlika između, s jedne strane, lica koje je bilo u nadležnosti jedne strane ugovornice, ali je dobrovoljno napustilo tu nadležnost prije predmetnih događaja i, s druge strane, lica koje nikada nije bilo u nadležnosti te države. Slično tome, nadležnost države ne zavisi od ozbiljnosti ili intenziteta navodnog kršenja, a takvi faktori ne utiču na obrazloženje Suda u vezi sa ovim pitanjem (*Abdul Wahab Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2014, stav 26).

15. Prećutno odobravanje ili saučesništvo vlasti strane ugovornice u djelima privatnih pojedinaca kojima se krše konvencijska prava drugih pojedinaca pod njihovom nadležnošću može dovesti do odgovornosti te države prema Konvenciji (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stav 318; *Solomou i drugi protiv Turske*, 2008, stav 46).

16. Član 1. ne pravi razliku između vrste predmetnog pravila ili mjere te ne isključuje nijedan dio „nadležnosti“ strana ugovornica iz preispitivanja prema Konvenciji (*N.D. i N.T. protiv Španije* [VV], 2020, stav 102).

17. Treba imati na umu i da, za potrebe Konvencije, jedino relevantno pitanje predstavlja međunarodna odgovornost države, bez obzira na domaću vlast kojoj se može pripisati kršenje Konvencije u nacionalnom sistemu. Iako nije nezamislivo da se države suoče sa poteškoćama u obezbjeđivanju poštovanja prava zajamčenih Konvencijom u svim dijelovima svoje teritorije, svaka strana ugovornica Konvencije i dalje ostaje odgovorna za ono što se dešava bilo gdje na njenoj teritoriji. Osim toga, Konvencija ne samo da obavezuje više organe vlasti strana ugovornica da poštuju prava i slobode koje ona utvrđuje; također podrazumijeva da, kako bi osigurali uživanje tih prava i sloboda, ti organi vlasti moraju spriječiti ili otkloniti svako kršenje na nižim nivoima. Viši organi vlasti države dužni su da svoje podređene obavežu na poštovanje Konvencije i ne mogu se kriti iza svoje nemogućnosti da osiguraju njeno poštovanje. Opšta obaveza koja se članom 1. Konvencije nameće državi podrazumijeva i zahtijeva sprovođenje nacionalnog sistema koji može da osigura poštovanje Konvencije za sve, na čitavoj teritoriji države. Ovo potvrđuje činjenica da, prvo, član 1. ne isključuje nijedan dio „nadležnosti“ strana ugovornica iz djelokruga primjene Konvencije i, drugo, upravo se u vezi sa svojom „nadležnošću“ u cjelini države članice pozivaju da pokažu poštovanje Konvencije (*Assanidze protiv Gruzije* [VV], 2004, stavovi 146–147). Ukratko, pred sudom se razmatra samo odgovornost same strane ugovornice, a ne domaće vlasti ili organa, bilo na centralnom ili lokalnom nivou. Nije uloga Suda da se bavi brojnim domaćim vlastima ili sudovima niti da razmatra sporove između institucija ili u vezi sa unutrašnjom politikom (*ibid.*, stav 149).

18. Generalno posmatrano, država se može smatrati odgovornom čak i kada njeni službenici postupaju *ultra vires* ili suprotno uputstvima. Prema Konvenciji, organi vlasti države su strogo odgovorni za postupanje svojih podređenih i dužni su da nametnu svoju volju te se ne mogu kriti iza svoje nemogućnosti da osiguraju njeno poštovanje (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stav 319).

I. Načelo teritorijalnosti i njegovi izuzeci

A. Načelo teritorijalnosti i djelokrug njegove primjene

1. Načelo teritorijalnosti u tradicionalnom smislu pojma

19. Nadležnost države prema članu 1. je *prvenstveno teritorijalna*. U skladu sa članom 31. stav 1. Bečke konvencije o ugovornom pravu iz 1969. godine, Sud je tumačio izraz „pod svojom jurisdikcijom“ utvrđujući uobičajeno značenje koje treba dati tom izrazu u njegovom kontekstu i imajući u vidu cilj i svrhu Konvencije (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stav 99). Shodno tome, član 1. Konvencije mora se tumačiti tako da odrazi ovaj uobičajeni i suštinski teritorijalni pojam nadležnosti, dok su druge osnove nadležnosti neuobičajene i zahtijevaju posebno opravdanje u konkretnim okolnostima svakog slučaja (*Banković i drugi protiv Belgije i drugi* (odl.) [VV], 2001, stavovi 61, 67, 71. kao i *Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stav 104, i reference navedene u tim slučajevima); za veoma jasne primjere primjene teritorijalnog kriterija vidjeti *Gurbanov protiv Armenije*, 2023, stavovi 22–26, a u vezi sa lukama i teritorijalnim vodama, *Friedrich i drugi protiv Poljske*, 2024, stav 113. i *M.A. i Z.R. protiv Kipra*, 2024, stav 63).

20. Činjenica da podnositelj predstavke trenutno živi u državi ugovornici nije dovoljna da se toj državi dodijeli teritorijalna nadležnost, a samim tim ni pripíše odgovornost prema članu 1. Konvencije. U tom pogledu je relevantan isključivo predmet žalbenih navoda podnositelja predstavke (*Chagos Islanders protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2012, stav 63).

21. U slučaju *Banković i drugi protiv Belgije i drugih* (odl.) [VV], 2001, podnositelji predstavke su se žalili zbog smrti članova svojih porodica (i povreda koje je zadobio jedan od podnositelja koji je preživio) kao posljedica bombardovanja prostorija Radio-televizije Srbije u Beogradu od strane

oružanih snaga NATO-a, iako Savezna Republika Jugoslavija nije bila strana ugovornica. Sud je odbacio tvrdnju podnositelja predstavke da svaka osoba koja trpi negativne posljedice određene radnje koja se može pripisati strani ugovornici *ipso facto*, bez obzira gdje je radnja izvršena ili gdje su se osjetile njene posljedice, potpada „pod jurisdikciju“ te države u smislu člana 1. Konvencije. Sud je ponovio da je Konvencija multilateralni ugovor koji, u skladu sa članom 56. Konvencije, funkcionira u suštinski regionalnom kontekstu i naročito u pravnom prostoru (*espace juridique*) strana ugovornica, kojem Savezna Republika Jugoslavija nije pripadala. Stoga, Konvencija nije namijenjena za primjenu širom svijeta, čak ni u pogledu postupanja strana ugovornica. Sud u tom slučaju nije bio uvjeren da postoji bilo kakva jurisdikcijska veza u pogledu nadležnosti između tuženih Država i podnositelja predstavke, koji nisu dokazali da oni i njihovi preminuli srodnici mogu da potpadnu pod nadležnost tuženih Država zbog sporne jurisdikcijske radnje (vidjeti i [Marković i drugi protiv Italije](#) (odl.), 2003). Sud je kasnije napustio taj pristup i utvrdio da se prava iz Konvencije mogu „odvojiti i prilagoditi“ za primjenu člana 1. ([Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije](#) [VV] (odl.), 2022, stav 571, sa daljnjim referencama).

22. Smatra se da država uobičajeno ostvaruje nadležnost na cijeloj svojoj teritoriji ([Assanidze protiv Gruzije](#) [VV], 2004, stav 139; [Ukrajina protiv Rusije \(u vezi s Krimom\)](#) (odl.) [VV], 2020, stav 345). Konvencija zabranjuje teritorijalna izuzeća, osim u slučaju predviđenom u članu 56. stav 1. Konvencije (zavisne teritorije) (*ibid.*, stav 140; [N.D. i N.T. protiv Španije](#) [VV], 2020, stav 106; i [A.A. i drugi protiv Sjeverne Makedonije](#), 2022, stav 61). Drugim riječima, teritorijalni obim Konvencije se ne može selektivno i vještački smanjiti samo na određene dijelove teritorije strane ugovornice (*ibid.*, 2022, stav 63).

23. Nije važno da li je tužena Država unitarna ili federalna. Za razliku od Američke konvencije o ljudskim pravima od 22. novembra 1969. godine (član 28), Evropska konvencija ne sadrži „saveznu odredbu“ kojom se ograničavaju obaveze savezne države u vezi sa onim što se događa na teritoriji država koje čine dio federacije. Osim toga, čak i ako bi se utvrdilo da u Evropskoj konvenciji postoji implicitna savezna odredba sličnog sadržaja kao u članu 28. Američke konvencije (što je u praksi nemoguće), ona se ne bi mogla tumačiti kao da saveznu državu oslobađa od sveukupne odgovornosti, jer se njime nalaže da ta savezna država „odmah preduzme odgovarajuće mjere, u skladu sa svojim ustavom...“, kako bi [države članice federacije] mogle donijeti odgovarajuće odredbe za poštovanje [Konvencije]“. Zaista, iz razloga pravne politike – potrebe da se održi jednakost između strana ugovornica te da se obezbijedi djelotvornost Konvencije – ne bi moglo biti drugačije. Da nije ove pretpostavke, primjenjivost Konvencije bi se mogla selektivno ograničiti samo na dijelove teritorije određenih strana ugovornica, čime bi pojam djelotvorne zaštite ljudskih prava na kojem se zasniva čitava Konvencija izgubio smisao, a istovremeno bi se omogućila diskriminacija među stranama ugovornicama, odnosno između onih koje su prihvatile primjenu Konvencije na cijeloj svojoj teritoriji i onih koje nisu ([Assanidze protiv Gruzije](#), 2004, stavovi 141–142). Pored toga, organi vlasti teritorijalnog entiteta države su institucije javnog prava koje obavljaju funkcije koje su im dodijeljene Ustavom i zakonom (*ibid.*, stav 148).

24. Osim toga, praktične poteškoće u kontekstu migracija ne mogu opravdati ostavljanje područja izvan zakonske regulative u kojem pojedinci nisu obuhvaćeni nijednim pravnim sistemom koji može da im obezbijedi uživanje prava i garancija zaštićenih Konvencijom, na čije osiguravanje su se države obavezale ([A.A. i drugi protiv Sjeverne Makedonije](#), 2022, stav 63).

25. Evropska komisija za ljudska prava („Komisija“) potvrdila je načelo teritorijalnosti u okviru dvije predstavke koje je podnijelo isto lice, a koje su usmjerene protiv Ujedinjenog Kraljevstva i Irske. Podnositeljica predstavke u tim slučajevima, britanska državljanica koja živi u Sjevernoj Irskoj, tvrdila je da su obje ove države prekršile pozitivne obaveze koje proizilaze iz člana 2. Konvencije, a usljed ubistva njenog supruga počinjenog na teritoriji Republike Irske i ubistva njenog brata počinjenog u Sjevernoj Irskoj (a samim tim i u Ujedinjenom Kraljevstvu). U prvoj predstavi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, podnositeljica je navela da je ta država odgovorna prema Konvenciji i za ubistvo njenog supruga počinjeno u Republici Irskoj, jer britanski organi vlasti nisu učinili sve što je u njihovoj moći da suzbiju opštu pojavu terorizma od strane Irske republikanske armije (IRA). Komisija je konstatovala

svoje neslaganje. Napomenula je da, u trenutku pogibije, neposredna žrtva – suprug podnositeljice predstavke – nije bila u okviru „nadležnosti“ Ujedinjenog Kraljevstva u smislu člana 1. Konvencije. Komisija je razmatrala i da li je bilo kakva radnja organa vlasti Ujedinjenog Kraljevstva mogla odigrati ulogu u ubistvu supruga podnositeljice predstavke u Republici Irskoj, ali je utvrdila da sama podnositeljica ni u jednom trenutku nije navela takvu radnju britanskih vlasti. Shodno tome, u mjeri u kojoj se njen prigovor odnosio na Ujedinjeno Kraljevstvo i ubistvo supruga, bio je nespojiv *ratione loci* sa Konvencijom. S druge strane, ubistvom njenog brata u Ujedinjenom Kraljevstvu dodijeljena je „nadležnost“ toj državi, tako da je prigovor u vezi s tim zaista bio spojiv *ratione loci* (*W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Odluka Komisije od 28. februara 1983). U drugom slučaju protiv Irske, Komisija je donijela dijametralno suprotne zaključke, odnosno da je suprug podnositeljice bio u nadležnosti tužene Države, ali ne i njen brat. Konkretno, što se tiče brata, Komisija je dodala da ustavna tvrdnja u pogledu teritorija Sjeverne Irske navedena u članovima 2. i 3. Ustava Irske nije priznata od strane međunarodne zajednice kao osnov nadležnosti nad Sjevernom Irskom (*W. protiv Irske*, Odluka Komisije od 28. februara 1983).

26. Postojanje ograde koja se nalazi na određenoj udaljenosti od granice ne daje državi pravo da jednostrano isključuje, mijenja ili ograničava svoju teritorijalnu nadležnost, koja počinje na liniji koja čini granicu (*N.D. i N.T. protiv Španije* [VV], 2020, stav 109). Navedeni slučaj odnosi se na povratak u Maroko dvije osobe – od kojih je jedna državljanin Malija, a druga Obale Slonovače – koje su pokušale nezakonito da uđu na teritoriju Španije tako što su se popele preko tri paralelne ograde koje okružuju špansku enklavu Melilja, koja se nalazi na sjevernoafričkoj obali. Podnositelji predstavke su uspjeli da stignu samo do vrha unutrašnje ograde, sa koje su se najzad spustili uz pomoć španskih snaga bezbjednosti, koje su ih potom izručile marokanskim vlastima. Sud nije uspio da uoči nijednu „ograničavajuću *de facto* situaciju“ ili „objektivne činjenice“ koje mogu da ograniče efektivno vršenje vlasti Španije nad njenom teritorijom na granici sa Meliljom i, shodno tome, da ospori „pretpostavku nadležnosti“ u odnosu na podnositelje predstavke. Tako da su potpali pod „nadležnost“ Španije u smislu člana 1. Konvencije. Sud je istakao da praktične poteškoće u upravljanju ilegalnom imigracijom (u ovom slučaju, pokušaj preskakanja graničnih ograda od strane grupa od nekoliko stotina nerezidenata) nisu izmijenile njegovo obrazloženje; naprotiv, specifična priroda konteksta migracija ne može opravdati postojanje područja izvan zakonske regulative u kojem pojedinci nisu obuhvaćeni nijednim pravnim sistemom koji može da im obezbijedi uživanje prava i garancija zaštićenih Konvencijom (*ibid.*, stavovi 104–111).

27. Pored toga, Sud je nedavno utvrdio da tri odbijanja od strane graničnih službenika Litvanije da prime zahtjeve za azil od čečenske porodice na granici s Bjelorusijom predstavljaju radnje koje se mogu pripisati Litvaniji i stoga potpadaju pod nadležnost te zemlje u skladu sa članom 1. Konvencije (*M.A. i drugi protiv Litvanije*, 2018, stav 70).

28. Kada je u pitanju teritorija diplomatskih misija države u inostranstvu, administrativna kontrola koju država vrši nad prostorijama svojih ambasada nije dovoljna da svako lice koje uđe u te prostorije bude obuhvaćeno njenom nadležnošću (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stav 119). Tako da je Sud odbio priznati teritorijalnu nadležnost Belgije u pogledu četiri državljanina Sirije koja su podnijela zahtjeve za vizu u ambasadi Belgije u Libanu. S obzirom na to da nisu bili na teritoriji te države niti na njenoj granici, nisu se mogli ni naći u situaciji da budu udaljeni s njene teritorije (*ibid.*, stav 120).

29. Ako je do okolnosti koje su dovele do navodnog kršenja došlo u prekograničnom ili transnacionalnom kontekstu, na osnovu načela da je nadležnost države prvenstveno teritorijalna, predstavka protiv nekoliko strana ugovornica spojiva je *ratione loci* s odredbama Konvencije u pogledu događaja do kojih je došlo na njihovim teritorijama (*Razvozhayev protiv Rusije i Ukrajine i Udaltsov protiv Rusije*, 2019, stav 160).

30. Slučaj *Petrović i drugi protiv Hrvatske**, 2025, odnosi se na sumnju tri majke da se njihove bebe, rođene između 1986. i 1994. godine na teritoriji Hrvatske, nisu razboljele i umrle, suprotno tvrdnjama nadležnih javnih bolnica, već da su otete i nezakonito date na usvajanje. Tužena država je prigovorila

da nije imala nadležnost *ratione loci*, tvrdeći, prvo, da su djeca prve podnositeljice predstavke rođena u Vukovaru u vrijeme kada nije bio pod kontrolom Hrvatske, a drugo, da su dvije bebe prebačene u bolnicu u Srbiji, gdje su i umrle. Obaveza pružanja relevantnih informacija podnositeljicama predstavke stoga je pala na vlasti Republike Srbije. Sud je smatrao da ima nadležnost da razmotri da li je Hrvatska ispunila svoju pozitivnu obavezu pružanja konačnih i/ili vjerodostojnih informacije podnositeljicama predstavke o tome šta se dogodilo sa njihovom djecom, uključujući i djecom rođenom u Vukovaru u navedenom periodu, kao i pitanje u kojoj mjeri je Hrvatska mogla, u granicama svoje teritorijalne suverenosti, preduzeti korake da obezbijedi informacije o sudbini beba prebačenih u Srbiju (*ibid.*, stavovi 107–113).

31. U konkretnom kontekstu pozitivnih obaveza države u pitanjima klimatskih promjena, Sud je utvrdio da pojedinci koji žive na teritoriji strane ugovornice u te svrhe potpadaju pod njenu nadležnost. Međutim, pitanje odgovornosti je zasebno pitanje koje treba razmotriti, po potrebi, u odnosu na meritum pritužbe (*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz i drugi protiv Švajcarske* [VV], stav 287, 2024; *Duarte Agostinho i drugi protiv Portugala i 32 drugih* (odl.) [VV], 2024, stav 178).

2. Prenos suvereniteta nad određenom teritorijom

32. Član 19. Konvencije ne ovlašćuje Sud da izriče presude o zakonitosti i valjanosti prenosa teritorijalnog suvereniteta prema međunarodnom pravu. Ipak, Sud ima ovlaštenje, u mjeri u kojoj je to neophodno za vršenje njegove nadležnosti prema članu 19. Konvencije da se osigura „poštivanje obaveza koje su visoke strane ugovornice u Konvenciji i njenim protokolima preuzele“, da utvrdi prirodu nadležnosti koju sprovodi tužena Država nad određenom teritorijom. Sud neizbježno mora da utvrdi pitanje prenosa suvereniteta kada odredba Konvencije koja je navodno prekršena uključuje pozivanje na odredbe domaćeg prava. Na osnovu svoje uspostavljene sudske prakse, Sud mora da ispita odredbe domaćeg prava pri razmatranju merituma prigovora, te stoga mora da utvrdi koje je primjenjivo „domaće“ pravo (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stavovi 341–342).

33. Sud je razmotrio prihvatljivost međudržavnog slučaja protiv Rusije, u kom je Vlada Ukrajine iznijela niz prigovora u vezi s događajima nastalim između 27. februara 2014. i 26. avgusta 2015. godine; tokom kojih je regija Krima (uključujući grad Sevastopolj) pripojena Ruskoj Federaciji. U tom pogledu, Sud je slijedio pristup koji je usvojio Međunarodni sud pravde, različiti međunarodni arbitražni sudovi i Švajcarski savezni sud, te naveo da nije pozvan da apstraktno odlučuje o „zakonitosti“ prema međunarodnom pravu onoga što je predstavljeno kao „aneksija Krima“ niti o pravnom statusu te teritorije koji iz toga proističe. Ta pitanja nisu bila upućena Sudu te stoga nisu činila predmet spora pred njim (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* (odl.) [VV], 2020, stavovi 243–244. i 339). Sud je ispitao pitanje „nadležnosti“ tužene Države, razmatrajući posebno dva različita perioda: period prije 18. marta 2014. godine, kada su Ruska Federacija, „Republika Krim“ i Grad Sevastopolj potpisali „ugovor o ujedinjenju“ kojim je Krim pripojen Rusiji, i period poslije tog datuma. U pogledu prvog perioda, Sud je slijedio svoj uobičajeni pristup definisan u slučaju *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011. (stavovi 133–140), priznajući, u izuzetnom slučaju, da Rusija ostvaruje ekstrateritorijalnu nadležnost kroz „efektivnu kontrolu“ nad spornim područjem. Nasuprot tome, u pogledu naknadnog perioda, Sud je ponovio da nije prikladno da ocjenjuje da li i u kojoj mjeri je „ugovor o ujedinjenju“ od 21. marta 2014. godine izmijenio suverenu teritoriju bilo koje države na način koji je u skladu sa međunarodnim javnim pravom. Ipak, prvo, Sud je konstatovao da su Ukrajina i Rusija ratifikovale Konvenciju u vezi sa svojim teritorijama, prema tada priznatim međunarodnim granicama; drugo, da nijedna od predmetnih država nije prijavila bilo kakve promjene svojih suverenih teritorija; i treće, da su brojne države i međunarodna tijela odbili da priznaju bilo kakvu promjenu koja se odnosi na Krim, što utiče na teritorijalni integritet Ukrajine prema međunarodnom pravu. Pod tim okolnostima, Sud je izjavio da država podnositelj predstavke nije iznijela nikakve argumente koji bi ga mogli uvjeriti da je došlo do određene promjene suverene teritorije bilo koje od strana u postupku. Za potrebe odluke o prihvatljivosti predstavke, Sud je postupio na osnovu pretpostavke da nadležnost

tužene Države nad Krimom ima oblik ili prirodu „efektivne kontrole nad područjem“, kako je prethodno navedeno (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* (odl.) [VV], 2020, stavovi 338–351). Ukratko, navodne žrtve uobičajene prakse državnih organa na koju se žalila država podnositelj predstavke potpadale su pod „nadležnost“ tužene Države (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* (odl.) [VV], 2020, stav 352); *Ukrajina v Rusije (Krim)* [VV], 2024, stav 864).

3. Odnos između članova 1. i 56. Konvencije

34. Član 56. Konvencije pod naslovom „Teritorijalna primjena“ (član 63. prije stupanja na snagu Protokola br. 11 iz 1998. godine) glasi:

„1. Svaka država može, prilikom ratifikacije, ili u svako drugo vrijeme kasnije, izjaviti putem notifikacije upućene Generalnom sekretaru Savjeta Evrope da se ova konvencija, pod rezervom stava 4. ovog člana, primjenjuje na sve ili samo na neku teritoriju čiji su međunarodni odnosi u njenoj nadležnosti.

2. Konvencija će se primjenjivati na teritoriju ili teritorije navedene u notifikaciji poslije trideset dana od dana kada je notifikaciju primio Generalni sekretar Savjeta Evrope.

3. Odredbe ove konvencije bit će primijenjene na tim teritorijama, s dužnom pažnjom u odnosu na lokalne potrebe.

4. Svaka država koja je dala izjavu u skladu sa stavom 1. ovog člana može, u svako doba kasnije, izjaviti, u ime jedne ili više teritorija na koje se ova izjava odnosi, da je Sud nadležan da prima podneske pojedinaca, nevladinih organizacija ili grupa pojedinaca u skladu sa članom 34. ove konvencije.”

35. Načela ekstrateritorijalne primjene Konvencije, utvrđena u ustaljenoj sudskoj praksi Suda u članu 1. (vidjeti posebno *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011), ne zamjenjuju sistem izjava koji su strane ugovornice odlučile da, prilikom izrade Konvencije, primijene na prekomorskim teritorijama za čije međunarodne odnose su bile odgovorne. Drugim riječima, u nedostatku izjave date u skladu sa članom 56, podnositelj predstavke ne može legitimno da se pozove na član 1. kako bi proširio primjenu Konvencije na teritoriju koja se nalazi izvan njegovog pravnog područja (*Quark Fishing Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2006; *Chagos Islanders protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2012, stavovi 67–75). Mehanizam iz člana 56. ne može se zanemariti samo pod izgovorom da je „sporan kolonijalni relikv“ ili radi sprječavanja praznine u zaštiti koju pruža Konvencija. Član 56. ostaje na snazi, njegovo značenje je jasno i Sud ga ne može samoinicijativno ukinuti da bi postigao navodno poželjan ishod ili zbog navodne potrebe da se ispravi nepravda (*Chagos Islanders protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2006, stav 74). Iako se situacija znatno promijenila u odnosu na prve dane od donošenja Konvencije, odmah nakon Drugog svjetskog rata, samo strane ugovornice mogu da ukinu sistem izjava, i to putem uobičajenog postupka potpisa i ratifikacije. Najzad, nijedna strana ugovornica nema obavezu prema Konvenciji da ratifikuje bilo koji protokol niti da obrazlaže svoje odluke u vezi sa teritorijalnim djelokrugom svoje nadležnosti za potrebe člana 56. (*Quark Fishing Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2006).

36. U slučaju *Quark Fishing Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2006, ribarska kompanija podnijela je predstavku jer su organi vlasti Južne Džordžije i Južnih Sendvičkih Ostrva odbili da joj izdaju dozvolu za ribolov određene vrste ribe. Kompanija podnositeljica predstavke obratila se Vrhovnom sudu Ujedinjenog Kraljevstva i postigla da sporna odluka bude poništena. Ipak, njen zahtjev za naknadu štete je sud odbacio uz obrazloženje da primjena Protokola broj 1 uz Konvenciju (pravo na neometano uživanje imovine) nije bila proširena na Južnu Džordžiju i Južna Sendvička Ostrva. Sud je utvrdio da su, prema odlukama britanskih sudova, Južna Džordžija i Južna Sendvička Ostrva pod odgovornošću Ujedinjenog Kraljevstva za potrebe člana 56. Konvencije, ali da Ujedinjeno Kraljevstvo nije dalo izjavu kojom bi se oblast primjene Protokola broj 1 proširila na tu teritoriju. Sud je potom odbacio prigovor podnositelja koji se zasnivao na načelu „efektivne kontrole“ u smislu člana 1; to načelo ne zamjenjuje sistem izjava utvrđen u članu 56. Činjenica da je Ujedinjeno Kraljevstvo proširilo primjenu same Konvencije na datu teritoriju nije predstavljala osnov za utvrđivanje da Protokol broj 1

također mora da se primjenjuje na tu teritoriju, te Sud nije mogao zahtijevati od Ujedinjenog Kraljevstva da opravda svoj propust u vezi sa neproširenjem primjene tog Protokola.

37. U slučaju *Chagos Islanders protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2012, podnositelji predstavke su 1.786 bivših stanovnika ili potomaka bivših stanovnika Ostrva Čagos, sada poznatog kao Britanska indijskookeanska teritorija (BIOT). Stanovnici Ostrva Čagos su de facto protjerani iz svoje domovine ili im je vlada UK između 1967. i 1973. zabranila povratak, kako bi se omogućila izgradnja vojnih objekata SAD na jednom od ostrva. Nije primijenjena sila, ali su stanovnici ostrva završili u siromaštvu nakon što su iseljeni te izgubili svoje domove i izvore egzistencije. Postupak pred sudovima UK završen je 1982. godine sporazumom kojim su se ostrvljani odrekli svog prava na povratak u domovinu. Prilikom odlučivanja o primjenjivosti Konvencije *ratione loci*, Sud je konstatovao da Ujedinjeno Kraljevstvo nikada nije dostavilo notifikaciju u skladu sa članom 56. kojom bi se pravo na pojedinačnu predstavku proširilo na stanovništvo BIOT-a. Potencijalna osnova nadležnosti u smislu člana 1, kako je definisana sudskom praksom Suda (vidjeti posebno *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011), ne može imati prednost u odnosu na član 56. Činjenica da su konačnu odluku donijeli političari i državni službenici u Ujedinjenom Kraljevstvu nije predstavljala dovoljan osnov da područje koje se nalazi izvan pravnog područja Konvencije stavi pod nadležnost te države. Najzad, u djelu u kom su podnositelji predstavke iznijeli prigovore na osnovu člana 6. u vezi sa odlukama sudova UK, ocjena Suda je morala biti ograničena na procesna prava zagarantovana tom odredbom.

4. Jurisdikcijska veza koja nastaje pokretanjem građanskog ili krivičnog postupka

38. Sama činjenica da je pojedinac pokrenuo postupak u državi ugovornici sa kojom nema nikakve veze nije dovoljna da se utvrdi postojanje nadležnosti te države nad tim pojedincem (*Abdul Wahab Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2014, stav 28). Situacija je drugačija ako postoji povezanost između pojedinca i date države.

39. Stoga, čak i ako su događaji koji su doveli do pokretanja sudskog predmeta nastali van teritorije tužene Države, kada osoba pokrene građanski postupak u vezi sa tim događajima pred sudovima te države, postoji nepobitna „jurisdikcijska veza“ u smislu člana 1. Konvencije, u mjeri u kojoj su ugrožena prava zajamčena članom 6. stav 1. – naravno, bez dovođenja u pitanje ishoda postupka (*Marković i drugi protiv Italije* [VV], 2006, stav 54; *Couso Permuy protiv Španije*, 2024, stav 99; vidjeti i *Chagos Islanders protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2012, stav 66). Ako je u domaćem pravu prepoznato pravo na pokretanje postupka i ako pravo na koje se poziva *prima facie* ima svojstva zahtijevana članom 6. Konvencije, Sud ne vidi razlog zbog kojeg takav domaći postupak ne bi bio podvrgnut istom nivou razmatranja kao i bilo koji drugi postupak pokrenut na nacionalnom nivou. Iako ekstrateritorijalna priroda događaja za koje se tvrdi da su doveli do pokretanja postupka može uticati na primjenjivost člana 6. i konačan ishod postupka, ona ni pod kojim okolnostima ne može uticati na nadležnost države u pitanju *ratione loci* i *ratione personae*. Ako se pred domaćim sudovima pokrene građanski postupak, država je, u skladu s članom 1. Konvencije, dužna u tom postupku osigurati poštovanje prava zaštićenih članom 6. (*Marković i drugi protiv Italije* [VV], 2006, stavovi 53–54). U navedenom slučaju, Sud je razmatrao prigovor u pogledu nespojivosti *ratione loci* koji je iznijela tužena vlada, navodeći da se građanska tužba koju su podnositelji pokrenuli pred italijanskim sudovima odnosila na događaje ekstrateritorijalne prirode (vazdušni napad snaga NATO-a na Saveznu Republiku Jugoslaviju).

40. Slično tome, ako istražne ili sudske vlasti neke strane ugovornice, na osnovu domaćeg prava (npr. odredbi o univerzalnoj nadležnosti ili na osnovu načela aktivne ili pasivne ličnosti), pokrenu vlastitu krivičnu istragu ili postupak u vezi sa smrću koja se dogodila izvan nadležnosti te države, samo pokretanje te istrage ili tog postupka dovoljno je da se uspostavi jurisdikcijska veza u smislu člana 1. između te države i srodnika žrtve koji kasnije pokrenu postupak pred Sudom (*Güzelyurtlu i drugi protiv Kipra i Turske* [VV], 2019, stav 188; vidjeti i *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022,

stav 559). Ovaj pristup je također u skladu s prirodom procesne obaveze sprovođenja djelotvorne istrage u skladu sa članom 2, koja se razvila u zasebnu i autonomnu obavezu, iako je pokrenuta radnjama koje su u vezi sa suštinskim aspektima te odredbe. U tom smislu, to se može smatrati odvojivom obavezom koja proizlazi iz člana 2. i koja može obavezivati državu čak i ako je smrt nastupila izvan njene nadležnosti (*Güzelyurtlu i drugi protiv Kipra i Turske* [VV], stav 189, i reference navedene u tom slučaju). Osim toga, iz samog uspostavljanja jurisdikcijske veze u pogledu procesne obaveze iz člana 2. ne proizilazi da materijalna radnja potpada pod nadležnost strane ugovornice niti da se ta radnja može pripisati toj državi (*Hanan protiv Njemačke* [VV], 2021, stav 143).

41. S druge strane, ako u državi ugovornici nije pokrenuta nikakva istraga niti postupak, na osnovu domaćeg prava, u vezi sa smrću koja je nastupila izvan njene nadležnosti, Sud će morati utvrditi da li se može, u svakom slučaju, uspostaviti jurisdikcijska veza kako bi procesna obaveza utvrđena članom 2. stupila na snagu u odnosu na tu državu. Iako procesna obaveza iz člana 2. u principu stupa na snagu samo za stranu ugovornicu pod čijom je nadležnošću preminulo lice bilo u trenutku smrti, „posebne karakteristike“ u datom slučaju opravdavaju odstupanje od ovog pristupa, u skladu sa načelima utvrđenim u slučaju *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, 2010, stavovi 243–44. Međutim, Sud ne smatra da mora in abstracto odrediti u kojim se „posebnim okolnostima“ uspostavlja jurisdikcijska veza u pogledu procesne obaveze istrage iz člana 2, s obzirom na to da te okolnosti nužno zavise od konkretnih okolnosti svakog pojedinačnog slučaja i mogu se znatno razlikovati od slučaja do slučaja (*Güzelyurtlu i drugi protiv Kipra i Turske* [VV], 2019, stav 190; *Carter protiv Rusije*, 2021, stav 132). Ipak, Sud je nedavno potvrdio da se načela kojima se uređuje uspostavljanje jurisdikcijske veze između žrtve, odnosno žrtava, i tužene Države, a koja su već formulisana u vezi sa članom 2. Konvencije, primjenjuju i na članove 3. i 5. Konvencije (*Razvozhayev protiv Rusije i Ukrajine i Udaltsov protiv Rusije*, 2019, stav 157).

42. Navedena načela se primjenjuju samo na pokretanje domaćih krivičnih postupaka koji se odnose na kršenja iznijeta pred Sudom. Nasuprot tome, postupak koji je pokrenula žrtva navodnog kršenja, a koji nije direktno povezan sa prigovorima pred Sudom, nije dovoljan da se uspostavi „jurisdikcijska veza“ između žrtve i tužene Države (*H.F. i drugi protiv Francuske* [VV], 2022, stavovi 194–195). Sud je pojasnio ovo pitanje u slučaju u kojem su se podnositelji predstavke žalili na odbijanje od strane francuskih vlasti da repatriiraju njihove kćerke (francuske državljanke) i unuke, koji su bili zadržani u kampovima u Siriji pod kontrolom Kurda nakon pada tzv. Islamske države. Podnositelji predstavke su naveli da je došlo do povrede člana 3. Konvencije (zabrana ponižavajućeg postupanja) i člana 3. stav 2. Protokola broj 4 (pravo lica da uđe u državu čiji je državljanin). Francuske vlasti su pokrenule postupak protiv kćerki zbog učestvovanja u terorističkoj grupi. Ipak, Sud je zauzeo stav da taj postupak ne utiče na to da li činjenice na koje se podnositelji predstavke pozivaju na osnovu člana 3. Konvencije i člana 3. stav 2. Protokola broj 4 potpadaju pod nadležnost Francuske. U tom smislu, Sud je uzeo u obzir zabrinutosti koje je izrazila tužena Država, da bi tumačenje suprotno tome odvrátilo države od pokretanja istraga, na osnovu njihovog domaćeg prava ili međunarodnih obaveza u vezi sa pojedincima koji su učestvovali u terorističkim aktima, ako bi potom, samo po tom osnovu, bile dužne da tim pojedincima zajamče prava iz Konvencije, iako oni nisu bili pod njihovom efektivnom „kontrolom“ (*ibid.*).

43. Stoga je, u slučaju *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, 2010, stav 243–244) koji se odnosi na postupanje kiparskih i ruskih istražnih vlasti poslije očigledno nasilne smrti ruske državljanke na Kipru, Sud odbio prigovor koji je iznijela Rusija da činjenice navedene u predstavci ne potpadaju pod njenu nadležnost te da ona zato ne snosi odgovornost. S obzirom na to da je navodna trgovina ljudima započela u Rusiji, Sud je bio nadležan da ispita u kojoj je mjeri Rusija mogla preduzeti korake, u granicama svoje teritorijalne suverenosti, da zaštiti žrtvu od trgovine ljudima, da istraži tvrdnje o trgovini ljudima i da ispita okolnosti koje su dovele do smrti žrtve, konkretno, ispitivanjem svjedoka koji žive u Rusiji (stavovi 206–208). Pored toga, pri razmatranju merituma pritužbe u pogledu procesnog aspekta člana 2. Konvencije, Sud je zaključio da se članom 2. ne zahtijeva da krivični zakoni država članica predviđaju univerzalnu nadležnost u slučajevima koji se odnose na smrt njihovog državljanina izvan njihove

teritorije. Stoga, na ruskim vlastima nije postojala samostalna obaveza da sprovedu istragu o smrti žrtve na Kipru, čak i ako je bila ruska državljanka – iako je Rusija zaista imala obavezu pružiti pravnu pomoć kao država na čijoj su se teritoriji nalazili relevantni dokazi (stavovi 243–245).

44. U slučaju *Aliyeva i Aliyev protiv Azerbejdžana*, 2014, pred Sud je iznijeta predstavka roditelja državljanina Azerbejdžana koji je ubijen u Ukrajini pod okolnostima koje su ukazivale na umiješanost još dva državljana Azerbejdžana. U skladu sa sporazumom o međusobnoj pravnoj pomoći između Ukrajine i Azerbejdžana, slučaj je prenijet u Azerbejdžan, ali su azerbejdžanske vlasti obustavile postupak protiv osumnjičenih zbog nedostatka dokaza. Sud je, po službenoj dužnosti, pokrenuo pitanje svoje nadležnosti *ratione loci*, uzimajući u obzir da je Azerbejdžan, u mjeri u kojoj je prihvatio obavezu da sprovede istragu prema Minskoj konvenciji iz 1993. godine i da nastavi krivičnu istragu koju su pokrenule ukrajinske vlasti, bio dužan da sprovede takvu istragu u skladu sa procesnom obavezom utvrđenom članom 2. te je preuzeo obavezu da nastavi krivičnu istragu koju su pokrenule ukrajinske vlasti, bez obzira na mjesto gdje je smrt nastupila. Tako da se nadležnost Azerbejdžana u smislu člana 1. primjenjuje samo u mjeri u kojoj su azerbejdžanske vlasti odlučile preuzeti postupak koji je prethodno pokrenula Ukrajina, u skladu sa važećim međunarodnim ugovorom i domaćim pravom (stavovi 55–57).

45. U slučaju *Güzelyurtlu i drugi protiv Kipra i Turske* [VV], 2019, koji se odnosi na ubistva nekoliko nekadašnjih stanovnika „Turske Republike Sjeverni Kipar“ („TRSK“) na teritoriji Republike Kipra, vlasti TRSK su pokrenule sopstvenu istragu tih ubistava, čime je stvorena „jurisdikcijska veza“ između podnositelja predstavke i Turske, što je dovelo do odgovornosti Turske u odnosu na činjenja i nečinjenja vlasti TRSK. Osim toga, postojale su „posebne okolnosti“ vezane za situaciju na Kipru. Prvo, međunarodna zajednica smatra da je sjeverni dio Kipra pod okupacijom Turske i ne priznaje TRSK kao državu u skladu s međunarodnim pravom. Za potrebe Konvencije, Sjeverni Kipar je pod efektivnom kontrolom Turske. Drugo, osumnjičeni za ubistvo su odbjegli u TRSK i, kao posljedica toga, Republika Kipar je bila spriječena da vodi vlastitu krivičnu istragu protiv tih osumnjičenih te da ispuni svoje obaveze iz Konvencije. Uzimajući u obzir te „posebne okolnosti“ i pokretanje istrage od strane vlasti TRSK, Sud je smatrao da je uspostavljena nadležnost Turske u skladu sa članom 1. Konvencije (*ibid.*, stavovi 191–197).

46. U slučaju *Romeo Castaño protiv Belgije*, 2019, podnositelji predstavke su se žalili na odbijanje od strane belgijskih vlasti da izvrše evropski nalog za hapšenje koji su izdale španske vlasti protiv osobe za koju se sumnjalo da je bila članica terorističke organizacije ETA, a koja je navodno učestvovala u ubistvu oca podnositelja predstavke u Španiji i koja je živjela u Belgiji, čime je spriječeno pokretanje krivičnog postupka protiv nje u Španiji. Za razliku od navedenih slučajeva *Güzelyurtlu i drugi* i *Rantsev*, prigovor podnijet prema procesnom aspektu člana 2. nije bio zasnovan na navodnom propustu Belgije da ispuni procesnu obavezu istrage samog ubistva. Ipak, Sud je smatrao da se načela utvrđena u navedenim presudama u pogledu utvrđivanja postojanja „jurisdikcijske veze“ sa tuženom državom trebaju primijeniti i u tom slučaju *mutatis mutandis*. S obzirom na to da je osoba osumnjičena za ubistvo odbjegli u Belgiju i da su španske vlasti zatražile od belgijskih vlasti da tu osobu uhapsu i predaju u okviru sistema Evropskog naloga za hapšenje, koji je obavezan za obje države, Sud je zaključio da su te „posebne okolnosti“ dovoljne da se utvrdi postojanje „jurisdikcijske veze“ između podnositelja predstavke i Belgije (*Romeo Castaño protiv Belgije*, 2019, stavovi 38–42).

47. U slučaju *Hanan protiv Njemačke* [VV], 2021, Sud je razmatrao postojanje „jurisdikcijske veze“ uzimajući u obzir načela utvrđena u presudi u slučaju *Güzelyurtlu i drugi*. U slučaju Hanan, koji se odnosi isključivo na procesni aspekt člana 2, njemački pukovnik koji je djelovao u okviru Međunarodnih snaga za pomoć sigurnosti (ISAF) na osnovu mandata Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija u skladu s Poglavljem VII Povelje UN, naredio je vazdušni napad na dva tankera goriva koja su zauzeli talibanski pobunjenici u Afganistanu, pri čemu su poginuli i ranjeni pobunjenici, kao i određeni broj civila. Njemački javni tužilac je pokrenuo istragu, koju je na kraju obustavio zbog izostanka krivične odgovornosti pukovnika. Sud je smatrao da načelo prema kojem bi pokretanje istrage u vezi sa smrtnim slučajevima koji su nastupili izvan nadležnosti te države *ratione loci*, a ne u okviru njene

ekstrateritorijalne nadležnosti, samo po sebi bilo dovoljno za utvrđivanje jurisdikcijske veze između te države i žrtve, nije primjenjivo na okolnosti ovog slučaja. Smrti koje je istraživalo njemačko tužilaštvo nastale su tokom ekstrateritorijalne vojne operacije u okviru mandata Vijeća sigurnosti UN-a, izvan teritorije na koju se primjenjuje Konvencija. Uspostavljanje jurisdikcijske veze isključivo na osnovu pokretanja istrage moglo je imati odvratajući efekat na pokretanje istraga na nacionalnom nivou u vezi sa smrtnim slučajevima nastalim tokom ekstrateritorijalnih vojnih operacija, te je moglo dovesti do neujednačene primjene Konvencije među stranama ugovornicama koje učestvuju u istoj operaciji. Osim toga, ovo bi prekomjerno proširilo djelokrug primjene Konvencije. Ipak, Sud je smatrao da ovaj slučaj ima posebne karakteristike koje bi mogle dovesti do uspostavljanja jurisdikcijske veze i do primjene procesne obaveze iz člana 2, čak i u odsustvu pokretanja istrage ili postupka u državi ugovornici u vezi sa smrću koja je nastala izvan njene nadležnosti. Prije svega, Njemačka je bila dužna prema običajnom međunarodnom humanitarnom pravu da istraži spornu vazдушnu operaciju, jer se ona odnosila na individualnu krivičnu odgovornost pripadnika njemačkih oružanih snaga za potencijalni ratni zločin. Drugo, afganistanske vlasti su, iz pravnih razloga, bile spriječene da same pokrenu krivičnu istragu. Na osnovu odjeljka 1, pododjeljka 3. Sporazuma o statusu snaga ISAF, države koje su doprinosile trupama zadržale su isključivu nadležnost nad osobljem koje su rasporedile u ISAF u pogledu bilo kojih krivičnih ili disciplinskih prekršaja koje bi njihove trupe mogle počinili na teritoriji Afganistana. Treće, njemačke tužilačke vlasti bile su također dužne, prema odredbama domaćeg prava o ratifikaciji Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda, pokrenuti krivičnu istragu u vezi sa odgovornošću njemačkih državljana za ratne zločine i protivpravne smrti koje su u inostranstvu uzrokovali pripadnici njihovih oružanih snaga. Svi ti faktori sačinjavali su „posebne karakteristike“ koje su zajedno dovele do uspostavljanja jurisdikcijske veze u smislu člana 1. Konvencije u vezi sa procesnom obavezom sprovođenja istrage prema članu 2. Konvencije (*ibid.*, stavovi 134–145).

48. Sud je utvrdio da je prigovor prihvatljiv u okviru procesnog aspekta člana 2. Konvencije koji se odnosi na ubistvo trovanjem ruskog odmetnika, bivšeg pripadnika ruskih službi bezbjednosti i političkog disidenta. Zločin su u Ujedinjenom Kraljevstvu počinili pojedinci koji su djelovali kao službenici Ruske države. Sud je napomenuo da su ruske vlasti pokrenule sopstvenu krivičnu istragu u vezi sa smrću žrtve, u skladu sa domaćim zakonskim odredbama koje im daju nadležnost da istražuju djela počinjena nad ruskim državljanima bez obzira na to gdje su izvršena. Vođenje tog postupka dovelo je do uspostavljanja „jurisdikcijske veze“ između žrtve i Ruske države. Pored toga, osobe osumnjene za ubistvo bile su dva ruska državljanina koji su, otkako su se vratili u Rusiju, uživali ustavnu zaštitu od ekstradicije, na koju su se ruske vlasti pozvale kako bi odbile ekstradiciju jednog od njih Ujedinjenom Kraljevstvu. Shodno tome, vlasti Ujedinjenog Kraljevstva bile su spriječene da krivično procesuiraju osumnjene. Činjenica da je Vlada zadržala isključivu nadležnost nad pojedincem koji je optužen za ozbiljno kršenje ljudskih prava predstavljala je „posebnu okolnost“ slučaja kojom je uspostavljena nadležnost tužene Države prema članu 1. Bilo koji drugi zaključak bi narušio borbu protiv nekažnjivosti za ozbiljna kršenja ljudskih prava unutar „pravnog prostora Konvencije“ (*Carter protiv Rusije*, 2021, stavovi 133–135).

49. U slučaju *Israilov protiv Rusije*, 2023, sina podnosioca predstavke, ruskog državljanina iz Čečenije koji je odbjegao u Austriju kako ne bi morao nastaviti rad za obavještajne službe Ramzana Kadirova, predsjednika Čečenske Republike, u Beču je ubio komandos. Austrijske vlasti su za taj zločin osudile trojicu ruskih državljana čečenskog porijekla. Postojali su dokazi da je, nekoliko mjeseci prije zločina, sina podnosioca pritužbe u Austriji kontaktirao pojedinac iz Čečenije koje je navodno obavijestilo austrijsku policiju da mu je naređeno da vrati žrtvu u Čečeniju ili da „riješi problem“. Tokom suđenja, austrijske vlasti su, nastojeći utvrditi u kojoj mjeri su čečenske vođe (naročito Kadirov) bile uključene u zločin, poslale ruskim vlastima zahtjev za pravnu pomoć, a njihov je odgovor, prema navodima podnosioca predstavke, stigao prekasno i bio nepotpun. Podnositelj predstavke je pred Sudom zamjerio ruskim vlastima zbog neispunjavanja njihove pozitivne obaveze prema članu 2. Konvencije, a posebno zbog nepružanja pomoći austrijskim vlastima. Bez dovoljno informacija, Sud nije mogao utvrditi da li je prethodna istraga u Rusiji odgovarala prvom osnovu nadležnosti definisanom u slučaju *Güzelyurtlu i drugi*, 2019. Međutim, Sud je zaključio da su postojale „posebne karakteristike“, naročito

činjenica da je austrijski zahtjev za pravnu pomoć, koji se mogao smatrati razumnim, bio zasnovan na preciznim činjenicama i navođenju tačnih imena te imao za cilj razjašnjenje okolnosti ubistva Umara Israilova i identiteta odgovornih lica. Sud je stoga imao nadležnost da ispita da li je Rusija, postupajući na sopstvenoj teritoriji, ispunila svoju pozitivnu obavezu da istraži precizne činjenice unutar granica svoje nadležnosti (*Israilov protiv Rusije*, stavovi 105–110).

50. Procesne obaveze prema članu 2. Konvencije obuhvataju više od same osude i izricanja kazne počiniocu. Sud je stoga utvrdio da su „posebne karakteristike“ postojale u sljedećem činjeničnom kontekstu. Dok je učestvovao na obuci u Mađarskoj, azerbejdžanski oficir je odsjekao glavu armenskom oficiru i prijetio ubistvom još jednog armenskog vojnika. Osuđen je na doživotnu kaznu zatvora u Mađarskoj. Etničku pristrasnost u vezi s njegovim zločinima u potpunosti su istražili i istakli mađarski sudovi. Odslužio je osam godina kazne u Mađarskoj, pa je prebačen u Azerbejdžan u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o transferu osuđenih osoba („Konvencija o transferu“) s ciljem da ostatak kazne odsluži u domovini. Međutim, po povratku su ga dočekali kao heroja, odmah je pušten na slobodu, pomilovan, unaprijeđen na javnoj ceremoniji i isplaćene su mu zaostale plate za period koji je proveo u zatvoru, a ustupljeno mu je i korištenje stana. Razni visoki zvaničnici Azerbejdžana iznijeli su brojne komentare koji su odobravali njegovo ponašanje i pomilovanje. Sud je ponovio da se izvršenje kazne izrečene u kontekstu prava na život mora smatrati sastavnim dijelom procesne obaveze države prema članu 2. Bez obzira na to gdje su zločini počinjeni, pošto je Azerbejdžan pristao i preuzeo obavezu prema Konvenciji o transferu da nastavi izvršenje zatvorske kazne koju su započele mađarske vlasti, bio je dužan to učiniti u skladu sa svojim procesnim obavezama prema članu 2. Ukratko, u ovom slučaju su postojale dovoljne „posebne karakteristike“ koje su dovele do uspostavljanja jurisdikcijske veze Azerbejdžana u odnosu na te procesne obaveze (*Makuchyan i Minasyan protiv Azerbejdžana i Mađarske*, 2020, stavovi 50–51).

51. Svi prethodno navedeni slučajevi odnose se na krivične postupke koji su bili (ili su trebali biti) pokrenuti po inicijativi vlasti jedne strane ugovornice u okviru njenih procesnih obaveza prema članu 2. Konvencije. S druge strane, takvo obrazloženje se ne primjenjuje na sasvim drugačiji slučaj upravnog postupka – na primjer, postupka s ciljem dobijanja vize – koji pokreće pojedinac bez prethodno uspostavljene veze s predmetnom državom, pri čemu izbor te određene države nije nametnut nijednom ugovornom obavezom. Konkretno, u pogledu imigracije, Sud je utvrdio da bi suprotno tumačenje značilo gotovo univerzalnu primjenu Konvencije na osnovu jednostranih izbora bilo kojeg pojedinca, bez obzira na to gdje se u svijetu nalazi, te bi time stvorilo neograničenu obavezu strana ugovornica da omoguće ulazak pojedincu koji bi mogao biti izložen zlostavljanju u suprotnosti sa Konvencijom izvan njihove nadležnosti. Kad bi sama činjenica da strana ugovornica odlučuje o zahtjevu za imigraciju bila dovoljna da podnositelj predstavke bude stavljen pod njenu nadležnost, upravo bi takva obaveza bila stvorena. Pojedinac u pitanju bi mogao stvoriti jurisdikcijsku vezu podnošenjem zahtjeva i tako, u određenim slučajevima, stvoriti obavezu prema članu 3. koja inače ne bi postojala (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stav 123; *Abdul Wahab Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2014, stav 27). Takvo proširenje djelokruga primjene Konvencije imalo bi i efekat poništavanja dobro utvrđenog načela međunarodnog javnog prava, koje je priznao Sud, prema kojem ugovorne države, u okviru svojih ugovornih obaveza, uključujući Konvenciju, imaju pravo da kontrolišu ulazak, boravište i protjerivanje stranaca (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stav 124, i sudska praksa citirana u tom slučaju). Sud je došao do istog zaključka u postupku pokrenutom pred francuskim sudijom za hitne predstavke u ime francuskih podnositelja predstavke koji su pritvoreni u inostranstvu, radi omogućavanja njihove repatrijacije (*H.F. i drugi protiv Francuske* [VV], 2022, stavovi 195–196).

5. Poseban slučaj člana 3. stav 2. Protokola broj 4

52. Član 3. stav 2. Protokola broj 4 glasi:

„Niko ne može biti lišen prava da uđe na teritoriju države čiji je državljanin.“

53. U slučaju *H.F. i drugi protiv Francuske* [VV], 2022, Sud je po prvi put bio pozvan da donese odluku o postojanju jurisdikcijske veze između države i njenih državljana u pogledu prigovora podnijetog na osnovu te odredbe. Podnositelji predstavke su se žalili na odbijanje od strane francuskih vlasti da repatriiraju njihove kćerke (francuske državljanke) i unuke, koji su bili zadržani u kampovima u Siriji pod kontrolom Kurda nakon pada tzv. Islamske države. Sud je utvrdio da državljanstvo ne može predstavljati samostalni osnov nadležnosti, posebno imajući u vidu da bi zaštita članova porodice podnosioca predstavke od strane Francuske zahtijevala pregovore sa kurdskim vlastima koje ih drže ili čak i intervenciju na teritoriji pod upravom Kurda. Međutim, Sud je naglasio da tumačenje odredbi člana 3. Protokola broj 4 mora uzeti u obzir savremene pojave, naročito globalizaciju i sve veću međunarodnu mobilnost. Pravo na ulazak u državu predstavljalo je ključni aspekt aktuelnih pitanja koja se odnose na borbu protiv terorizma i nacionalne sigurnosti. Ako bi se član 3. stav 2. Protokola broj 4 primjenjivao samo na državljane koji su stigli do državne granice ili koji nemaju putne isprave, izgubio bi djelotvornost u savremenom kontekstu. Ne može se isključiti mogućnost da određene okolnosti u vezi sa situacijom pojedinaca koji žele ući u državu čiji su državljani, pozivajući se na prava koja proizilaze iz člana 3. stav 2. Protokola broj 4, mogu stvoriti jurisdikcijsku vezu s tom državom u smislu člana 1. Konvencije. Međutim, Sud nije smatrao da mora definisati te okolnosti in abstracto, s obzirom na to da one nužno zavise od posebnih okolnosti svakog slučaja i mogu se znatno razlikovati od slučaja do slučaja. U okolnostima tog slučaja, Sud je smatrao da je, pored pravne veze između države i njenih državljana, potrebno uzeti u obzir sljedeće posebne karakteristike koje bi mogle stvoriti osnov za nadležnost Francuske na osnovu člana 3. stav 2. Protokola broj 4. Podnositelji predstavke su uputili niz službenih zahtjeva francuskim vlastima za repatrijaciju i pružanje pomoći, na osnovu osnovnih vrijednosti demokratskih društava, dok su članovi njihovih porodica bili izloženi stvarnoj i neposrednoj prijetnji po život i fizičko blagostanje; s obzirom na njihovo zdravstveno stanje i ekstremnu ranjivost, navedeni pojedinci nisu mogli napustiti kampove i vratiti se u Francusku bez pomoći francuskih vlasti; najzad, kurdske vlasti su izrazile spremnost da domaćim vlastima predaju pritvorenicu sa francuskim državljanstvom i njihovu djecu. Imajući u vidu te posebne karakteristike, Sud je utvrdio da Francuska ima nadležnost u pogledu članova njihovih porodica na osnovu člana 3. stav 2. Protokola broj 4 (*ibid.*, stavovi 205–214).

6. Prekogranični prenos ili kontrola podataka

54. U slučaju *Arlewin protiv Švedske*, 2016, podnositelj predstavke je pred švedskim sudovima pokrenuo privatnu krivičnu tužbu za tešku klevetu protiv voditelja televizijskog programa u kojem su protiv njega iznijete optužbe. Njegov zahtjev je odbijen zbog nenadležnosti na osnovu toga što se program, iako je snimljen u Švedskoj i emitovan uživo švedskoj publici, prenosio preko kompanije registrovane u Ujedinjenom Kraljevstvu, pa se stoga smatralo da ne potiče iz Švedske. Prema mišljenju švedskih sudova, nadležnost za postupanje po tužbi za klevetu podnosioca imalo je Ujedinjeno Kraljevstvo, a ne Švedska, s obzirom na to da se, prema „načelu zemlje porijekla“ utvrđenom u Direktivi EU o audiovizuelnim medijskim uslugama, nadležnost određuje prije svega u odnosu na državu u kojoj se nalazi sjedište emitera i u kojoj se donose njegove uredničke odluke. Razmatrajući prigovor na osnovu člana 6. stav 1. Konvencije (pravo na pristup sudu), Sud je pitanje nadležnosti tužene Države spojio s pitanjem merituma i ispitao da li su švedski sudovi imali opravdan razlog da smatraju da nisu nadležni. Odbacivši njihovo tumačenje prava EU, Sud je utvrdio da nijedna obavezujuća odredba prava EU ne isključuje švedsku nadležnost. Sud je dalje napomenuo da su sadržaj, produkcija i emitovanje televizijskog programa, kao i njegov uticaj, imali vrlo jake veze sa Švedskom. Tako da je postojala prima facie obaveza Švedske da osigura pravo podnosioca predstavke na pristup sudu. Činjenica da je podnositelj predstavke možda imao pristup sudu u drugoj zemlji nije uticala na odgovornost Švedske na osnovu člana 1. Konvencije. Sud je odbacio prigovor o prihvatljivosti koji je iznijela tužena država i, u meritumu, utvrdio povredu člana 6. stav 1.

55. U slučaju *Wieder i Guarnieri protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 2023, Sud je po prvi put donio odluku o primjeni načela teritorijalnosti u slučajevima presretanja, izdvajanja, filtriranja, pohranjivanja,

analize i širenja elektronskih komunikacija iz ili prema državi koja nije tužena Država. Dva istraživača koja žive u SAD i Njemačkoj žalila su se da su takve mjere protiv njih preduzele obavještajne službe Ujedinjenog Kraljevstva. Pozivajući se na svoju analizu masovnog presretanja komunikacija u slučaju *Big Brother Watch i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2021, Sud je ponovio da je glavno miješanje u prava pošiljaoca ili primaoca predstavljalo pretraživanje, ispitivanje i korištenje presretnutih komunikacija. Sve ove radnje sprovodile su obavještajne službe UK postupajući unutar teritorije Ujedinjenog Kraljevstva. Sud je odbacio tvrdnju Vlade da se miješanje ne može odvojiti od samog podnositelja predstave te da bi stoga imalo učinak samo tamo gdje se oni sami nalaze. U svojoj sudskoj praksi u vezi sa članom 6. stav 1. i članom 8. Konvencije te članom 1. Protokola broj 1, Sud je uvijek smatrao da do miješanja dolazi tamo gdje je posjed pogođen, a ne tamo gdje se vlasnik nalazi. U tim okolnostima, miješanje u prava podnositelja predstave stoga spada u teritorijalnu nadležnost tužene Države (*Wieder i Guarnieri protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 2023, stavovi 88–95).

56. Spojeni slučajevi *A.L. protiv Francuske i E.J. protiv Francuske (odl.)*, 2024, odnose se na *EncroChat*, alat za šifrovanu mobilnu komunikaciju, od kojeg je u periodu između 2016. i 2020. godine tajno distribuirano 66.000 primjeraka u 122 države. Francuske vlasti su pribavile podatke sa terminala povezanih s mrežom *EncroChat*, pa ih prosljedile britanskim organima za sprovođenje zakona u skladu s Evropskim nalogom za istragu. Francuska vlada je iznijela prigovor o neprihvatljivosti tvrdeći da su činjenice u slučaju izvan nadležnosti Francuske. Sud je napomenuo da su sporni podaci pribavljeni putem daljinskog hakovanja u okviru istraga koje su povjerene francuskim istražiteljima koji su djelovali pod nadležnošću francuskih sudija i tužilaca. Operacije pribavljanja podataka sprovedene su sa teritorije Francuske, a hakovanje je pokrenuto s tamošnjeg servera. Mjera pribavljanja podataka se zato može pripisati Francuskoj. Činjenica da je operacija pribavljanja podataka svoj djelimičan uticaj imala izvan ove teritorije, omogućavanjem daljinskog pristupa podacima sa mobilnih uređaja koji se nalaze u inostranstvu, nije uticala na ovaj zaključak. Podatke koji se odnose na korisnike mreže *EncroChat* koji se nalaze u Ujedinjenom Kraljevstvu prikupili su francuski istražitelji prije njihovog prosljeđivanja Nacionalnoj agenciji za borbu protiv kriminala UK, po nalogu francuskog tužioca. Činjenica da su korisnici mreže *EncroChat* koji se nalaze u Ujedinjenom Kraljevstvu identifikovani tek nakon izvršenja Evropskog naloga za istragu nije oslobađala Francusku od odgovornosti na osnovu člana 1. Nije iznijeto da su pribavljeni podaci pohranjeni izvan Francuske. Činjenice su stoga potpadale u nadležnost tužene Države (*ibid.*, stavovi 100–105).

B. Izuzeci načela teritorijalnosti

57. Do sada je Sud priznao niz izuzetnih okolnosti koje mogu dovesti do toga da strana ugovornica vrši nadležnost izvan svojih teritorijalnih granica. U svakom slučaju, pitanje da li postoje izuzetne okolnosti koje zahtijevaju i opravdavaju zaključak Suda da je država vršila nadležnost izvan svoje teritorije mora se utvrditi u odnosu na posebne činjenice slučaja (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 132; *Mamasakhlii i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 313). Iako međunarodno pravo ne isključuje vršenje nadležnosti države izvan njene teritorije, predloženi osnovi takve nadležnosti (uključujući nacionalnost i zastavu) su, kao opšte pravilo, određeni i ograničeni suverenim teritorijalnim pravima drugih relevantnih država (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stav 99).

58. Osim toga, treba naglasiti da sama činjenica da slučaj uključuje međunarodne elemente sama po sebi nije dovoljna da taj slučaj uključuje ekstrateritorijalnu nadležnost u smislu člana 1. Konvencije. To je slučaj u predmetima na osnovu člana 8. koji se odnose na odluke donijete u vezi s pojedincima, bez obzira na to da li su bili državljani, koji su se nalazili izvan teritorije tužene Države, ali u kojima nije nastalo pitanje nadležnosti te države, budući da je jurisdikcijska veza proistekla iz prethodno postojećeg porodičnog ili privatnog života koji je ta država bila dužna zaštititi (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stav 109, i sudska praksa navedena u tom slučaju). Slično tome, jedna trenutna ekstrateritorijalna radnja nije bila dovoljna u tom pogledu, jer odredbe člana 1. ne prihvataju pojam „uzroka i posljedice“ „nadležnosti“ (*Medvedyev i drugi protiv Francuske* [VV], 2010, stav 64).

59. Iako se odgovornost za navodno kršenje ne može pripisati državi na osnovu događaja koji su se dogodili prije datuma ratifikacije Konvencije, Sud i dalje može, pri utvrđivanju pitanja nadležnosti, uzeti u obzir činjenice koje se odnose na ranije događaje ako one ukazuju na trajnu situaciju koja se nastavila i nakon tog datuma (*Chiragov i drugi protiv Armenije* [VV], 2015, stav 171; *Mamasakhlisi i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 321).

60. Kao izuzetak od načela teritorijalnosti, nadležnost strane ugovornice na osnovu člana 1. može se proširiti na radnje njenih vlasti koje imaju učinak izvan njene teritorije (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 133, i reference navedene u tom slučaju). Nadležnost države izvan njenih granica može se prvenstveno utvrditi na jedan od sljedeća dva načina:

- a. na osnovu ovlaštenja (ili kontrole) koje država zaista vrši nad *samim podnosiocem predstave* (lični koncept nadležnosti ili *ratione personae*);
- b. na osnovu kontrole koju država zaista vrši nad stranom *teritorijom* u pitanju (prostorni koncept nadležnosti *ratione loci*).

61. Sudska praksa Suda pokazuje da procjena da li je tužena Država imala nadležnost na osnovu člana 1. u vezi s prigovorima o događajima izvan formalnih teritorijalnih granica te države može uključivati razmatranje nadležnosti *ratione loci* ili *ratione personae*, ili oboje. Kada je glavni argument taj da je tužena Država vršila efektivnu kontrolu nad određenim područjem, pitanje koje se postavlja je, u suštini, da li se za to područje može smatrati da potpada pod nadležnost *ratione loci* tužene Države, sa svim pripadajućim pravima i obavezama koje to podrazumijeva, bez obzira na činjenicu da se to područje nalazi izvan njenih teritorijalnih granica. Kada je argument taj da su žrtve bile pod vlasti i kontrolom državnih službenika na teritoriji koju država nije kontrolisala, glavno pitanje je da li je tužena Država vršila nadležnost *ratione personae*. Čak i u slučajevima u kojima je utvrđeno da je do navodnih kršenja došlo na teritoriji pod efektivnom kontrolom tužene Države (i time u okviru njene nadležnosti *ratione loci*), država će biti odgovorna za kršenja Konvencije samo ako istovremeno vrši i nadležnost *ratione personae*. To znači da sporna činjenja i nečinjenja moraju biti izvršena od strane državnih vlasti ili na neki drugi način pripisana tuženoj Državi (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stavovi 548–549).

62. Sud ima ovlaštenje, u mjeri u kojoj je to neophodno za vršenje njegove nadležnosti – koja je prema članu 19. Konvencije definisana kao „poštivanje obaveza koje su visoke strane ugovornice u Konvenciji i njenim protokolima preuzele” – da utvrdi prirodu nadležnosti koju sprovodi tužena Država nad određenom teritorijom (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* (odl.) [VV], 2020, stav 341).

63. Međutim, prije nego što redom razmotrimo prethodno navedena dva koncepta nadležnosti, zasebno ćemo razmotriti konkretno pitanje nadležnosti države koja sprovodi vojnu operaciju na stranom teritoriji tokom aktivne faze sukoba.

1. Aktivna faza međunarodnog oružanog sukoba

64. Treba napraviti razliku između vojnih operacija koje se vrše tokom aktivne faze sukoba (borbene faze) i drugih događaja do kojih je došlo tokom faze „okupacije”, nakon završetka aktivne faze sukoba (*Gruzija protiv Rusije (II)*, 2021, stav 83).

a. „Aktivna” država koja sprovodi vojnu operaciju na teritoriji druge države

65. U slučaju *Gruzija protiv Rusije (II)*, 2021, Sud je smatrao da radnje strane ugovornice koja vrši vojnu operaciju na teritoriji druge države u okviru međunarodnog oružanog sukoba ne mogu stvoriti bilo kakvu nadležnost *ratione loci* ili *ratione personae* te države, s obzirom na to da su te radnje izvršene tokom aktivne faze sukoba. Uslovi koje Sud primjenjuje u svojoj sudskoj praksi kako bi utvrdio da li je država vršila ekstrateritorijalnu nadležnost nisu ispunjeni u takvoj situaciji. Prije svega, u slučaju vojnih operacija – uključujući, na primjer, oružane napade, bombardovanje ili granatiranje – izvršenih tokom međunarodnog oružanog sukoba generalno se ne može govoriti o „efektivnoj kontroli” nad

određenom teritorijom. Sama stvarnost oružanog sukoba i borbe između neprijateljskih vojnih snaga koje nastoje uspostaviti kontrolu nad određenim područjem u uslovima haosa znači da ne postoji kontrola nad područjem. Pored toga, stvarnost oružanog sukoba i borbe između neprijateljskih vojnih snaga koje nastoje uspostaviti kontrolu nad određenim područjem u uslovima haosa također isključuje sve oblike „vlasti i kontrole od strane državnih službenika“ nad pojedincima. U tom pogledu, Sud je uporedio izolovane i specifične radnje koje uključuju element bliskosti (poput vatre od strane oružanih snaga ili policije država u pitanju, na koje se može primijeniti koncept „vlasti i kontrole od strane državnih službenika“; vidjeti u nastavku) sa bombardovanjem i artiljerijskim granatiranjem od strane zaraćene države koja nastoji onesposobiti neprijatelja i uspostaviti kontrolu nad određenim područjem. Osim toga, tumačenje člana 1. Konvencije kojim se isključuje „nadležnost“ države tokom aktivne faze sukoba na stranoj teritoriji podržava praksa visokih strana ugovornica da ne koriste odstupanje na osnovu člana 15. Konvencije u situacijama kada su učestvovala u međunarodnom oružanom sukobu izvan sopstvene teritorije. Ovo se može tumačiti tako da visoke strane ugovornice smatraju da u takvim situacijama ne vrše nadležnost u smislu člana 1. (*ibid.*, stavovi 125–139).

66. Nasuprot tome, vojna okupacija nakon završetka aktivnih sukoba može dati nadležnost „aktivnoj“ državi na osnovu njene efektivne kontrole nad teritorijom i/ili nad određenim pojedincima u pitanju (*Gruzija protiv Rusije (II)*, 2021, stavovi 161–175).

b. „Pasivna“ država na čijoj teritoriji se vrši strana vojna operacija

67. Prema istoj logici, čak i kada „pasivna“ država (na čijoj se teritoriji vrši strana vojna operacija) i dalje formalno ima „nadležnost“ nad čitavom svojom teritorijom u skladu sa članom 1. Konvencije, normalno vršenje te nadležnosti tokom aktivne faze sukoba može biti toliko otežano da će Sud relevantne prigovore proglašiti neprihvatljivim. Jasno je da sudska praksa Suda pokazuje da je „pasivna“ država i dalje dužna preduzimati diplomatske, sudske, političke i upravne mjere da osigura poštovanje individualnih prava. S druge strane, bilo bi nerealno zahtijevati od domaćih vlasti da to čine tokom aktivne faze sukoba, u opštoj situaciji haosa i konfuzije. S obzirom na tekući masovni oružani sukob, takve je pozitivne mjere, s jedne strane, bilo nemoguće sprovesti, a s druge strane, nisu imale stvarnu vrijednost, jer ne bi mogle značajno doprinijeti zaštiti prava podnositelja predstavke (*Shavlokhova i drugi protiv Gruzije* (odl.), 2021, stavovi 32–34; *Bekoyeva i drugi protiv Gruzije* (odl.), 2021, stavovi 37–39).

c. Opšta zapažanja i dalji razvoj događaja

68. U slučaju *Gruzija protiv Rusije (II)*, 2021, Sud je priznao da bi takva tumačenja pojma „nadležnosti“ iz člana 1. Konvencije mogla djelovati nezadovoljavajuće navodnim žrtvama činjenja i nečinjenja od strane tužene Države u toku aktivne faze neprijateljstva u okviru međunarodnog oružanog sukoba izvan njene teritorije, a na teritoriji druge strane ugovornice, kao i državi na čijoj se teritoriji odvijaju aktivna neprijateljstva. Ipak, imajući u vidu naročito veliki broj navodnih žrtava i sporne incidente, opseg iznijetih dokaza, poteškoće u utvrđivanju relevantnih okolnosti i činjenicu da su takve situacije pretežno uređene pravnim normama koje nisu norme iz Konvencije (konkretno međunarodnim humanitarnim pravom ili pravom oružanih sukoba), Sud nije bio u mogućnosti razvijati svoju sudsku praksu izvan dosadašnjeg shvatanja pojma „nadležnosti“. Ako bi Sudu bio povjeren zadatak procjene ratnih dejstava i aktivnih neprijateljstava u kontekstu međunarodnog oružanog sukoba izvan teritorije tužene Države, na stranama ugovornicama bi bilo da osiguraju neophodnu pravnu osnovu za takav zadatak. To ne znači da bi države mogle postupati izvan bilo kojeg pravnog okvira, jer su bile dužne da se pridržavaju vrlo detaljnih pravila međunarodnog humanitarnog prava u datom kontekstu (*ibid.*, stavovi 139–143).

69. Sud je ograničio djelokrug primjene gore navedenih načela u slučaju *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022. Istakao je da je u slučaju *Gruzija protiv Rusije (II)* [VV] postojala jasna, kontinuirana faza intenzivnih borbi u trajanju od pet dana tokom koje su ruske trupe napredovale na teritoriji Gruzije nastojeći uspostaviti kontrolu („petodnevní rat“). Nakon toga je postignut sporazum

o prekidu vatre koji je uglavnom ispoštovan. Sud je stoga mogao da se pozove na „petodneveni rat“ kao posebnu „aktivnu fazu sukoba“ i da izdvoji prigovore za koje je utvrdio da se tiču „vojnih operacija koje se vrše tokom aktivne faze sukoba“. Sažeo je da su navodni napadi koji potpadaju pod ovu kategoriju obuhvatali „bombardovanje, granatiranje i artiljerijsku vatru“. Budući da je utvrdio postojanje nadležnosti u pogledu pritvora i postupanja prema civilima i ratnim zatvorenicima čak i tokom „petodnevnog rata“, nije bilo sumnje da država može imati ekstrateritorijalnu nadležnost u vezi sa prigovorima koji se tiču događaja do kojih je došlo dok su trajali aktivni sukobi. Shodno tome, Sud je razjasnio da se presuda u slučaju *Gruzija protiv Rusije (II)* [VV] ne može smatrati osnovom za potpuno isključivanje određenog vremenskog perioda međunarodnog oružanog sukoba iz nadležnosti države na osnovu člana 1. (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 558).

70. Poslije toga, u nekoliko slučajeva protiv Armenije i Azerbejdžana, koji se odnose na „četvorodneveni rat“ 2016. godine, a koje su pokrenuli pojedinci koji su živjeli u ratnoj zoni, bilo na teritoriji „Republike Nagorno-Karabah“ ili blizu linije kontakta (ali unutar međunarodno priznate teritorije Azerbejdžana), Sud je došao do istog zaključka kao u slučaju *Gruzija protiv Rusije (II)* [VV], 2021, koji je prethodno naveden. Kada je u pitanju „Republika Nagorno-Karabah“, Sud je naveo da Azerbejdžan nije imao kontrolu nad njom još od prvog rata u Nagorno-Karabahu u periodu 1992–1994. Rat je obuhvatio intenzivno granatiranje gradova i sela s obje strane linije kontakta tokom četiri dana, što je dovelo do brojnih poginulih, ranjenih i privremenih beskućnika, kao i znatne štete na imovini i infrastrukturi s obje strane. U tim okolnostima, i bez ikakvih naznaka suprotnog, ne može se govoriti o situaciji „efektivne kontrole“ nad određenim područjem. Aktivna faza sukoba koja se razmatra u ovom slučaju odnosi se na bombardovanje i artiljerijsko granatiranje od strane oružanih snaga s obje strane sukoba, s ciljem da neprijateljske snage budu onemogućene i da se zauzme teritorija. Činjenice u datom slučaju nisu otkrile nijedan slučaj kontrole nad ili bliskosti navodnim žrtvama kršenja. U tim okolnostima se nije moglo tvrditi da su postojali „vlast i kontrola od strane državnih službenika“ nad tim pojedincima. Shodno tome, Sud je utvrdio da ni Armenija ni Azerbejdžan nisu imali „nadležnost“ u smislu člana 1. Konvencije (*Allahverdiyev protiv Armenije* (odl.), 2023, stavovi 28–33; *Aliyev protiv Armenije* (odl.), 2023, stavovi 24–29; *Ohanyan protiv Azerbejdžana* (odl.), 2023, stavovi 30–37; *Hakobyan protiv Azerbejdžana* (odl.), 2023, stavovi 28–35).

2. Ovlaštenje nad samim podnosiocem predstavke

a. Opšti komentari

71. Iako se državljanstvo obično uzima u obzir kao osnova za ekstrateritorijalno vršenje nadležnosti države, ono ne može predstavljati autonomnu osnovu nadležnosti. Sama činjenica da određeni pojedinac ima državljanstvo neke države ne predstavlja dovoljnu povezanost s tom državom da bi se uspostavila jurisdikcijska veza (*H.F. i drugi protiv Francuske* [VV], 2022, stavovi 198 i 206).

72. Slično tome, sama činjenica da odluke donijete na nacionalnom nivou utiču na situaciju pojedinaca koji žive u inostranstvu nije dovoljna da se uspostavi nadležnost države u pitanju nad tim pojedincima izvan njene teritorije (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stav 112). Da bi se utvrdilo da li se Konvencija primjenjuje na pojedinačni slučaj, Sud mora ispitati da li zaista postoje izuzetne okolnosti u vezi sa prirodom povezanosti između podnosioca predstavke i tužene države, tako da se pokaže da li je tužena Država efektivno vršila vlast ili kontrolu nad njim ili njom (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stavovi 112–113).

73. Za razliku od nadležnosti zasnovane na efektivnoj kontroli nad određenim područjem, Sud je u brojnim prilikama utvrdio postojanje lične nadležnosti na osnovu člana 1. Konvencije izvan pravnog prostora Konvencije (vidjeti, među ostalim primjerima, Öcalan, Medvedyev i drugi, Al-Skeini i drugi i Jaloud, kao i *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 572).

74. Kao odgovor na pozivanje podnosioca predstavke na kriterij „kontrole nad interesima podnosioca predstavke na osnovu Konvencije“, Sud je utvrdio da je za uspostavljanje

ekstrateritorijalne nadležnosti potrebna kontrola nad samim pojedincem, a ne nad interesima tog pojedinca kao takvim. Sud nije smatrao da se djelokrug ekstrateritorijalne jurisdikcije može proširiti na takav način, jer bi to predstavljalo značajno odstupanje od načela utvrđenih na osnovu člana 1. (*Duarte Agostinho i drugi protiv Portugala i 32 drugih* (odl.) [VV], 2024, stavovi 205–206).

b. Radnje diplomatskih ili konzularnih službenika

75. Nadležnost države može proisteci iz postupanja njenih diplomatskih ili konzularnih službenika u inostranstvu u skladu s pravilima međunarodnog prava, kada ti službenici ostvaruju vlast i kontrolu nad drugim osobama ili njihovom imovinom (*Banković i drugi protiv Belgije i drugi* (odl.) [VV], 2001, stav 73). U određenim aspektima, državljani strane ugovornice potpadaju pod njenu nadležnost čak i kada žive ili borave u inostranstvu. Konkretno, diplomatski i konzularni predstavnici obavljaju niz funkcija čije izvršavanje može dovesti do odgovornosti njihove države prema Konvenciji (*X. protiv Njemačke*, Odluka Komisije od 25. septembra 1965). Čak i ako se podnositelj predstavke fizički nalazi u svojoj državi, činjenja i nečinjenja diplomatskih i konzularnih službenika te države koja se dogode u inostranstvu, ali se direktno tiču navedenog podnosioca predstavke, stavljaju ga pod njenu nadležnost (*X. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Odluka Komisije od 15. decembra 1977).

76. Komisija je stoga utvrdila da su podnosioci predstavke potpadali pod nadležnost tužene Države u sljedećim slučajevima:

- niz radnji koje su navodno počinili njemački konzularni službenici u Maroku protiv podnosioca predstavke (njemačkog državljanina koji se nije smatrao njemačkim državljaninom jer je bio pripadnik zajednice *Sudetendeutsch*) i njegove supruge, pri čemu je narušen njihov ugled i najzad, prema navodima podnosioca, došlo do njegovog protjerivanja s teritorije Maroka (*X. protiv Njemačke*, Odluka Komisije od 25. septembra 1965);
- navodno nečinjenje britanskog konzula u Amanu (Jordan), kome se podnositeljica predstavke, britanska državljanica, obratila za pomoć u vezi sa vraćanjem starateljstva nad svojim djetetom, koje je otac odveo u Jordan (*X. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Odluka Komisije od 15. decembra 1977);
- činjenica da je danski ambasador u Njemačkoj Demokratskoj Republici pozvao policiju te države da ukloni grupu Nijemaca koja se sklonila u dansku ambasadu (*M. protiv Danske*, Odluka Komisije od 14. oktobra 1992).

77. Nasuprot tome, Sud je ostavio otvoreno pitanje da li osoba s dvojnim državljanstvom (ili državljanin više različitih država) koja je pritvorena u jednoj od država čije državljanstvo posjeduje, potpada pod nadležnost druge države ukoliko ta druga država odbije da joj pruži diplomatsku zaštitu ili konzularnu pomoć (naime, na osnovu odredbe običajnog međunarodnog prava na koju se pozivaju domaće vlasti, država ne može pružiti diplomatsku zaštitu jednom od svojih državljanina u odnosu na državu čije državljanstvo ta osoba također posjeduje). Zato je Sud odbacio kao očigledno neosnovan prigovor koji je podnio državljanin Belgije i Maroka u vezi s odbijanjem belgijskih vlasti da mu pruže konzularnu pomoć tokom pritvora u Maroku. Čak i pod pretpostavkom da se iz odredbi Konvencije mogla izvesti pozitivna obaveza činjenja, Sud je konstatovao da belgijske vlasti ni u kojem slučaju nisu ostale pasivne niti ravnodušne. Neuspjeli pokušaji da se obrate marokanskim vlastima nisu bili posljedica njihove inercije, već kategoričkog odbijanja njihovih zahtjeva od strane marokanskih vlasti, koje su u tom trenutku imale isključivu kontrolu nad podnosiocem predstavke (*Aarrass protiv Belgije* (odl.), 2021, stavovi 37–41).

78. Sud je utvrdio da Belgija nije imala nadležnost nad četiri sirijska državljanina koji su bezuspješno podnijeli zahtjeve za vize u ambasadi Belgije u Libanu, pozivajući se na rizik od zlostavljanja u svojoj zemlji porijekla. Prije svega, podnosioci predstavke nisu bili belgijski državljani koji su zahtijevali zaštitu svoje ambasade. Drugo, diplomatski službenici ni u kojem trenutku nisu vršili *de facto* kontrolu nad podnosiocima predstavke. Oni su samostalno odlučili da se pojave u ambasadi Belgije u Bejrutu i da tamo podnesu svoje zahtjeve za vizu, kao što su mogli odlučiti da se obrate bilo kojoj drugoj

ambasadi. Zatim su bili slobodni napustiti prostorije ambasade Belgije bez ikakvih smetnji (*M.N. i drugi protiv Belgije* (odl.) [VV], 2020, stav 118). S tim u vezi, nije bitno što su diplomatski službenici, kao u ovom slučaju, imali samo ulogu posrednika, niti utvrditi ko je odgovoran za donošenje odluka – da li belgijske vlasti na nacionalnoj teritoriji ili diplomatski službenici raspoređeni u inostranstvu (*ibid.*, stav 114). Sud je naknadno pojasnio da pozivanje na „izuzetne okolnosti“ nije imalo za cilj uspostavljanje posebnog kriterija nadležnosti. U specifičnom kontekstu tog slučaja, u kojem su podnositelji predstavke nastojali pozvati se na kombinaciju navodnih materijalnih i procesnih veza s Belgijom, konstatovano je da procjena eventualnih „izuzetnih okolnosti“ zahtijeva od Suda „da istraži prirodu veze između podnositelja predstavke i tužene Države te da utvrdi da li je ta država efektivno vršila vlast ili kontrolu nad njima“. Drugim riječima, procjena se na kraju svela na pitanje efektivne vlasti ili kontrole nad podnositeljima predstavke, a u skladu s utvrđenom sudskom praksom (*Duarte Agostinho i drugi protiv Portugala i 32 drugih* (odl.) [VV], 2024, stav 188).

79. U slučaju *H.F. i drugi protiv Francuske* [VV], 2022, podnositelji predstavke su se žalili na odbijanje od strane francuskih vlasti da repatriiraju njihove kćerke (francuske državljanke) i unuke, koji su bili zadržani u kampovima u Siriji pod kontrolom Kurda nakon pada tzv. Islamske države. U mjeri u kojoj su podnositelji predstavke tvrdili da je povrijeđen član 3. Konvencije (navodno zlostavljanje u kampovima), Sud je utvrdio da Francuska nije imala nadležnost, čiju primjenu ne može uzrokovati ni državljanstvo osoba u pitanju, a ni odbijanje Francuske da izvrši njihovu repatrijaciju. Takvo proširenje djelokruga primjene Konvencije nije bilo potkrepljeno sudskom praksom. Prije svega, sama činjenica da su odluke donijete na nacionalnom nivou uticale na situaciju pojedinaca koji žive u inostranstvu nije dovoljna da se uspostavi nadležnost države u pitanju nad njima izvan njene teritorije. Drugo, ni domaćim ni međunarodnim pravom nije zahtijevano da država djeluje u ime svojih državljana i da izvrši njihovu repatrijaciju. Pored toga, Konvencijom nije garantovano pravo na diplomatsku ili konzularnu zaštitu. Treće, uprkos iskazanoj želji lokalnih vlasti koje nisu države da države u pitanju repatriiraju svoje državljanke, Francuska bi morala pregovarati s njima o načelu i uslovima takve operacije te organizovati njeno izvršenje, što bi neizbježno bilo sprovedeno u Siriji (*ibid.*, stavovi 198–203).

c. Radnje počinjene na brodu ili u avionu

80. Pored postupanja diplomatskih i konzularnih službenika, druge priznate situacije u kojima država vrši ekstrateritorijalnu nadležnost obuhvataju slučajeve koji se odnose na aktivnosti njenih diplomatskih ili konzularnih službenika u inostranstvu, kao i na brodovima i u avionima registrovanim u toj državi ili koji lete pod njenom zastavom. U tim posebnim okolnostima, i običajno međunarodno pravo i međunarodni ugovori jasno priznaju i definišu da relevantna država vrši ekstrateritorijalnu nadležnost (*Kipar protiv Turske*, Odluka Komisije od 26. maja 1975; *Banković i drugi protiv Belgije i drugih* (odl.) [VV], 2001, stav 73; *Medvedyev i drugi protiv Francuske* [VV], 2010, stav 65); *Bakanova protiv Litvanije*, 2016, stav 63; *Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije* [VV], 2012, stav 75).

d. Vršenje suverene vlasti u ime druge države uz njen pristanak

81. Sud je priznao vršenje ekstrateritorijalne nadležnosti od strane ugovornice koja, uz saglasnost, poziv ili prećutni pristanak lokalne vlade, izvršava sva ili određena javna ovlaštenja koja bi inače vršila ta vlada (*Banković i drugi protiv Belgije i drugih* (odl.) [VV], 2001, stav 71). Shodno tome, kada, u skladu s običajnim pravom, ugovorom ili drugim sporazumom, organi strane ugovornice obavljaju izvršne ili sudske funkcije na teritoriji druge države, ta strana ugovornica može snositi odgovornost za povrede Konvencije koje na taj način nastanu, pod uslovom da se djela u pitanju mogu pripisati njoj, a ne teritorijalnoj državi (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 135).

82. Što se tiče ekstradicije, kada država izda evropski nalog za hapšenje ili Interpolov međunarodni nalog za hapšenje radi pritvaranja osobe koja se nalazi u drugoj državi, a ta druga država izvrši taj nalog u skladu sa svojim međunarodnim obavezama, država koja je izdala nalog snosi odgovornost prema Konvenciji za taj pritvor, čak i ako ga je sprovedla druga država (*Vasiliciuc protiv Republike Moldavije*,

2017, stavovi 23–24; *Stephens protiv Malte (br. 1)*, 2009, stavovi 51–54). Ako nalog za hapšenje sadrži tehničku nepravilnost koju vlasti države od koje se hapšenje zahtijeva nisu mogli otkriti, državi koja je izdala nalog treba pripisati odgovornost prema Konvenciji za nezakoniti nalog za hapšenje koje su izdale njene vlasti u skladu s njenim domaćim pravom, a izvršila druga država u skladu sa njenim međunarodnim obavezama (*ibid.*, stav 52).

83. Komisija je razmatrala takvu situaciju u slučaju *X. i Y. protiv Švajcarske* (Odluka Komisije od 14. jula 1977). U tom slučaju se njemački državljani žalio na zabranu ulaska koju su mu izrekle švajcarske savezne vlasti, a koja je važila i na teritoriju Švajcarske i na teritoriju Lihtenštajna (koji u to vrijeme još nije ratifikovao Konvenciju te je bio izvan njenog djelokruga primjene). Odlučujući faktor za Komisiju bio je da je, u skladu sa sporazumom između Švajcarske i Lihtenštajna, Lihtenštajn bio spriječen da isključi dejstva zabrane ulaska koju su nametnule švajcarske vlasti, već su samo švajcarske vlasti imale pravo da isključe Lihtenštajn iz teritorijalnog djelokruga te mjere. U tim okolnostima, Švajcarska bi se trebala smatrati odgovornom ne samo za pravni postupak i posljedice zabrane ulaska na njenu teritoriju, već i za dejstva koja je ta zabrana proizvela u Lihtenštajnu. U skladu sa specifičnim odnosom između te dvije države, postupajući u ime Lihtenštajna, švajcarske vlasti su zapravo postupale u skladu sa svojom nacionalnom nadležnošću. Prema sporazumu u pitanju, one su postupale isključivo u skladu sa švajcarskim pravom, a samo se dejstvo njihovih radnji prostiralo i na teritoriju Lihtenštajna. Drugim riječima, zabrana je nametnuta u okviru švajcarske nadležnosti, koja je proširena na Lihtenštajn. Komisija je utvrdila da su mjerama koje su švajcarske vlasti sprovele, a koje su imale učinak u Lihtenštajnu, sve osobe na koje su se odnosile – uključujući podnositelje predstavke – potpadale pod švajcarsku nadležnost u smislu člana 1. Konvencije.

84. Sud je razmatrao prilično slično pitanje u slučaju *Drozd i Janousek protiv Francuske i Španije*, 1992, koji se odnosi na jedinstven odnos između Kneževine Andore i Francuske i Španije, posebno prije reforme Ustava 1993. godine (u to vrijeme Andora još nije potpisala ni ratifikovala Konvenciju). Podnositelje predstavke je za oružanu pljačku osudio nadležni andorski sud (*Tribunal des Corts*), koji se sastoji od tri člana: sudije (Francuza ili Španca, kojeg naizmjenično imenuje svaki od ko-prinčeva Andore, odnosno predsjednik Francuske Republike i biskup Urgella), episkopalnog *veguera* (kojeg imenuje biskup Urgella) i francuskog sudije kojeg delegira francuski *veguer* (kojeg imenuje francuski ko-princ). Nakon osude, u skladu sa andorskim pravom, podnositelji predstavke su imali mogućnost izvršenja kazne u Francuskoj ili u Španiji; odlučili su se za Francusku. Pred Sudom su se konkretno žalili da nisu imali pravo na pravično suđenje. Tvrđili su da su Francuska i Španija na međunarodnom nivou odgovorne za postupanja vlasti Andore. Sud se nije saglasio sa tim. Napomenuo je da, iako su u andorskim sudovima sjedile francuske ili španske sudije, nisu to činili u svojstvu sudija Francuske i Španije. Ti sudovi su svoje dužnosti vršili samostalno, a njihove presude i odluke nisu podlijegale nadzoru od strane francuskih ili španskih vlasti. Osim toga, nije postojalo ništa što bi ukazivalo na to da su tužene Države pokušale da se miješaju u suđenje podnositeljima predstavke u Andori. Shodno tome, u mjeri u kojoj su se žalili na postupak pred andorskim sudom, podnositelji predstavke se nisu nalazili ni pod francuskom ni pod španskom nadležnošću (stav 96).

85. Prema istoj logici, Sud je utvrdio da nije postojala jurisdikcijska veza u slučaju *Brião Freitas Lobato protiv Portugala* (odl.), 2021, u kojem je podnositelj predstavke, bivši ministar pravde Istočnog Timora, osuđen pred sudovima Istočnog Timora od strane portugalskih sudija raspoređenih u okviru programa pravosudne saradnje. Sud je konstatovao da su portugalske sudije postupale u ime Istočnog Timora, a ne Portugala, te da portugalske vlasti nisu bile ovlašćene da potvrđuju ili poništavaju osporene odluke; stoga nisu imale diskreciona ovlaštenja u pogledu krivičnih optužbi protiv podnositelja predstavke. Ni činjenica da su te sudije zadržale određena profesionalna prava u Portugalu i da su i dalje bile pod disciplinskom nadležnošću Vrhovnog sudskog savjeta Portugala (uključujući i za djela počinjena u inostranstvu), niti čak činjenica da je savjet zaista pokrenuo istragu i započeo dva disciplinska postupka u vezi s postupanjem sudija u Istočnom Timoru, nisu bile dovoljne da se uspostavi bilo kakva jurisdikcijska veza u okviru spornog krivičnog postupka. Nasuprot tome, sama podnositeljica

predstavke potpala je pod nadležnost Portugala, s obzirom na to da je smatrala da su njena procesna prava povrijeđena u okviru postupka koji je pokrenuo Vrhovni sudski savjet nakon njenog prigovora.

86. Još jedan primjer u kojem je Sud utvrdio da tužena Država nema „nadležnost“ nalazi se u slučaju *Gentilhomme, Schaff-Benhadi i Zerouki protiv Francuske*, 2002. Podnositeljice su bile tri Francuskinje koje su bile udate za Alžirce i živjele u Alžiru. U skladu s ugovorom zaključenim između Francuske i Alžira 1962. godine, francuska djeca – uključujući i ona s dvojnim državljanstvom Francuske i Alžira prema francuskom pravu – mogla su pohađati francuske javne škole u Alžiru kojima upravlja Francuska akademsko-kulturna kancelarija za Alžir („OUCFA“). Međutim, 1988. godine je Vlada Alžira Francuskoj ambasadi u Alžiru poslala *note verbale* kojom je obavještava da alžirska djeca više ne mogu da se upisuju niti ponovo upisuju u francuske škole. To se odnosilo i na djecu podnositeljica predstavke, budući da dvojno državljanstvo nije bilo priznato prema alžirskom pravu. Podnositeljice su pred Sud iznijele predstavke protiv Francuske, navodeći, između ostalog, kršenje člana 2. Protokola broj 1 i članova 8. i 14. Konvencije. Sud je napomenuo da je sporna situacija proizašla direktno iz jednostrane odluke Alžira. Bilo da je ta odluka bila u skladu s međunarodnim javnim pravom ili nije, ona se u osnovi svodila na odbijanje Alžira da ispoštuje sporazum iz 1962. Francuske vlasti, čije je ostvarivanje „nadležnosti“ na teritoriji Alžira u ovom predmetu bilo zasnovano isključivo na tom sporazumu, mogle su samo konstatovati posljedice odluke Alžira po obrazovanje djece koja su u istoj situaciji kao djeca podnositeljica predstavki. Ukratko, činjenice zbog kojih su se podnositeljice žalile bile su posljedica odluke koja se može pripisati Alžiru, koji je donio diskrecionu odluku unutar svoje teritorije, izvan okvira bilo kakve francuske kontrole. Drugim riječima, u konkretnim okolnostima slučaja, te činjenice se nisu mogle pripisati Francuskoj (stav 20).

e. Upotreba sile od strane državnih službenika koji postupaju izvan teritorije svoje države

87. U nekim slučajevima, upotreba sile od strane službenika jedne države koji postupaju izvan njene teritorije – bilo zakonito ili nezakonito – može dovesti do toga da pojedinac nad kojim su na taj način vlasti te države uspostavile kontrolu potpadne pod nadležnost te države na osnovu člana 1. (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 136). Tipičan primjer takvog slučaja je kada je pojedinac predat službenicima određene države izvan njene teritorije, čak i ako se za njih samo pretpostavlja da su službenici (*Razvozhayev protiv Rusije i Ukrajine i Udaltsov protiv Rusije*, 2019, stav 161). Slično tome, kontrola koju određena država vrši nad pojedincem usljed upada ili ciljane operacije njenih oružanih snaga ili policije izvan vlastitih granica može biti dovoljna da dovede pogođenu osobu pod vlast i/ili efektivnu kontrolu te države, posebno jer takva ciljana kršenja ljudskih prava pojedinca od strane jedne strane ugovornice na teritoriji druge strane ugovornice narušavaju djelotvornost Konvencije i kao zaštitnika ljudskih prava i kao jamca mira, stabilnosti i vladavine prava u Evropi (*Carter protiv Rusije*, 2021, stavovi 127–128). U slučaju Carter, to načelo je primijenjeno na ciljano vansudsko ubistvo s predumišljajem počinjeno od strane službenika jedne države koji su djelovali na teritoriji druge države, izvan konteksta vojne operacije (*Carter protiv Rusije*, 2021, stav 130). U takvim situacijama, Sud je naglasio da se član 1. Konvencije ne može tumačiti tako da dozvoli strani ugovornici da načini povrede Konvencije na teritoriji druge države, koje ne bi mogla da načini na sopstvenoj teritoriji (*Issa i drugi protiv Turske*, 2004, stav 71).

88. Sud je stoga priznao da su podnositelji predstavke potpadali pod „nadležnost“ relevantnih tuženih Država u sljedećim situacijama:

- Podnositelj predstavke, lider Kurdistsanske radničke partije (PKK), koga su turski službenici bezbjednosti uhapsili u međunarodnoj zoni aerodroma u Nairobiju (Kenija) i prebacili u Tursku. Sud je konstatovao – a Vlada Turske to nije osporila – da je podnositelj predstavke, odmah nakon što su ga kenijski službenici predali turskim službenicima, faktički bio pod vlašću Turske i stoga unutar „nadležnosti“ te države, iako je u tom slučaju Turska vršila vlast izvan svoje teritorije. Tačno je da su podnositelja predstavke turski službenici fizički prisilili

da se vrati u Tursku i da je bio pod njihovim vlasti i kontrolom nakon hapšenja i povratka u Tursku (*Öcalan protiv Turske* [VV], 2005, stav 91).

- Podnositelji predstavke, dvojica Iračana koji su bili optuženi za umiješanost u ubistvo dvojice britanskih vojnika nedugo nakon invazije Iraka 2003. godine, držani su u britanskom pritvorskom centru u blizini Bagdada i žalili su se da bi ih predaja iračkim vlastima mogla izložiti stvarnom riziku pogubljenja vješanjem. Sud je zaključio da se, budući da je kontrola koju je Ujedinjeno Kraljevstvo vršilo nad svojim vojnim pritvorskim objektima u Iraku i nad pojedincima koji su se tamo nalazili bila apsolutna i isključiva *de facto i de jure*, trebalo smatrati da su podnositelji predstavke bili pod nadležnošću tužene Države (*Al-Saadoon i Mufdhi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), 2009, stavovi 86–89).
- Podnositelji predstavke, članovi posade teretnog broda registrovanog u Kambodži, koji je francuska mornarica presrela kod Zelenortskih Ostrva zbog sumnje da prevozi velike količine narkotika, bili su zadržani u svojim kabinama pod vojnim nadzorom sve dok brod nije pristao u Brest. Sud je utvrdio da, s obzirom na to da je Francuska od trenutka presretanja broda vršila potpunu i isključivu kontrolu nad brodom i njegovom posadom, barem *de facto*, kontinuirano i neprekidno, sve do njihovog suđenja u Francuskoj, podnositelji predstavke su efektivno bili pod nadležnošću Francuske u smislu člana 1. Konvencije (*Medvedyev i drugi protiv Francuske* [VV], 2010, stav 67). Sud je došao do istog zaključka u slučaju koji se odnosi na grupu aktivista udruženja Greenpeace koji su bili zatvoreni na svom brodu, koji je ruska obalna straža presrela i dovezla u rusku luku Murmansk (*Bryan i drugi protiv Rusije*, 2023, stav 37).
- Podnositelje predstavke, grupa državljana Somalije i Eritreje, koji su pokušavali stići do italijanske obale na tri plovila, na moru su presreli Italijanska poreska policija i obalna straža, te su prebačeni na italijanske vojne brodove i vraćeni u Libiju, odakle su isplovili. Ponavljajući načelo međunarodnog prava prema kojem je plovilo koje plovi otvorenim morem pod isključivom nadležnošću države čiju zastavu nosi, Sud je odbacio izraz „spašavanje na otvorenom moru“ koji je Vlada iskoristila da opiše date događaje, te nije pridavao značaj navodno niskom stepenu kontrole koju su nad podnositeljima predstavke vršili službenici italijanske države. Zapravo se čitav niz događaja odvio na italijanskim vojnim brodovima, na kojima su posade činili isključivo profesionalni vojnici. Od trenutka njihovog ukrcavanja na te brodove pa sve do predaje libijskim vlastima, podnositelji predstavke su bili pod kontinuiranom i isključivom *de jure i de facto* kontrolom italijanskih vlasti (*Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije* [VV], 2012, stavovi 76–82).

89. Sud je također utvrdio odgovornost Turske za postupanja „Turske Republike Sjeverni Kipar“ („TRSK“) u tri slučaja koja su se odnosila na jedan niz događaja povezan s demonstracijama grčkih Kiprana protiv turske okupacije sjevernog dijela Kipra. Jedan od demonstranata je nasmrtno pretučen u tampon-zoni UN-a. Tri dana kasnije, nakon njegove sahrane, drugi muškarac ušao je u tampon-zonu blizu mjesta gdje je prvi muškarac preminuo, popeo se na jarbol zastave u znak protesta i upucan je. Turski, odnosno tursko-kiparski vojnici otvorili su vatru na masu okupljenu u tampon-zoni, pri čemu je ranjena žena koja je ostala izvan zone, na nespornoj kiparskoj teritoriji. Sud je stoga morao utvrditi da li su sve tri žrtve došle pod vlast i/ili efektivnu kontrolu – a time i nadležnost – Turske u vezi s postupanjem vojnika i službenika Turske i „TRSK“. U tu svrhu, Sud se oslonio na izjave policijskih službenika koji su postupali pod okriljem snaga UN-a na Kipru, izvještaje koje su sačinili oni i Generalni sekretar UN-a, kao i na video-snimke i fotografije koje su dostavili podnositelji predstavke. Sud je konstatovao da je žrtva u prvom slučaju preminula kao posljedica agresivnog postupanja tursko-kiparskih policajaca i vojnika prema civilnim demonstrantima, te da, uprkos prisustvu turskih oružanih snaga i tursko-kiparske policije u tampon-zoni, nisu preduzete nikakve mjere da se spriječe ili zaustave napadi niti da se pomogne žrtvi (*Isaak protiv Turske* (odl.), 2006). Što se tiče muškarca koji je bio direktna žrtva u drugom slučaju, Sud je konstatovao da je ušao u tampon-zonu, da je jarbol na koji se popeo bio na teritoriji TRSK i da su meci koji su ga ubili ispaljeni od strane snaga TRSK (*Solomou i drugi*

protiv Turske, 2008, stavovi 48–50). Najzad, iako je podnositeljica predstavke u trećem slučaju zadobila povrede na teritoriji obuhvaćenoj Konvencijom, nad kojom Turska nije imala nikakvu kontrolu, povrede su nastale uslijed pucnjave snaga TRSK (*Andreou protiv Turske* (odl.), 2008). Shodno tome, sporne činjenice su se dogodile pod „nadležnošću“ Turske u smislu člana 1. Konvencije, te su stvorile odgovornost te države prema Konvenciji.

90. Sud je utvrdio i da je Rusija imala nadležnost u slučaju muškarca koji je ubijen hicem iz vatrenog oružja na teritoriji Gruzije, blizu de facto granice s Abhazijom (entitet koji međunarodna zajednica ne priznaje kao državu), ispaljenim od strane abhazijskog „graničnog čuvara“ koji je prešao granicu i nalazio se izvan teritorije Abhazije. Nakon što je prethodno utvrdio da radnje službenika de facto vlasti Abhazije potpadaju pod nadležnost Rusije te da se mogu pripisati Rusiji bez potrebe za dokazivanjem „detaljne kontrole“ nad svakom njihovom radnjom, Sud je zaključio da je direktna žrtva bila pod nadležnošću tužene Države, iako je ubijena na teritoriji nad kojom nije imala kontrolu (*Matkava i drugi protiv Rusije*, 2023, stavovi 100–105).

91. U odluci u kojoj pitanje nadležnosti tužene Države nije bilo razmatrano, Sud je zaključio da nije bilo potrebe utvrđivati tačnu lokaciju spornih događaja, budući da je Vlada već priznala da je usljed vatre koja je otvorena iz helikoptera došlo do smrti srodnika podnositelja predstavke, za koje se sumnjalo da su teroristi (*Pad i drugi protiv Turske* (odl.), 2007, stav 54).

92. Sud je prihvatljivom proglasio predstavku koja se odnosi na ciljano ubistvo odmetnika, bivšeg pripadnika ruskih službi bezbjednosti i disidenta, koje su u Ujedinjenom Kraljevstvu počinili pojedinci koji su djelovali kao službenici Ruske države. Javnom istragom je, bez ikakve razumne sumnje, utvrđeno da je žrtva bila otrovana polonijem 210, rijetkim radioaktivnim izotopom, te da su joj taj otrov dali dvojica ruskih državljana koji su u Ujedinjeno Kraljevstvo stigli po nalogu Federalne službe bezbjednosti Ruske Federacije (te osobe je potom britanska policija optužila za ubistvo). Sud je pokušao utvrditi da li je ubistvo predstavljalo ostvarivanje fizičke moći i kontrole nad njegovim životom u situaciji neposrednog ciljanog napada. Dokazi o predumišljaju snažno su ukazivali na to da je smrt žrtve nastupila usljed planirane i složene operacije; nije bio slučajna žrtva operacije i nije mogao slučajno unijeti polonij 210. Shodno tome, Sud je utvrdio da je žrtva bila pod fizičkom kontrolom dva ruska službenika, koja su imala moć nad njenim životom, čime je uspostavljena dovoljna jurisdikcijska veza u smislu člana 1. Konvencije (*Carter protiv Rusije*, 2021, stavovi 158–161 i stav 170).

93. Kad god država, preko svojih službenika, vrši kontrolu i vlast, a samim tim i nadležnost nad nekim pojedincem, država je na osnovu člana 1. dužna osigurati tom pojedincu prava i slobode iz Dijela I. Konvencije koja su relevantna za situaciju tog pojedinca. U tom smislu, prava iz Konvencije mogu se „odvojiti i prilagoditi“ (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 137); *Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije* [VV], 2012, stav 74); *Carter protiv Rusije*, 2021, stav 126).

f. Druge situacije

94. Mogu postojati i druge situacije u kojima je priroda veze između podnositelja predstavke i tužene Države takva da dopušta zaključak da je ta država zaista vršila vlast ili kontrolu nad podnositeljem predstavke. Sud je tako utvrdio da je utapanje maloljetnog državljanina Moldavije tokom boravka u ljetnjem kampu u Rumuniji potpadalo pod nadležnost Moldavije, s obzirom na to da je njegov boravak na rumunskoj obali organizovalo Ministarstvo za mlade i sport Moldavije, koje je imenovalo i ovlastilo trojicu svojih službenika kao vođe grupa odgovorne za mlade. Pored toga, iz spisa predmeta nije proizašlo da su bilo koji rumunski službenici bili uključeni u brigu o mladim Moldavcima, uključujući i žrtvu (*Veronica Ciobanu protiv Republike Moldavije*, 2021, stav 26).

3. Vlast koja se vrši na određenoj teritoriji

95. Što se tiče načela „efektivne kontrole“ u pogledu nadležnosti nad određenom teritorijom, treba odmah napomenuti da to načelo ne zamjenjuje sistem izjava iz člana 56. Konvencije (ranije član 63), koji su države, prilikom izrade Konvencije, odlučile primjenjivati na prekomorskim teritorijama za čije

međunarodne odnose su bile odgovorne. Članom 56. stav 1. predviđen je mehanizam kojim svaka država može odlučiti proširiti primjenu Konvencije, „s dužnom pažnjom u odnosu na lokalne potrebe“, na sve ili bilo koje teritorije za čije međunarodne odnose je odgovorna. Postojanje ovog mehanizma, koji je u Konvenciju uvršten iz historijskih razloga, ne može se u današnjim uslovima tumačiti kao ograničavanje obima pojma „jurisdikcije“ iz člana 1. Situacije obuhvaćene načelom „efektivne kontrole“ jasno su odvojene i različite od okolnosti u kojima strana ugovornica nije, putem izjave na osnovu člana 56, proširila primjenu Konvencije ili bilo kog protokola uz nju na prekomorsku teritoriju za čije međunarodne odnose je odgovorna (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 140; *Kipar protiv Turske*, Odluka Komisije od 26. maja 1975).

96. Konvencija je ustavni instrument evropskog javnog reda. Njome se ne uređuju postupanja država koje nisu njene strane ugovornice, niti ona nastoji biti sredstvo kojim bi se od strana ugovornica zahtijevalo da nametnu standarde Konvencije takvim drugim državama (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 141). Tako da je jasno da se u dvije gore navedene situacije nadležnost Suda *ratione personae* može proširiti samo na jednu stranu ugovornicu Konvencije. Ako je teritorija jedne strane ugovornica Konvencije okupirana od strane oružanih snaga druge strane ugovornice, država koja vrši okupaciju bi se u principu trebala smatrati odgovornom prema Konvenciji za kršenja ljudskih prava unutar okupirane teritorije, jer bi u suprotnom, to značilo uskraćivanje stanovnicima te teritorije prava i sloboda koje su do tada uživali i dovelo bi do „vakuuma“ u pogledu zaštite u okviru „pravnog prostora Konvencije“. Ipak, važnost utvrđivanja nadležnosti države koja vrši okupaciju u takvim slučajevima ne znači, *a contrario*, da nadležnost prema članu 1. Konvencije nikada ne može postojati izvan teritorije obuhvaćene državama članicama Vijeća Evrope. Sud u svojoj sudskoj praksi nije primijenio nijedno takvo ograničenje (*ibid.*, stav 142, i reference navedene u tom slučaju).

97. Svi slučajevi koje je Sud do sada razmatrao iz ove perspektive odnosili su se na kontrolu teritorije jedne strane ugovornice od strane druge strane ugovornice u kontekstu oružanog sukoba. U takvim situacijama pitanje „nadležnosti“ nastaje kada država izgubi efektivnu kontrolu nad cijelom ili dijelom svoje međunarodno priznate teritorije. Pitanje nadležnosti i odgovornosti države u takvim slučajevima može nastati na dva različita načina. Kada određena država napadne teritorijalni i politički integritet druge države, prigovori iznijeti Sudu mogu biti usmjereni protiv:

1. „aktivne“ strane ugovornice, koja svoju vlast vrši izvan sopstvene teritorije, što može poprimiti tri različita oblika:
  - a. potpuna ili djelimična vojna okupacija druge države;
  - b. podrška pobuni ili građanskom ratu u drugoj državi;
  - c. uspostavljanje (ili pomoć pri uspostavljanju), na teritoriji druge države, separatističkog režima u vidu entiteta koji međunarodna zajednica ne priznaje kao suverenu državu;
2. „pasivne“ strane ugovornice, koja je izložena nekoj od navedenih radnji.

98. Kao što se navodi u nastavku, u svakom od ta dva slučaja odgovornost tužene Države slijedi različitu logiku.

a. Nadležnost „aktivne“ države na osnovu njenog vojnog djelovanja izvan sopstvene teritorije

99. U pogledu „aktivne“ države, Sud prvo mora utvrditi da li navedene činjenice zaista potpadaju pod njenu „nadležnost“ u smislu člana 1. Konvencije.

100. Jedan izuzetak od ovog načela – da je nadležnost na osnovu člana 1. ograničena na teritoriju same države – nastaje kada strana ugovornica, usljed zakonitog ili nezakonitog vojnog djelovanja, vrši efektivnu kontrolu nad područjem izvan te nacionalne teritorije. Obaveza da se na takvom području osiguraju prava i slobode utvrđeni Konvencijom proističe iz same činjenice takve kontrole, bilo da se

ona vrši direktno, putem sopstvenih oružanih snaga strane ugovornice, ili putem podređene lokalne vlasti (*Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stav 106, i reference navedene u tom slučaju).

101. Kada je utvrđena činjenica takve dominacije nad određenom teritorijom, nije potrebno utvrđivati da li strana ugovornica vrši detaljnu kontrolu nad politikama i postupanjem podređenih lokalnih vlasti. Činjenica da lokalne vlasti opstaju zahvaljujući vojnoj i drugoj podršci strane ugovornice povlače odgovornost te države za njihove politike i postupanje. Za potrebe člana 1. se područje u pitanju stoga smatra nerazdvojivim od područja unutar suverenih granica države koja ga kontroliše. Država koja kontroliše određeno područje ima obavezu na osnovu člana 1. da u području pod svojom kontrolom osigura sva materijalna prava utvrđena Konvencijom i dodatnim protokolima koje je ratifikovala. Biće odgovorna za svaku povredu tih prava na isti način kao da su te povrede, strogo govoreći, nastale na njenoj sopstvenoj teritoriji (*Kipar protiv Turske* [VV], 2001, stavovi 76–77; *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 138; *Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stav 106; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 561). Pored toga, kada strana ugovornica vrši sveobuhvatnu kontrolu nad područjem izvan svoje nacionalne teritorije, njena odgovornost nije ograničena na postupanja njenih vojnika ili službenika na tom području, već se proširuje i na postupanja lokalne vlasti koja tamo opstaje zahvaljujući njenoj vojnoj i drugoj podršci (*Kipar protiv Turske* [VV], 2001, stav 77; *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stav 316). U takvom slučaju, kada postoji efektivna kontrola nad određenim područjem, država će imati nadležnost *ratione loci* (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 561).

102. Utvrđivanje prostorne nadležnosti stavlja u nadležnost strane ugovornice sve prigovore koji se odnose na događaje koji su se u potpunosti desili unutar relevantnog područja. Međutim, takvo utvrđivanje ne stavlja u nadležnost tužene Države događaje koji su se desili izvan tog područja. Osim toga, čak i ako su se događaji u potpunosti odigrali unutar relevantnog područja, mora se uzeti u obzir i uticaj, ako postoji, izuzetka od nadležnosti za „vojne operacije koje se vrše tokom aktivne faze sukoba“, u smislu „oružanog sukoba i borbe između neprijateljskih vojnih snaga koje nastoje uspostaviti kontrolu nad određenim područjem u uslovima haosa“ (vidjeti gore navedene stavove 58–61) (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 698).

103. Sud nikada nije izjavio da efektivna kontrola nad određenim područjem izvan suverenih granica države može postojati samo ako to područje pripada teritoriji jedne od visokih strana ugovornica. Ipak, čini se da je ovo razlog koji stoji iza njegovog zaključka da bi država koja kontroliše određenu teritoriju u principu trebala biti odgovorna za sve povrede negativnih i pozitivnih obaveza iz Konvencije unutar te kontrolisane teritorije. Uostalom, kako je Sud objasnio, suprotno tumačenje bi značilo uskraćivanje stanovnicima te teritorije prava i sloboda koje su prethodno uživali i na koje imaju pravo te bi dovelo do „vakuuma“ u pogledu zaštite u okviru pravnog prostora Konvencije. Naglasio je i da je Konvencija ustavni instrument evropskog javnog reda: njome se ne uređuju postupanja država koje nisu njene strane ugovornice, niti ona nastoji biti sredstvo kojim bi se od strana ugovornica zahtijevalo da nametnu standarde Konvencije drugim državama. Shodno tome, Sud je zaključio da je ekstrateritorijalna *ratione loci* nadležnost postojala u nizu takvih slučajeva koji se odnose na teritoriju unutar pravnog prostora Konvencije. Međutim, Sud do danas nije utvrdio postojanje ekstrateritorijalne nadležnosti na osnovu *ratione loci* nadležnosti nad područjem izvan suverene teritorije država članica Vijeća Evrope. (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stavovi 562–563).

104. Da li strana ugovornica zaista vrši efektivnu kontrolu nad teritorijom izvan svojih granica predstavlja činjenično pitanje. Pri pokušaju da odgovori na to pitanje, Sud prije svega uzima u obzir sljedeća dva kriterija:

- broj vojnika koje država raspoređuje na teritoriji u pitanju; to je kriterij kojem je Sud do sada pridavao najveću važnost (*Loizidou protiv Turske* (meritorna odluka), 1996, stavovi 16 i 56; *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stav 387);

- stepen do kojeg vojna, ekonomska i politička podrška države lokalnoj podređenoj upravi omogućava toj državi uticaj i kontrolu nad datim područjem (*ibid.*, stavovi 388–394; *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stav 139).

105. Kada Sud utvrdi da činjenice u slučaju potpadaju pod „nadležnost“ tužene Države, ta država ima dvije glavne obaveze:

- negativna obaveza uzdržavanja od postupanja koja su u suprotnosti s Konvencijom (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stavovi 320–321);
- pozitivna obaveza osiguravanja poštovanja prava i sloboda zajamčenih Konvencijom – barem u skladu s opštom sudskom praksom Suda (*ibid.*, stav 322).

106. Slučajevi koje je Sud razmatrao u kontekstu gore navedenih načela mogu se podijeliti u dvije potkategorije:

- a. slučajevi koji se odnose na vojnu „okupaciju“ u tradicionalnom smislu, kako je definisano u članu 42. Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu, koji glasi: „teritorija se smatra okupiranom kada je stvarno stavljena pod vlast neprijateljske vojske.“ Okupacija se proširuje samo na teritoriju na kojoj je takva vlast uspostavljena i na kojoj se može ostvarivati“;
- b. slučajevi koji se odnose na stvaranje, unutar teritorije strane ugovornice, entiteta koji međunarodna zajednica ne priznaje kao suverenu državu, uz vojnu, ekonomsku i političku podršku druge strane ugovornice.

i. „Tradicionalna“ vojna okupacija

107. Pitanje odgovornosti okupacione sile u okviru „tradicionalne“ vojne okupacije pojavilo se u nizu slučajeva koji se odnose na *Irak*. Oružane snage Sjedinjenih Američkih Država, Ujedinjenog Kraljevstva i njihovih saveznika 20. marta 2003. ušle su u Irak s ciljem svrgavanja tadašnjeg Ba’athističkog režima. Saveznici su 1. maja 2003. proglasili da su glavne borbene operacije završene, te su Sjedinjene Američke Države i Ujedinjeno Kraljevstvo postale okupacione sile. Formirali su Koalicionu privremenu vlast koja je imala zadatak da „privremeno vrši ovlaštenja vlade“, uključujući i uspostavljanje sigurnosti u Iraku. Uloga obezbjeđivanja sigurnosti koju su preuzele okupacione sile priznata je Rezolucijom 1483 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, usvojenom 22. maja 2003. godine, koja je pozvala vlast „da unaprijedi dobrobit iračkog naroda putem efektivnog upravljanja teritorijom, uključujući naročito rad na uspostavljanju uslova bezbjednosti i stabilnosti...“ Okupacija je završena 28. juna 2004. raspuštanjem Koalicione privremene vlasti i prenosom vlasti na privremenu vladu Iraka. Tokom perioda okupacije, Ujedinjeno Kraljevstvo je komandovalo Multinacionalnom divizijom (jugoistočnom) (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stavovi 9–23).

108. Slučaj *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, odnosi se na smrt šest srodnika podnositelja predstavke u Basri 2003. godine, kada je u tom području status okupacione sile imalo Ujedinjeno Kraljevstvo. Troje ih je ubijeno ili smrtno ranjeno kao posljedica vatre koju su otvorili britanski vojnici; jedna žrtva je smrtno povrijeđena tokom razmjene vatre između britanske patrole i neidentifikovanih naoružanih lica; jednu su britanski vojnici pogodili, a potom primorali da skoči u rijeku, gdje se utopila; a na tijelu posljednje žrtve, koja je preminula u britanskoj vojnoj bazi, pronađene su 93 rane. Sud je napomenuo da je, nakon svrgavanja Ba’athističkog režima i do dolaska na vlast privremene vlade Iraka, Ujedinjeno Kraljevstvo (zajedno sa Sjedinjenim Američkim Državama) u Iraku vršilo dio javnih ovlaštenja koja inače vrši suverena vlada. Konkretno, Ujedinjeno Kraljevstvo je preuzelo ovlaštenja i odgovornost za održavanje bezbjednosti na jugozapadu zemlje. U tim izuzetnim okolnostima postojala je jurisdikcijska veza, u smislu člana 1. Konvencije, između Ujedinjenog Kraljevstva i osoba koje su poginule tokom sigurnosnih operacija koje su britanske snage vršile između maja 2003. i juna 2004. U skladu s tim zaključkom, Sud je smatrao nepotrebnim da dodatno razmatra da li je nadležnost Ujedinjenog Kraljevstva bila zasnovana i na tome što je ta država

tokom tog perioda imala efektivnu vojnu kontrolu nad jugoistočnim Irakom (stavovi 143–150). U tom pogledu, kako je Sud naknadno istakao, opis činjenica u slučaju *Al-Skeini i drugi* uključivao je materijal koji je ukazivao na to da Ujedinjeno Kraljevstvo nije imalo efektivnu kontrolu nad jugoistočnim područjem koje je okupiralo, a do istog zaključka došao je i Apelacioni sud, koji je u domaćem postupku razmatrao dokaze u vezi s tim pitanjem (*Hassan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2014, stav 75, s upućivanjem na *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, stavovi 20–23 i 80).

109. Sud je donio presudu u slučaju *Al-Jedda protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, istog dana kada je donijeta i presuda u slučaju *Al-Skeini i drugi*. Taj predmet se odnosi na interniranje jednog iračkog civila u periodu od preko tri godine (2004–2007) u pritvorskom centru kojim su upravljale britanske snage u Basri. Za razliku od slučaja *Al-Skeini i drugi*, činjenice u ovom slučaju desile su se nakon završetka okupacionog režima, kada je vlast već prenetna na privremenu vladu; ipak, multinacionalne snage, uključujući britanske snage, i dalje su bile stacionirane u Iraku na zahtjev Vlade i uz odobrenje Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija. Tužena vlada je negirala da sporni pritvor potpada pod nadležnost Ujedinjenog Kraljevstva, jer je podnositelj predstavke bio interniran u vrijeme kada su britanske snage djelovale kao dio Multinacionalnih snaga koje je ovlastilo Vijeće sigurnosti i koje su podređene krajnjoj vlasti Ujedinjenih nacija. Navela je da britanske trupe, pri pritvaranju podnositelja predstavke, nisu postupale u okviru suverene vlasti Ujedinjenog Kraljevstva, već u okviru međunarodnog ovlaštenja Multinacionalnih snaga, koje su djelovale u skladu s obavezujućom odlukom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija. Sud je taj argument odbio. Konstatovao je da, u vrijeme invazije Iraka, nijedna rezolucija Vijeća sigurnosti nije definisala raspodjelu uloga u Iraku u slučaju svrgavanja režima. U maju 2003. godine su Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države, nakon što su svrgle prethodni režim, preuzele kontrolu nad sigurnosnom situacijom u Iraku. UN-u je dodijeljena uloga u oblasti humanitarne pomoći, podrške obnovi Iraka i pomoći u uspostavljanju privremene iračke vlasti, ali ne i u oblasti sigurnosti. Sud je smatrao da kasnije rezolucije nisu izmijenile tu situaciju. S obzirom na to da Vijeće sigurnosti nije imao ni efektivnu kontrolu ni konačnu vlast i kontrolu nad činjenjima i nečinjenjima trupa u Multinacionalnim snagama, pritvor podnositelja predstavke nije se mogao pripisati Ujedinjenim nacijama. Odluku o interniranju podnositelja predstavke donio je britanski oficir koji je upravljao pritvorskim objektom, a interniran je u pritvorskom centru u gradu Basra, koji su kontrolisale isključivo britanske snage. Iako su odluku o produžetku internacije podnositelja predstavke u više navrata razmatrali odbori u kojima su bili irački zvaničnici i predstavnici Multinacionalnih snaga koji nisu bili iz Ujedinjenog Kraljevstva, ta preispitivanja nisu spriječila da se pritvor pripiše Ujedinjenom Kraljevstvu. Gospodin Al-Jedda je stoga tokom cijelog trajanja pritvora bio pod vlašću i kontrolom Ujedinjenog Kraljevstva. U zaključku, Sud je utvrdio da se internacija podnositelja predstavke mogla pripisati Ujedinjenom Kraljevstvu te da je podnositelj tokom internacije *potpadao pod nadležnost Ujedinjenog Kraljevstva* u smislu člana 1. Konvencije (stavovi 76–86). Sud se stoga fokusirao na to da li je podnositelj predstavke bio faktički pod vlašću tužene Države, a ne na procjenu obima i prirode kontrole koju je Ujedinjeno Kraljevstvo vršilo nad teritorijom u pitanju.

110. Isti pristup je usvojen u slučaju *Hassan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2014, koji se odnosi na zarobljavanje brata podnositelja predstavke od strane britanskih oružanih snaga i njegovo pritvaranje u kampu Buka na jugoistoku Iraka tokom neprijateljstava 2003. godine. Podnositelj predstavke je naveo da je njegov brat bio pod kontrolom britanskih snaga te da je njegovo tijelo, kada je kasnije pronađeno, imalo tragove koji su ukazivali na to da je bio mučen i pogubljen. Kao i u presudi u slučaju *Al-Skeini i drugi*, Sud nije smatrao da je potrebno utvrđivati da li je Ujedinjeno Kraljevstvo zaista imalo kontrolu nad područjem u pitanju tokom relevantnog perioda, jer je direktna žrtva iz drugog razloga potpadala pod nadležnost te države. U tom pogledu, Sud je odbacio tvrdnju Vlade da nadležnost nije postojala, jer je, u periodu poslije njegovog prijema u Kamp Buka, brat podnositelja predstavke prebačen iz kontrole Ujedinjenog Kraljevstva pod kontrolu Sjedinjenih Američkih Država. Imajući u vidu način organizacije u Kampu Buka, Sud je utvrdio da je Ujedinjeno Kraljevstvo zadržalo vlast i kontrolu nad direktnom žrtvom. Ta vlast i kontrola obuhvatile su period od prijema brata podnositelja u Kamp Buka pa sve do perioda nakon prijema, kada je prebačen u jedinicu „Joint Forward

Interrogation Team”, koja je bila pod isključivom kontrolom britanskih snaga. Nakon ispitivanja, britanske vlasti su ga svrstale u jednu od kategorija utvrđenih međunarodnim humanitarnim pravom, te odlučile da je „civil” koji ne predstavlja prijetnju po sigurnost i naredile da bude pušten na slobodu čim to bude moguće. Najzad, bilo je jasno da je, kada je prebačen u civilni prostor za zadržavanje lica prije puštanja na slobodu, brat podnositelja predstavke ostao u pritvoru pod nadzorom naoružanog vojnog osoblja i pod vlasti i kontrolom Ujedinjenog Kraljevstva sve do trenutka kada je pušten iz autobusa koji ga je odveo iz Kampa. *Tako da je bio pod nadležnošću Ujedinjenog Kraljevstva* tokom cijelog predmetnog perioda (stavovi 75–80).

111. U slučaju *Jaloud protiv Nizozemske* [VV], 2014, Sud je proširio pojam eksteritorijalne nadležnosti u odnosu na slučajeve *Al-Skeini i drugi* i *Al-Jedda*, izričito navodeći da status „okupatorske sile” pomenut u članu 42. Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu sam po sebi nije presudan za pitanje nadležnosti u smislu člana 1. Konvencije (stav 142). Nakon invazije na Irak, Vlada Nizozemske je stavila na raspolaganje trupe koje su bile stacionirane u jugoistočnom Iraku od jula 2003. do marta 2005. godine, kao dio multinacionalne divizije pod komandom oficira britanskih oružanih snaga. U ovom slučaju, sin podnositelja predstavke smrtno je ranjen vatrenim oružjem u aprilu 2004. godine, dok je pokušavao da pređe kontrolni punkt koji je bio pod kontrolom Iračkog korpusa civilne odbrane (eng. Iraqi Civil Defence Corps, ICDC), a na kojem su također bili pripadnici Kraljevske vojske Nizozemske koji su djelovali pod komandom i neposrednim nadzorom oficira Kraljevske vojske; hica je ispalio nizozemski poručnik. Sud je primijetio da Nizozemska nije izgubila nadležnost samo zato što je prihvatila operativnu kontrolu britanskog oficira. Kao što dokazi u spisu pokazuju, Nizozemska ne samo da je zadržala potpunu komandu nad svojim vojnim osobljem u Iraku, već je i uspostavljane posebna pravila o upotrebi sile u Iraku ostalo isključivo pravo pojedinačnih država koje su slale svoje trupe. Sud je stoga, u okolnostima slučaja, zaključio da snage Nizozemske nisu stavljene na raspolaganje nijednoj drugoj državi, ni Iraku ni Ujedinjenom Kraljevstvu, te da je smrt brata podnositelja predstavke *nastupila pod nadležnošću Nizozemske* (stav 142).

112. Međutim, Sud je došao do *suprotnog zaključka* u slučaju *Issa i drugi protiv Turske*, 2004, koji se odnosi na iračke kurdske pastire koje su navodno uhapsili turski vojnici tokom vojne operacije Turske u sjevernom Iraku 1995. godine, a potom ih odveli u pećinu i ubili. Prema mišljenju Suda, bez obzira na veliki broj vojnika koji su učestvovali u toj operaciji, nije se činilo da je Turska imala efektivnu sveobuhvatnu kontrolu nad cijelim predmetnim područjem. Osim toga, iz dokaza u spisu nije se moglo pouzdano zaključiti da su turske oružane snage vršile operacije na predmetnom geografskom području u trenutku kada su se žrtve nalazile tamo. Shodno tome, *nije se moglo smatrati da su direktne žrtve bile pod nadležnošću Turske* (stavovi 71–82).

113. U međudržavnom slučaju protiv Rusije, Vlada Ukrajine je iznijela niz prigovora u vezi s događajima nastalim između 27. februara 2014. i 26. avgusta 2015. godine, tokom kojih je regija Krima (uključujući grad Sevastopolj) pripojena Ruskoj Federaciji. Sud je ispitao pitanje „nadležnosti” tužene Države, razmatrajući posebno dva različita perioda: period prije 18. marta 2014. godine, kada su Ruska Federacija, „Republika Krim” i Grad Sevastopolj potpisali „ugovor o ujedinjenju” kojim je Krim pripojen Rusiji, i period poslije tog datuma. U pogledu prvog perioda, Sud je slijedio svoj uobičajeni pristup definisan u slučaju *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011. (stavovi 133–140), priznajući, u izuzetnom slučaju, da Rusija ostvaruje ekstrateritorijalnu nadležnost kroz „efektivnu kontrolu” nad spornim područjem. Sud je svoj zaključak zasnovao na detaljnoj procjeni dokaza koji se odnose na okolnosti slučaja, procjenjujući i ovlaštenja i stvarno djelovanje ruskih vojnih snaga na Krimu. U pogledu prvog aspekta (vojne moći), Sud je smatrao da pitanje da li je pojačanje ruske vojne prisutnosti na Krimu u to vrijeme bilo u skladu sa bilateralnim sporazumima na snazi između dviju država ne može biti presudno – Sud je veći značaj pridavao relativnoj veličini i snazi oružanih snaga tužene Države u predmetnom području nego njihovom borbenom potencijalu, fokusirajući se i na razloge navedene za povećavanje vojne prisutnosti. U vezi sa drugim aspektom (stvarno ponašanje vojske), Sud je uzeo u obzir stepen aktivnog učešća ruskih vojnika u spornim događajima na Krimu, kao i javne izjave različitih visokih zvaničnika tužene Države. Imajući u vidu sve dostupne dokaze, Sud

je zaključio da je Rusija tokom predmetnog perioda imala efektivnu kontrolu nad Krimom. S obzirom na to, nije bilo potrebno utvrđivati da li je tužena Država vršila posebnu kontrolu nad politikama i djelovanjem lokalnih vlasti. Činjenica da se Ukrajina nije pozvala na pravo odstupanja od obaveza prema Konvenciji u vezi s Krimom u pogledu predmetnog perioda nije relevantna za gore navedene zaključke u vezi s nadležnošću tužene Države na osnovu člana 1. Konvencije. Ukratko, navodne žrtve uobičajene prakse državnih organa na koju se žalila Vlada Ukrajine bile su pod „nadležnošću“ Ruske države tokom predmetnog perioda, te nema potrebe da se utvrđuje da li je ta nadležnost također zasnovana na načelu „vlasti od strane državnih službenika“ (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* (odl.) [VV], 2020, stavovi 308–352). Pošto Vlada Rusije nije dostavila informacije koje bi to opovrgle, ovaj zaključak je važio i za period nakon 26. avgusta 2015. godine, naročito jer je Rusija izričito proglasila teritorijalnu nadležnost nad Krimom nakon tog datuma (*Ukrajina protiv Rusije (Krim)* [VV], 2024, stav 873).

114. Druga međudržavna predstavka protiv Rusije odnosi se na prigovore povezane sa sukobom u kojem su učestvovali proruski separatisti, a koji je izbio u istočnoj Ukrajini u istom periodu kao i u prethodno navedenom slučaju. Jedna od država podnositelja predstavke, Ukrajina, žalila se prvenstveno na stalne obrasce („uobičajene prakse državnih organa“) kršenja više članova Konvencije, koje su navodno počinili separatisti iz „Donjecke Narodne Republike“ (DNR) i „Luganske Narodne Republike“ (LNR) te pripadnici ruske vojske. Druga država podnositelj predstavke, Nizozemska, žalila se zbog obaranja aviona avio-kompanije Malaysia Airlines na letu MH17 iznad istočne Ukrajine 17. jula 2014. godine, pri čemu je poginulo 298 osoba, uključujući 196 državljana Nizozemske. Države podnositelji predstavke tvrdile su da njihovi prigovori potpadaju pod nadležnost Ruske Federacije. Sud je naročito zaključio da su najmanje od 11. maja 2014. do 26. januara 2022. godine područja u istočnoj Ukrajini koja su bila pod kontrolom separatista potpadala pod nadležnost Ruske Federacije. Konstatovao je prisustvo ruskog vojnog osoblja u istočnoj Ukrajini od aprila 2014. godine nadalje, kao i masovno raspoređivanje ruskih trupa najkasnije od avgusta 2014. Također je napomenuo odlučujući stepen uticaja i kontrole koju je Rusija imala nad vojnom strategijom separatista; da je od prvih dana uspostavljanja vlasti u DNR i LNR i tokom narednih mjeseci i godina Ruska Federacija u značajnoj mjeri pružala separatistima u istočnoj Ukrajini oružje i drugu vojnu opremu; te da su se separatisti oslanjali na rusku vojsku za artiljerijsku podršku, dok im je Rusija pružala političku i ekonomsku podršku. U tim okolnostima, Sud je zaključio da postoji dovoljno dokaza da se zadovolji standard „izvan razumne sumnje“ koji je potreban u fazi razmatranja prihvatljivosti slučaja u pogledu uobičajene prakse državnih organa za koju se tvrdi da krši određene članove Konvencije. Sud je prihvatljivim proglasio većinu prigovora koje je podnijela Vlada Ukrajine, jer je predmetno područje zaista potpadalo pod nadležnost tužene Države na osnovu člana 1. Odlučio je i da je isti kriterij dokazivanja ispunjen u vezi s prigovorima Vlade Nizozemske o letu MH17 (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stavovi 576-706).

ii. Stvaranje entiteta kojeg ne priznaje međunarodna zajednica

115. Sud je razmatrao ovu vrstu situacije u četiri različita historijsko-politička konteksta: odgovornost Turske za kršenja Konvencije u *Sjevernom Kipru*, odgovornost Rusije za povrede počinjene u *Pridnjestrovlju* i u *Južnoj Osetiji i Abhaziji*, te odgovornost Armenije za povrede u *Nagorno-Karabahu*.

116. Prećutno odobravanje ili saučesništvo organa vlasti strane ugovornice u djelima privatnih pojedinaca kojima se krše konvencijska prava drugih pojedinaca pod njihovom nadležnošću može dovesti do odgovornosti te države prema Konvenciji. Ovo je naročito tačno u slučaju kada država u pitanju priznaje akte samoproklamovanih vlasti koje međunarodna zajednica ne priznaje (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stav 318).

117. *Prvi* niz slučajeva odnosi se na situaciju koja vlada u Sjevernom Kipru od kada je *Turska* tamo vršila vojne operacije u julu i avgustu 1974. godine, te na kontinuiranu podjelu teritorije Kipra. Kipar je pred organima Konvencije tvrdio da je Turska odgovorna na osnovu Konvencije za navodna kršenja, uprkos proglašenju „Turske Republike Sjeverni Kipar“ („TRSK“) u novembru 1983. godine, a potom i

usvajanju „Ustava TRSK” u maju 1985. Kipar je naveo da je „TRSK” nezakoniti entitet prema međunarodnom pravu, naglašavajući da je međunarodna zajednica osudila njegovo stvaranje. Turska je, sa svoje strane, izjavila da je „TRSK” ustavna i demokratska država te da je politički nezavisna od bilo koje druge suverene države, uključujući i Tursku. Iz tog razloga je Turska istakla da se navodna kršenja mogu pripisati isključivo „TRSK-u” te da se ona ne može smatrati odgovornom na osnovu Konvencije za činjenja ili nečinjenja koji su doveli do prigovora (*Kipar protiv Turske* [VV], 2001, stavovi 13–16).

118. Komisija i Sud su ponovili da je, imajući u vidu međunarodnu praksu i kritike navedene u rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a i Vijeća ministara Vijeća Evrope, jasno da međunarodna zajednica ne priznaje „TRSK” kao državu prema međunarodnom pravu. Samo Republika Kipar, visoka strana ugovornica Konvencije, smatrala se legitimnom vladom Kipra (*Kipar protiv Turske*, Odluka Komisije od 26. maja 1975; *Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), 1995, stav 40; *Loizidou protiv Turske* (meritorna odluka), 1996, stav 44; *Kipar protiv Turske* [VV], 2001, stav 61; *Güzelyurtlu i drugi protiv Kipra i Turske* [VV], 2019, stav 193).

119. Sud je priznao da navodna kršenja na sjeveru Kipra *potpadaju pod nadležnost Turske* u sljedećim slučajevima:

- U dva inicijalna međudržavna slučaja razmatrana u odluci *Kipar protiv Turske*, Komisija je zaključila da su turske oružane snage na Kipru predstavljale Tursku, što je značilo da sva vojna imovina i osoblje koji su se nalazili na Kipru potpadaju pod nadležnost te države, u mjeri u kojoj je to vojno osoblje vršilo vlast nad tim osobama i imovinom.
- U slučaju *Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), 1995, u kojem se podnositeljica predstavke, grčka Kipranka, žalila da joj je uskraćen pristup imovini na sjeveru Kipra, Sud je u fazi prethodnog prigovora konstatovao da je gubitak kontrole nad njenom imovinom proizašao iz okupacije sjevernog dijela Kipra od strane turskih trupa i uspostavljanja TRSK-a, te da su podnositeljici predstavke turske trupe onemogućile pristup imovini. Sporne radnje su stoga mogle potpadati pod tursku „nadležnost” u smislu člana 1. Konvencije (*ibid.*, stavovi 63–64). U presudi o meritumu istog predmeta, Sud je, razmatrajući „pripisivanje odgovornosti” za navodna kršenja Turskoj, smatrao da nije bilo potrebno utvrditi da li je ta država zaista vršila detaljnu kontrolu nad politikama i djelovanjem vlasti „TRSK-a”, jer je na osnovu velikog broja trupa koje su učestvovala u aktivnim dužnostima na spornom području bilo očigledno da turska vojska ima efektivnu ukupnu kontrolu nad tim dijelom ostrva; takva kontrola dovodi do odgovornosti Turske za politike i djelovanja „TRSK-a”. Osobe pogođene tim politikama i djelovanjima stoga su potpadale pod „nadležnost” Turske, a navodna kršenja su se shodno tome mogla „pripisati” toj državi (*Loizidou protiv Turske* (meritorna odluka), 1996, stavovi 52–57).
- U međudržavnom slučaju *Kipar protiv Turske* [VV], 2001, Sud je ponovio svoj opšti zaključak iz slučaja *Loizidou* da je Turska u praksi vršila ukupnu kontrolu nad sjevernim Kiprom preko svoje vojne prisutnosti na terenu. Shodno tome, njena odgovornost na osnovu Konvencije se odnosila na politike i djelovanja vlasti „TRSK-a”. Sud je naglasio da se odgovornost Turske na osnovu Konvencije ne može ograničiti samo na postupanja njenih vojnika i službenika na sjeveru Kipra, već da se mora odnositi i na postupanja lokalne vlasti koja opstaje zahvaljujući vojnoj i drugoj podršci Turske. „Nadležnost” Turske treba se smatrati proširenom na osiguravanje cijelog spektra materijalnih prava utvrđenih Konvencijom i dodatnim protokolima uz nju koje je Turska ratifikovala, a kršenja tih prava mogu se pripisati njoj (stavovi 76–77).
- U slučaju *Güzelyurtlu i drugi protiv Kipra i Turske* [VV], 2019, koji se odnosi na ubistva nekoliko nekadašnjih stanovnika „Turske Republike Sjeverni Kipar” („TRSK”) na teritoriji Republike Kipra i istrage tih činjenica koje su sprovele vlasti „TRSK-a”, Sud je istakao da međunarodna zajednica smatra Tursku okupatorom sjevernog dijela Kipra te ne priznaje

„TRSK“ kao državu prema međunarodnom pravu. Za potrebe Konvencije, sjeverni Kipar bio je pod efektivnom kontrolom Turske. Drugo, osumnjičeni za ubistvo su odbjegli u „TRSK“ i, kao posljedica toga, Republika Kipar je bila spriječena da vodi vlastitu krivičnu istragu protiv tih osumnjičenih te da ispuni svoje obaveze iz Konvencije (stav 193).

120. *Drugi* niz slučajeva odnosi se na odgovornost Rusije za djela počinjena u „Pridnjestrovskoj Moldavskoj Republici“, entitetu uspostavljenom na teritoriji Moldavije. U slučaju *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, podnositelji predstavke, kojima je „vrhovni sud“ tog entiteta izrekao različite kazne – smrtnu kaznu i teške kazne zatvora – žalili su se na niz kršenja svojih osnovnih prava za koja su tvrdili da se mogu pripisati Rusiji. Sud je napomenuo da su u periodu 1991–1992. snage bivše 14. armije (koja je sukcesivno pripadala SSSR-u i Rusiji), stacionirane u Pridnjestrovlju, ratovale sa i za separatističke snage Pridnjestrovlja. Velike količine oružja iz arsenala 14. armije bile su dobrovoljno prosljeđene separatistima, koji su, pored toga, uspjeli pribaviti dodatno oružje bez ometanja ruske vojske. Osim toga, tokom sukoba između moldavskih vlasti i separatista Pridnjestrovlja, ruski lideri su davali političke izjave podrške separatističkim vlastima. Čak i nakon sporazuma o prekidu vatre, Rusija je nastavila pružati vojnu, političku i ekonomsku podršku separatističkom režimu, čime je omogućila njegov opstanak jačanjem sopstvene moći i sticanjem određene autonomije u odnosu na Moldaviju. Prema mišljenju Suda, sva djela koja su prema podnositeljima predstavke počinile ruske vojne vlasti, uključujući njihovu predaju separatističkom režimu, u kontekstu saradnje između ruskih vlasti i tog nezakonitog režima, koji međunarodna zajednica nije priznala, bili su takvi da stvaraju odgovornost za posljedice postupanja tog režima. Cijeli spis predmeta je dokazao da je region Pridnjestrovlja ostao pod efektivnom vlašću Rusije, ili barem pod njenim odlučujućim uticajem, te da je u svakom slučaju opstao zahvaljujući vojnoj, ekonomskoj, finansijskoj i političkoj podršci koju je Rusija pružala i prije i poslije ratifikacije Konvencije. U tim okolnostima, podnositelji predstavke su se nalazili u okviru „nadležnosti“ Rusije, čija je odgovornost proistekla iz spornih radnji (stavovi 377–394).

121. Ovaj zaključak u pogledu *odgovornosti Rusije u odnosu na Pridnjestrovlje* ponavlja se u sljedećim slučajevima:

- U slučaju *Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije*, 2011, koji se odnosi na dalje zadržavanje u pritvoru dva od četiri podnositelja predstavke u slučaju *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, poslije i uprkos donošenju presude Velikog vijeća u ovom slučaju. Sud je nastojao utvrditi da li se politika Rusije u podršci separatističkom režimu u Pridnjestrovlju promijenila u periodu između 2004. i 2007. godine, kada su oslobođani podnositelji predstavke. Sud je konstatovao da je Rusija nastavila uživati u bliskim odnosima sa „Pridnjestrovskom Moldavskom Republikom“, što je podrazumijevalo pružanje političke, finansijske i ekonomske podrške separatističkom režimu. Osim toga, Sud je utvrdio da je ruska vojska (trupe, oprema i municija) i dalje bila stacionirana na teritoriji Moldavije na dan oslobođanja podnositelja predstavke, što predstavlja kršenje obaveza Ruske Federacije da se potpuno povuče te kršenje moldavskog zakonodavstva. Podnositelji predstavke su stoga potpadali pod „nadležnost“ Rusije u smislu člana 1. Konvencije (*Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije*, 2011, stavovi 116–120).
- U slučaju *Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, koji se odnosi na prigovor koji su podnijela djeca i roditelji pripadnici moldavske zajednice u Pridnjestrovlju u vezi sa posljedicama jezičke politike koju je separatistički režim usvojio 1992. i 1994. godine, a kojom se zabranjuje upotreba latinice u školama, kao i na naknadne mjere za sprovođenje te politike. Ponovivši svoj zaključak iz presuda u slučajevima *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV] (2004) i *Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije* (2011), Sud je konstatovao da Rusija i dalje pruža vojnu, ekonomsku i političku podršku separatistima u Pridnjestrovlju (snabdijevanje gasom, isplata penzija itd). Sporne činjenice su stoga potpadale pod nadležnost Rusije, čak i ako nijedan ruski službenik nije bio direktno uključen u mjere koje su

usvojene protiv škola podnositelja predstavke (*Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stavovi 116–123).

- Slučaj *Mozer protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2016, odnosi se na pritvor muškarca osumnjičenog za prevaru po nalogu sudova „Pridnjestrovske Moldavske Republike“. S obzirom na to da nisu postojale nikakve relevantne nove informacije koje bi upućivale na suprotno, Sud je smatrao da njegov zaključak o nadležnosti Rusije, izražen u svim prethodno navedenim presudama, ostaje važeći za period koji se razmatra u tom slučaju (stavovi 109–111); vidjeti isto obrazloženje za kasniji period u slučajevima *Apcov protiv Republike Moldavije i Rusije*, 2017, stav 24; *Eriomenco protiv Republike Moldavije i Rusije*, 2017, stav 47; *Lypovchenko i Halabudenco protiv Republike Moldavije i Rusije*, 2024, stav 87).

122. Treći slučaj koji je Sud razmatrao odnosi se na dva separatistička entiteta uspostavljena u Gruziji, odnosno na Južnu Osetiju i Abhaziju, naročito tokom i nakon oružanog sukoba između Gruzije i Rusije u avgustu 2008. godine, koji je predstavljao vrhunac dugotrajnih tenzija, provokacija i incidenata između ove dvije države. U svojim zapažanjima, Vlada Rusije je priznala značajno rusko vojno prisustvo nakon okončanja neprijateljstva te dostavila brojne podatke koji pokazuju djelokrug ekonomske i finansijske podrške koju je Ruska Federacija pružala i nastavila pružati Južnoj Osetiji i Abhaziji. Misija EU za utvrđivanje činjenica također je naglasila odnos zavisnosti ne samo u ekonomskom i finansijskom, već i u vojnom i političkom smislu. Dostavljene informacije su ukazivale i na postojeći odnos potčinjenosti između separatističkih entiteta i Ruske Federacije, koji je trajao tokom aktivne faze sukoba i nakon njihovog okončanja. Misija EU za utvrđivanje činjenica u svom izvještaju navodi „tihu aneksiju“ Južne Osetije i Abhazije od strane Rusije. Sud je smatrao da je Ruska Federacija vršila efektivnu kontrolu nad Južnom Osetijom i Abhazijom (kao i nad „tampon-zonom“ koja se nalazi na nespornoj gruzijskoj teritoriji) tokom perioda od dana okončanja aktivnih sukoba do dana zvaničnog povlačenja ruskih trupa. Čak i nakon tog perioda, snažno rusko prisustvo i zavisnost vlasti Južne Osetije i Abhazije od Ruske Federacije, od koje je zavisilo njihovo opstajanje, što je naročito pokazano kroz sporazume o saradnji i pomoći potpisanim s Rusijom, ukazivali su na to da je „efektivna kontrola“ nad te dvije teritorije postojala. Događaji koji su se odigrali nakon prekida vatre stoga su potpadali pod nadležnost Ruske Federacije u smislu člana 1. Konvencije (*Gruzija protiv Rusije (II)*, 2021, stavovi 161–175; *Gruzija protiv Rusije (IV)* (odl.), 2023, stavovi 43–45; *O.J. i J.O. protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 61).

123. U pogledu navodnog zlostavljanja ratnih zatvorenika, čak i ako direktno učešće ruskih snaga nije bilo jasno dokazano u svim slučajevima, Ruska Federacija je bila odgovorna i za radnje snaga Južne Osetije, bez potrebe za dokazivanjem „detaljne kontrole“ nad svakim od tih radnji (*Gruzija protiv Rusije (II)*, 2021, stav 276). Kada je u pitanju veliki broj gruzijskih državljana koji su pobjegli od sukoba i nisu se mogli vratiti u Južnu Osetiju, i oni su se nalazili pod nadležnošću Rusije. Naime, činjenica da su se njihovi domovi, u koje ne mogu da se vrate, nalazili u područjima pod „efektivnom kontrolom“ Ruske Federacije, i, kao i činjenica da je Ruska Federacija vršila „efektivnu kontrolu“ nad administrativnim granicama, dovoljna je da se utvrdi jurisdikcijska veza u smislu člana 1. (*ibid.*, stavovi 293–295).

124. U pogledu Abhazije, Sud je također priznao postojanje „efektivne kontrole“ Rusije nad njenom teritorijom u periodu koji je prethodio oružanom sukobu 2008. godine. U odgovarajućem slučaju je Sud utvrdio da Rusija, od oružanog sukoba između Gruzina i Abhazaca 1992. godine, nije prestala širiti i jačati svoj vojni, politički, ekonomski i kulturni uticaj nad ovim regionom. Sud se u svojoj procjeni oslonio na dug niz činjeničnih okolnosti; na primjer, činjenicu da su mirovne snage u Abhaziji činili ruski vojnici; da je većini stanovništva Abhazije poslije 2002. godine dodijeljeno rusko državljanstvo; da Abhazija koristi rusku valutu kao sredstvo plaćanja i da je ekonomski izuzetno zavisna od Rusije; najzad, prema višestrukim izjavama njenih (de facto abhazijskih) lidera, Abhazija je u određenom smislu postala dio Rusije. Ukratko, Abhazija je mogla opstati jedino zahvaljujući dugotrajnoj i značajnoj političkoj i ekonomskoj podršci Rusije, kao i vojnom uticaju Rusije, koji je bio dovoljan da se smatra „odvraćajućim“ i, kao takav, odlučujućim u praksi. Iz toga je proizašlo da postupanje de facto vlasti u

tom regionu potpada pod nadležnost Rusije na osnovu člana 1. Konvencije (*Mamasakhlisi i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stavovi 323–340; *Taganova i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2024, stav 216). Isto važi i za radnje članova abhazijskih oružanih snaga, koje se mogu pripisati Rusiji bez potrebe za dokazivanjem „detaljne kontrole“ nad svakom od tih radnji (*Matkava i drugi protiv Rusije*, 2023, stav 96).

125. Najzad, četvrta situacija koju je Sud razmatrao odnosi se na odgovornost Armenije za djela počinjena u bivšoj „Republici Nagorno-Karabah“ uspostavljenoj na području Azerbejdžana. U trenutku raspada Sovjetskog Saveza u decembru 1991. godine, Autonomna oblast Nagorno-Karabah („NKAO“) bila je autonomna pokrajina smještena unutar Azerbejdžanske Sovjetske Socijalističke Republike („Azerbejdžanska SSR“). Nije postojala zajednička granica između NKAO i Armenske Sovjetske Socijalističke Republike („Armenske SSR“), jer ih je razdvajala teritorija Azerbejdžana. Godine 1988. izbili su oružani sukobi u ovoj regiji. U septembru 1991. godine – nedugo nakon što je Azerbejdžan proglasio nezavisnost od Sovjetskog Saveza – *sovjet* NKAO je objavio osnivanje „Republike Nagorno-Karabah“ („NKR“), koja je obuhvatala NKAO i oblast Šahumjan u Azerbejdžanu. Nakon referenduma u decembru 1991. godine (na kojem je azerbejdžansko stanovništvo bojkotovalo glasanje), u kojem se 99,9 % glasača izjasnilo za odcjepljenje „NKR“, ova republika je u januaru 1992. godine ponovo potvrdila svoju nezavisnost od Azerbejdžana. Nakon toga je sukob postepeno eskalirao u rat u punom obimu. Do kraja 1993. godine etničke armenske snage su preuzele kontrolu nad gotovo cijelom teritorijom bivše NKAO i sedam susjednih azerbejdžanskih regija. Zaraćene strane su u maju 1994. potpisale sporazum o prekidu vatre. Samoproglašenu nezavisnost „NKR“ nije priznala nijedna država ni međunarodna organizacija (*Chiragov i drugi protiv Armenije* [VV], 2015, stavovi 12–31; *Sargsyan protiv Azerbejdžana* [VV], 2015, stavovi 14–28). Kasnije, u noći između 1. i 2. aprila 2016. godine, izbili su nasilni oružani sukobi u blizini linije razdvajanja između „NKR“ i Azerbejdžana (koji se ponekad nazivaju i „Četverodnevni rat“). Sukobi su trajali do 5. aprila 2016. godine, ali je kasnije tokom tog mjeseca došlo do drugih sukoba (*Allahverdiyev protiv Armenije* (odl.), 2023, stav 5; *Hakobyan protiv Azerbejdžana* (odl.), 2023, stav 5).

126. Dana 27. septembra 2020. izbio je novi rat u Nagorno-Karabahu. Trajao je 44 dana, sve do 10. novembra 2020. kada je stupio na snagu sporazum o prekidu vatre, potpisan prethodnog dana. Naredni događaji doveli su do zvaničnog raspada „NKR“ 28. septembra 2023. godine, koji je stupio na snagu 1. januara 2024. Sud je uzeo u obzir te promjene; ipak, slučajevi koje je do sada razmatrao odnose se na događaje koji prethode ovom novom sukobu (*Nana Muradyan protiv Armenije*, 2022, stavovi 91; *Hamzayan protiv Armenije*, 2024, stav 26; *Varyan protiv Armenije*, 2024, stav 70; *Petrosyan protiv Armenije*, 2025, stav 98).

127. U slučaju *Chiragov i drugi protiv Armenije* [VV], 2015, podnositelji predstavke, azerbejdžanski Kurdi iz oblasti Lačín (koja je dio Azerbejdžana i razdvaja Nagorno-Karabah od Armenije), žalili su se na nemogućnost pristupa svojim domovima i imovini nakon što su bili prisiljeni napustiti tu oblast zbog oružanog sukoba između dvije zemlje. Na osnovu člana 1. Konvencije, Sud je uzeo u obzir čitav niz izvještaja i javnih izjava – naročito one koje su dali sadašnji i bivši članovi Vlade Armenije – te zaključio da je Armenija, putem vojne prisutnosti i pružanja vojne opreme i savjeta, bila uključena u sukob u Nagorno-Karabahu od samog početka. Prema mišljenju Suda, ta vojna podrška bila je odlučujuća za kontrolu nad predmetnim teritorijama, a pored toga, iz činjenica slučaja bilo je očigledno da je Armenija pružala značajnu političku i finansijsku podršku „NKR-u“ („Republici Nagorno-Karabah“). Osim toga, stanovnici „NKR“ su morali pribaviti armenske pasoše da bi putovali u inostranstvo. Sud je utvrdio da su Armenija i „NKR“ bili visoko integrisani u gotovo svim važnim pitanjima, te da su NKR i njena uprava opstali zahvaljujući vojnoj, političkoj, finansijskoj i drugoj podršci koju je pružala Armenija, koja je, shodno tome, vršila efektivnu kontrolu nad Nagorno-Karabahom i susjednim teritorijama. Sporne činjenice *su se stoga odvale u okviru nadležnosti Armenije* (stavovi 169–186).

128. Sud je došao do istog zaključka u pogledu armenske nadležnosti u sljedećim slučajevima:

- zajednica Jehovinih svjedoka kojoj je „NKR“ odbila registraciju kao vjerske organizacije (*Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses in NKR protiv Armenije*, 2022, stavovi 47–49) i pripadnik Jehovinih svjedoka kojem je „NKR“ izrekla administrativnu kaznu zbog raspravljanja o Bibliji s drugom osobom u njenom domu (*Hamzayan protiv Armenije*, 2024, stavovi 26–27);
- armenski državljaniin kojeg su osudili sudovi „NKR“ zbog odbijanja služenja vojne obaveze u tom entitetu (*Avanesyan protiv Armenije*, 2021, stavovi 36–37);
- Armenski državljani koji su zlostavljani ili ubijeni tokom služenja vojne obaveze u „NKR“ (*Zalyan i drugi protiv Armenije*, 2016, stavovi 213–215; *Muradyan protiv Armenije*, 2016, stavovi 123–127; *Mirzoyan protiv Armenije*, 2019, stav 56; *Nana Muradyan protiv Armenije*, 2022, stavovi 88–92; *Hovhannisyany i Karapetyan protiv Armenije*, 2023, stavovi 59–63; *Dimaksyan protiv Armenije*, 2023, stavovi 42–44; *Varyan protiv Armenije*, 2024, stavovi 67–70; *Petrosyan protiv Armenije*, 2025, stavovi 97–102). U slučaju *Mirzoyan protiv Armenije*, 2019, Sud je primijenio oba kriterija nadležnosti – teritorijalni i lični – budući da je direktna žrtva ubijena na teritoriji pod kontrolom Armenije od strane armenskog oficira (*ibid.*, stav 56), dok je u drugim slučajevima bio dovoljan samo teritorijalni kriterij (vidjeti poređenje između dva slučaja *Nana Muradyan protiv Armenije*, 2022, stavovi 91–92, i *Varyan protiv Armenije*, 2024, stav 70). U slučaju *Hovhannisyany i Karapetyan protiv Armenije*, Sud je odbio napraviti razliku između materijalnog i procesnog aspekta člana 2. Konvencije, utvrdivši da činjenice slučaja potpadaju pod nadležnost tužene Države, kako u pogledu materijalnog aspekta (ubistvo sinova podnositelja predstavke od strane armenskog vojnika u službi „NKR“), tako i u pogledu procesnog aspekta (istraga od strane armenskih vlasti; *ibid.*, stavovi 57–63).

b. Nadležnost države koja je pogođena stranom vojnom akcijom (ili vojnom akcijom koju međunarodna zajednica ne priznaje) na svojoj teritoriji

129. Odgovornost „pasivne“ strane ugovornice, odnosno države koja je pogođena vojnom akcijom koju vrši druga država (bila ona strana ugovornica Konvencije ili ne) ili lokalni režim koji međunarodna zajednica ne priznaje, slijedi drugačiju logiku u odnosu na „aktivnu“ državu. Sud ne nastoji utvrditi da li ta država ima „nadležnost“ ili ne, jer se smatra da je ona normalno vrši na cijeloj svojoj teritoriji. Shodno tome, Sud uvijek polazi od pretpostavke da sporne činjenice potpadaju pod nadležnost „pasivne“ države (*Ioannides protiv Kipra**, 2025, stav 75). S druge strane, u izuzetnim okolnostima, kada država nije u mogućnosti da vrši vlast na dijelu svoje teritorije, ta pretpostavka može biti ograničena. Drugim riječima, postoji pretpostavka jurisdikcije (odnosno nadležnosti) te Sud mora utvrditi da li postoje valjani razlozi za osporavanje te pretpostavke (*Assanidze protiv Gruzije* [VV], 2004, stav 139).

130. Nadležnost tužene Države može biti ograničena zbog vojne okupacije od strane oružanih snaga druge države koje efektivno kontrolišu predmetnu teritoriju, zbog ratnih ili pobunjeničkih djelovanja, odnosno zbog postupanja strane države koja podržava uspostavljanje nepriznatog režima na teritoriji te države. Da bi mogao zaključiti da takva izuzetna situacija postoji, Sud mora, s jedne strane, ispitati sve objektivne činjenice koje mogu ograničiti efektivno vršenje vlasti države nad njenom teritorijom, a s druge strane, i postupanje same države. Obaveze koje je strana ugovornica preuzela u skladu sa članom 1. Konvencije obuhvataju, pored dužnosti da se suzdrži od ometanja uživanja zajamčenih prava i sloboda, i pozitivne obaveze da preduzme odgovarajuće mjere kako bi osigurala poštovanje tih prava i sloboda na svojoj teritoriji. Te obaveze ostaju na snazi i kada je vršenje vlasti države ograničeno na dijelu njene teritorije, tako da ta država ima dužnost da preduzme sve odgovarajuće mjere koje još uvijek može preduzeti (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stavovi 312–313; *Sargsyan protiv Azerbejdžana* [VV], 2015, stavovi 127–129). Obaveza tužene Države na osnovu člana 1. Konvencije, da „jamče svim licima pod svojom jurisdikcijom prava i slobode [iz Konvencije]“, bila je, međutim, u datim okolnostima ograničena na pozitivnu obavezu da preduzme diplomatske,

ekonomske, sudske ili druge mjere koje su joj bile u okviru ovlaštenja i u skladu sa međunarodnim pravom (*Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stav 109; *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stav 331).

131. Pozivajući se na navedena načela, Sud je priznao „nadležnost“ Moldavije u pogledu kršenja počinjenih u Pridnjestrovlju, uprkos činjenici da Republika Moldavija nije bula u mogućnosti da vrši efektivnu kontrolu nad relevantnim dijelom svoje teritorije (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stavovi 322–331; *Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije*, 2011, stavovi 105–106; *Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stavovi 109–110; *Mozer protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2016, stav 99–100). Činjenica da je region prema međunarodnom pravu priznat kao dio teritorije Moldavije nameće ovoj državi pozitivnu obavezu, na osnovu člana 1. Konvencije, da koristi sva pravna i diplomatska sredstva koja su joj na raspolaganju kako bi i dalje osiguravala da osobe koje žive u tom regionu mogu uživati prava i slobode utvrđene Konvencijom (vidjeti, kao podsjetnik za načela, *Pocasovschi i Mihaila protiv Republike Moldavije i Rusije*, 2018, stavovi 43–44). Treba napomenuti da se ovaj slučaj odnosi na specifičnu situaciju. Zatvorenici koji su držani u neprihvatljivim uslovima u moldavskom zatvoru žalili su se da im je strani separatistički entitet isključio snabdijevanje vodom i električnom energijom. Čak i ako je opštinska vlast koja je naložila isključenje vode, grijanja i električne energije postupala pod kontrolom tog entiteta, za razliku od drugih slučajeva, moldavske vlasti su vršile efektivnu kontrolu nad zatvorom u kojem je došlo do navodnih kršenja, kao i nad njegovim zatvorenicima. Moldavske vlasti su stoga imale mogućnost direktne intervencije (stav 46).

132. U slučaju *Sargsyan protiv Azerbejdžana* [VV], 2015, armenski izbjeglica koji je bio prisiljen napustiti svoj dom u regionu Šahumjan u Azerbejdžanu 1992. godine, tokom sukoba između Armenije i Azerbejdžana oko Nagorno-Karabaha (vidjeti gore), žalio se da nije bio u mogućnosti vratiti se u svoje selo te pristupiti svojoj imovini i koristiti je. Ovo je bio prvi slučaj u kojem je Sud bio pozvan da razmotri prigovor protiv države koja je, kao posljedica rata i okupacije, izgubila kontrolu nad dijelom svoje teritorije, a za koju se tvrdilo da je odgovorna za odbijanje da omogući raseljenom licu pristup njegovoj imovini koja se nalazi u regionu koji je i dalje bio pod njenom kontrolom. Prije svega, Sud je napomenuo da se predmetno selo nalazilo na međunarodno priznatim teritorijama Azerbejdžana i da se, shodno tome, primjenjuje pretpostavka nadležnosti Azerbejdžana. Tako da je Vlada Azerbejdžana bila dužna da dokaže postojanje izuzetnih okolnosti koje bi mogle ograničiti njenu odgovornost na osnovu člana 1. Konvencije. Uzimajući u obzir činjenice iznijete pred njega, Sud je naveo da je nemoguće sa sigurnošću utvrditi da li su oružane snage Azerbejdžana bile prisutne u selu tokom perioda privremene nadležnosti (odnosno od trenutka ratifikacije Konvencije od strane Azerbejdžana). Osim toga, Sud je primijetio da nijedna strana nije tvrdila da je „Republika Nagorno-Karabah“ imala bilo kakve trupe u selu. Sud nije bio uvjeren argumentom Vlade da je odgovornost Azerbejdžana na osnovu Konvencije bila ograničena, s obzirom na to da se selo nalazilo u spornom području te da je bilo okruženo minama i vojnim položajima. Za razliku od drugih sličnih slučajeva koji se odnose na Pridnjestrovlje ili Sjeverni Kipar, teritorija u pitanju nije bila okupirana od strane oružanih snaga treće države. *Tako da su činjenice ovog slučaja potpale pod nadležnost Azerbejdžana* (stavovi 132–151).

133. Slučaj *Assanidze protiv Gruzije* [VV], 2004, odnosi se na jednu neuobičajenu situaciju. Podnositelj predstavke je tvrdio da je zadržan u pritvoru od strane vlasti Autonomne republike Adžarije, autonomne teritorijalne jedinice Gruzije, uprkos tome što je za prvo svoje krivično djelo dobio predsjedničko pomilovanje, a da mu je za drugo oslobađajuću presudu izrekao Vrhovni sud Gruzije. Sud je konstatovao da je Gruzija ratifikovala Konvenciju za čitavu svoju teritoriju te da nijedna druga država nije imala efektivnu opštu kontrolu nad Adžarijom. Pri ratifikaciji Konvencije, Gruzija nije izjavila nikakvu posebnu rezervu u skladu sa članom 57. Konvencije u pogledu Adžarije niti u vezi s poteškoćama u vršenju nadležnosti nad tom teritorijom. Takva rezerva svakako ne bi imala pravno dejstvo, s obzirom na to da sudska praksa isključuje teritorijalna izuzeća osim u situaciji predviđenoj u članu 56. stav 1. Konvencije (zavisne teritorije). Tako da su sporne činjenice potpale pod „nadležnost“ Gruzije u smislu člana 1. Konvencije (stavovi 139–143). Sud je potom razmatrao „pripisivanje odgovornosti“ za navodne povrede Gruziji. Konstatovao je da su centralne vlasti preduzele sve

procesne radnje koje su bile moguće prema domaćem pravu kako bi osigurale izvršenje presude kojom je podnositelj predstavke oslobođen, nastojale riješiti spor različitim političkim sredstvima te više puta pozivale vlasti Adžarije da ga puste na slobodu, ali bezuspješno. Shodno tome, činjenice na koje se podnositelj predstavke žalio neposredno su se mogle pripisati lokalnim vlastima Adžarije. Međutim, iako nije nezamislivo da se države suoče sa poteškoćama u obezbjeđivanju poštovanja prava zajamčenih Konvencijom u svim dijelovima svoje teritorije, svaka strana ugovornica Konvencije i dalje ostaje odgovorna za ono što se dešava bilo gdje na njenoj teritoriji. Sud je shodno tome utvrdio da je *postojala odgovornost Gruzije* prema Konvenciji (stavovi 144–150).

134. Kad je strani ugovornici onemogućeno da ostvaruje vlast nad čitavom svojom teritorijom zbog izuzetne činjenične situacije, ona time ne prestaje ostvarivati nadležnost u smislu člana 1. Konvencije nad dijelom svoje teritorije koji se privremeno nalazi izvan njene kontrole (*Sargsyan protiv Azerbejdžana* [VV], 2015, stav 130; *Mamasakhlisi i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 317; *O.J. i J.O. protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 60; *Taganova i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2024, stav 213; *Ioannides protiv Kipra**, 2025, stav 75). Tako je, u slučaju koji se odnosi na nemogućnost podnositelja predstavke da raspoložu svojom imovinom u regiji Abhazija, nakon što su je napustili kada su početkom 1990-ih u toj regiji započeli sukobi, Sud utvrdio da Abhazija, s obzirom na to da je prema međunarodnom pravu priznata kao dio Gruzije, potpada pod nadležnost te države (*Taganova i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2024, stavovi 213–214). Ipak, takva činjenična situacija ima za posljedicu sužavanje djelokruga te nadležnosti, u smislu da se obaveza koju je strana ugovornica preuzela prema članu 1. mora razmatrati isključivo u kontekstu njenih pozitivnih obaveza u pogledu lica koja se nalaze na njenoj teritoriji. Država u pitanju mora nastojati, svim pravnim i diplomatskim sredstvima koja su joj na raspolaganju, nastaviti jamčiti uživanje prava i sloboda utvrđenih Konvencijom u odnosu na strane države i međunarodne organizacije. Iako nije na Sudu da određuje koje bi mjere vlasti trebalo da preduzmu kako bi najdjelotvornije ispunile svoje obaveze, on mora provjeriti jesu li mjere koje su stvarno poduzete bile primjerene i dovoljne u konkretnom slučaju. Kada se suoči sa djelimičnim ili potpunim nečinjenjem, zadatak Suda je da utvrdi u kojoj mjeri je bio moguć minimalni napor i da li je on trebalo biti preduzet. Utvrđivanje tog pitanja naročito je neophodno u slučajevima koji se odnose na navodno kršenje apsolutnih prava, poput prava zajamčenih članovima 2. i 3. Konvencije (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stavovi 333–334).

135. Uopšteno govoreći, u postojećoj sudskoj praksi Suda može se uočiti *sljedećih šest pozitivnih obaveza* „pasivne“ države:

- a. Tri opšte obaveze
  - i. potvrditi i ponovo potvrditi svoj suverenitet nad predmetnom teritorijom (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stavovi 339–341. i 343; *Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije*, 2011, stav 108);
  - ii. uzdržati se od pružanja bilo kakve vrste podrške režimu kojeg nije priznala međunarodna zajednica (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stav 345);
  - iii. aktivno nastojati da ponovno uspostavi kontrolu nad spornom teritorijom (*ibid.*, stav 341–344; *Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije*, 2011, stav 108; *Mamasakhlisi i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stavovi 400–401; *O.J. i J.O. protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 79).
- b. Tri posebne obaveze koje se odnose na pojedinačne podnositelje
  - i. nastojati riješiti situaciju podnositelja političkim i diplomatskim sredstvima (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stavovi 346–347; *Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije*, 2011, stav 109; *Mamasakhlisi i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stavovi 401–403; *O.J. i J.O. protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 80);

- ii. nastojati riješiti situaciju podnositelja odgovarajućim praktičnim i tehničkim sredstvima (*Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stav 147; *Mamasakhlisi i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stavovi 405–406);
- iii. preduzeti odgovarajuće sudske mjere u cilju zaštite prava podnositelja (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stavovi 346–347; *Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije*, 2011, stav 110).

136. Pored toga, Sud je utvrdio da naponi koje ulaže „pasivna“ država u pitanju da ispuni šest gore navedenih obaveza moraju biti konstantni i relevantni (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stavovi 348–352; *Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije*, 2011, stav 111; *Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [VV], 2012, stav 148). Međutim, pitanje da li je država u pitanju ispunila pozitivne obaveze kako ih je Sud definisao u svojoj sudskoj praksi mora se ocjenjivati u kontekstu pojedinačnog slučaja, a ne pozivanjem na član 1. Konvencije (vidjeti, na primjer, *Mamasakhlisi i drugi protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stavovi 398–410; *O.J. i J.O. protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 60). *Ioannides protiv Kipra*, 2025, stav 79).

137. Tako je, na primjer, u slučaju *Ioannides protiv Kipra*, 2025, podnositeljica predstavke bila vlasnica kuće koja se nalazi u tampon-zoni (uspostavljenoj nakon invazije Turske na Kipar 1974. godine), koja je bila nedostupna javnosti i nije bila pod efektivnom kontrolom Kipra. Tu kuću su, makar neko vrijeme, zauzele mirovne snage Ujedinjenih nacija (UNFICYP). Sud je utvrdio da je navedena imovina, bez ikakve sumnje, potpadala pod nadležnost Kipra. Međutim, obim te nadležnosti morao se ocijeniti u odnosu na svaki od konkretnih prigovora podnositeljice predstavke i praveći razlike između situacija u kojima su, zbog nedostatka efektivne kontrole države nad dijelom njene teritorije, tamo postojale samo pozitivne obaveze, i situacija u kojima je postojanje potpune kontrole nad pojedincima u pitanju povlačilo direktnu odgovornost te države (*ibid.*, stavovi 79–80). Pri donošenju odluke o meritumu, Sud nije utvrdio povredu člana 1. Protokola broj 1 (pravo na zaštitu imovine) u pogledu toga što podnositeljica predstavke nije mogla pristupiti predmetnoj kući, jer je, s obzirom na to da je imao samo pozitivne obaveze kako je gore opisano, Kipar preduzeo sve mjere koje su još bile u njegovoj moći i u skladu sa njegovim obavezama prema međunarodnom pravu, konkretno saradnjom s UNFICYP-om (*ibid.*, stavovi 101–104). Međutim, Sud je utvrdio povredu iste odredbe zbog odbijanja Kipra da podnositeljici isplati zakupninu za korištenje njene kuće od strane UNFICYP-a, budući da je Kipar pristao na korištenje kuće i ostao slobodan da odlučuje u uslovima. Shodno tome, navodno miješanje se moglo neposredno pripisati tuženoj Državi (*ibid.*, stavovi 105–107).

138. Osim toga, propusti pravnog sistema i odluke de facto „sudova“ entiteta koje međunarodna zajednica ne priznaje ne mogu se pripisati „pasivnoj“ državi (*O.J. i J.O. protiv Gruzije i Rusije*, 2023, stav 88).

4. Poseban slučaj klimatskih promjena

139. U slučaju *Duarte Agostinho i drugi protiv Portugala i 32 druga* (odl.) [VV], 2024, grupa portugalskih državljana koja živi u Portugalu tvrdila je da su prekršeni različiti članovi Konvencije zbog postojećih i ozbiljnih budućih posljedica klimatskih promjena koje se mogu pripisati njihovoj matičnoj zemlji i još trideset dvije strane ugovornice, a naročito u vezi sa toplotnim talasima, šumskim požarima i dimom od požara, koji su uticali na njihov život, blagostanje, mentalno zdravlje i pogodnosti njihovih domova. Sud je utvrdio da su svi podnositelji predstavke bili pod (teritorijalnom) nadležnošću Portugala, ali ne i pod nadležnošću ostalih tuženih Država u postupku. Postojeća sudska praksa nije pružala osnov za utvrđivanje ekstrateritorijalne nadležnosti drugih država, čak ni uzimajući u obzir razvoj u postojećoj sudskoj praksi takve nadležnosti, kako su naveli podnositelji predstavke, oslanjajući se na niz „izuzetnih okolnosti“ i „posebnih karakteristika“. Imajući u vidu specifične karakteristike slučajeva klimatskih promjena kao univerzalnog i prekograničnog pitanja, Sud je utvrdio da oni sami po sebi ne mogu predstavljati osnov za stvaranje novog osnova za ekstrateritorijalnu nadležnost putem sudske interpretacije niti kao opravdanje za proširenje postojećih osnova.

Prvo, nije se moglo smatrati da predložene pozitivne obaveze država u oblasti klimatskih promjena mogu predstavljati dovoljan osnov za zaključak da država ima nadležnost nad pojedincima izvan svoje teritorije ili izvan svoje vlasti i kontrole. Pored toga, činjenica da su podnositelji predstavke, putem portugalskog državljanstva, također imali državljanstvo EU, nije mogla poslužiti za uspostavljanje jurisdikcijske veze između njih i dvadeset šest tuženih Država koje su također članice EU. Drugo, Konvencija nije osmišljena da pruža opštu zaštitu životne sredine kao takve niti je posebno prilagođena za rješavanje ovog konkretnog aspekta. Prihvatanje suprotnog argumenta podnositelja predstavke značilo bi radikalno odstupanje od osnova sistema zaštite Konvencije, koji se prvenstveno i suštinski zasniva na načelima teritorijalne nadležnosti i supsidijarnosti. Treće, što se tiče oslanjanja podnositelja predstavke na kriterij „kontrole nad interesima podnositelja predstavke na osnovu Konvencije“, prema utvrđenoj sudskoj praksi Suda, ekstrateritorijalna nadležnost, kako je shvaćena prema članu 1. Konvencije, zahtijeva kontrolu nad samim pojedincem, a ne nad interesima tog pojedinca kao takvim. Oslanjanje na takav kriterij za utvrđivanje ekstrateritorijalne nadležnosti države dovelo bi do kritične nepredvidivosti dosega Konvencije i do neprihvatljivog stepena nesigurnosti za države (*ibid.*, stavovi 181–213).

II. Delegiranje državnih ovlaštenja ili njihovo zajedničko izvršavanje s drugim državama

140. Činjenica da strana ugovornica izvršava odluku ili nalog vlasti strane države sama po sebi nije dovoljna da oslobodi stranu ugovornicu obaveza koje je preuzela prema Konvenciji (*Jaloud protiv Nizozemske* [VV], 2014, stav 143).

141. Sama činjenica da država koristi pravo glasa u međudržavnom entitetu nije dovoljna da se za osobe pogođene odlukama tog entiteta smatra da su pod nadležnošću te države u smislu člana 1. Konvencije. Prvi slučaj u kojem je Komisija morala razmotriti ovu vrstu situacije bio je predmet *Hess protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Odluka Komisije od 28. maja 1975. Rudolf Hes, bivši šef kancelarije njemačke Nacional-socijalističke partije, kojeg je na doživotnu kaznu zatvora osudio Međunarodni vojni sud u Nirnbegu, bio je zatvoren u savezničkom vojnom zatvoru Špandau u Berlinu. Tim zatvorom su zajednički upravljale četiri okupatorske sile (Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke Države, Francuska i Sovjetski Savez), a sve odluke u vezi sa upravljanjem zatvorom mogle su se donositi samo uz saglasnost predstavnika sve četiri države. Shodno tome, Ujedinjeno Kraljevstvo je postupalo kao partner, dijeleći vlast i odgovornost sa preostale tri sile. Komisija je donijela presudu da se ta zajednička vlast ne može podijeliti na četiri zasebne nadležnosti te da, shodno tome, učesće Ujedinjenog Kraljevstva u upravljanju zatvorom nije potpadalo pod nadležnost te države. Tako da je predstavka proglašena nekompatibilnom *ratione personae* sa Konvencijom.

A. Pripisivanje odgovornosti za navodno kršenje Evropskoj uniji: pretpostavka *Bosphorus* ili načelo jednake zaštite

142. U slučaju *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske* [VV], 2005, koji se odnosi na sprovođenje Uredbe EU u tuženoj Državi, donijete na osnovu rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a, Sud je uspostavio detaljan mehanizam sudske prakse koji se može sažeti na sljedeći način:

- Države snose odgovornost prema Konvenciji za mjere koje donesu u skladu s međunarodnim zakonskim obavezama, uključujući i onda kada te obaveze proizlaze iz članstva u međunarodnoj organizaciji na koju su prenijele dio svog suvereniteta.
- Međutim, mjera donijeta na osnovu takvih obaveza smatra se opravdanom pod uslovom da organizacija u pitanju osigurava zaštitu osnovnih prava koja je barem jednaka – odnosno uporediva – s onom koju pruža Konvencija.

- Ipak, takvo opravdanje prestaje u dva slučaja:
  - kada sporna djela ne potpadaju strogo u okvir međunarodnih zakonskih obaveza tužene Države, naročito kada je ta država koristila diskreciona ovlaštenja;ili
  - kada je zaštita relevantnih prava, zajamčenih Konvencijom, očigledno manjkava.

143. U slučaju *M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], 2011, Vlada Belgije se pozvala na pretpostavku Bosphorus navodeći da je, vraćajući podnositelja predstavke u Grčku, samo postupala u skladu s Uredbom „Dublin II”, na šta je Sud odgovorio da je, prema tzv. „klauzuli o suverenitetu” iz člana 3. stav 2. te uredbe, Vlada imala diskreциоno ovlaštenje da ne protjera podnositelja predstavke i tako postupi u skladu s Konvencijom. Shodno tome, ta pretpostavka nije primijenjena (stavovi 339–340).

B. Pripisivanje odgovornosti za navodna kršenja UN-u

144. Kada je u pitanju UN, postoje dvije različite situacije:

1. međunarodne vojne operacije i
2. međunarodne sankcije koje nameće Vijeće sigurnosti UN-a.

1. Međunarodne vojne operacije

145. U pogledu navodnih povreda ljudskih prava u okviru međunarodnih vojnih operacija, Sud je usredsređen na utvrđivanje entiteta odgovornog za predmetnu vojnu operaciju ili radnju – odnosno entiteta koji je imao krajnju vlast i kontrolu.

146. U slučaju *Behrami i Behrami protiv Francuske i Saramati protiv Francuske, Njemačke i Norveške* (odl.) [VV], 2007, podnositelji predstavke bili su žrtve vazdušnih napada i lišenja slobode u okviru NATO vojnih operacija na teritoriji Jugoslavije 1999. Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a predviđala je obezbjeđivanje sigurnosnog prisustva (KFOR) od strane „država članica i relevantnih međunarodnih institucija”, „pod okriljem UN-a”, uz „značajno učešće NATO-a”, ali „pod jedinstvenom komandom i kontrolom”. Ta Rezolucija je predviđala i raspoređivanje privremene uprave za Kosovo (MINUK) pod okriljem UN-a.

147. U svojoj odluci, Sud je razmatrao da li su se materijalne činjenice mogle pripisati UN-u. Konstatovao je delegiranje ovlaštenja od strane Vijeća sigurnosti UN-a na osnovu Glave VII Povelje UN-a te zaključio da je odlučujuće pitanje bilo da li je Vijeće sigurnosti UN-a zadržalo „krajnju vlast i kontrolu” nad oružanim snagama. Primjenjujući taj kriterij, Sud je presudio da je Vijeće sigurnosti UN-a zaista zadržalo „krajnju vlast i kontrolu”. Nakon što je utvrdio da su se činjenja i nečinjenja MINUK-a i KFOR-a mogla pripisati UN-u, Sud je predstavke proglasio nespojivim *ratione personae* sa Konvencijom.

148. Slučaj *Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], 2011, odnosi se na smrt šest Iračana koje su ubile ili smrtno ranile britanske trupe tokom invazije na Irak, pri čemu je status okupacione sile imalo Ujedinjeno Kraljevstvo. Sud je proveo tradicionalnu analizu prema članu 1. Konvencije kako bi utvrdio da li su žrtve bile pod „nadležnošću” Ujedinjenog Kraljevstva. Napomenuo je da je, u relevantnom vremenskom periodu, Ujedinjeno Kraljevstvo (zajedno sa Sjedinjenim Američkim Državama) u Iraku vršilo dio javnih ovlaštenja koja inače vrši suverena vlada. U takvim izuzetnim okolnostima postojala je „jurisdikcijska veza” između Ujedinjenog Kraljevstva i osoba koje su ubijene. U pogledu Vijeća sigurnosti UN-a, ono je samo priznalo ulogu i status okupacionih sila u Iraku.

149. U presudi u predmetu *Al-Jedda protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV] (2011), koja je izrečena istog dana kad i presuda u predmetu *Al-Skeini i drugi*, Sud je odlučivao po predstavi iračkog civila koji je bio interniran preko tri godine u pritvorskom centru kojim su upravljale britanske snage u Iraku. Tužena vlada navela je da se ta internacija može pripisati UN-u, a ne Ujedinjenom Kraljevstvu. Sud je

taj zahtjev odbacio. Napomenuo je da nije postojala nijedna rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a na osnovu koje bi se utvrdila raspodjela ovlaštenja u Iraku pod okupacionim režimom. Jedina uloga koja je dodijeljena UN-u odnosila se na oblasti humanitarne pomoći, podrške rekonstrukciji i sl., ali ne i na oblast sigurnosti. Ipak, s obzirom na to da Vijeće sigurnosti UN-a nije imalo efektivnu kontrolu niti krajnju vlast i kontrolu nad činjenjima i nečinjenjima trupa multinacionalnih snaga, nije se smatralo da se internacija podnositelja predstavke može pripisati UN-u.

150. Drugi argument Ujedinjenog Kraljevstva u ovom slučaju bio je da je Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1546 od njega zahtijevano da pribjegne internaciji u Iraku te da su, u skladu sa članom 103. Povelje UN-a, obaveze utvrđene tom rezolucijom imale prednost nad onima koje proizilaze iz Konvencije. Ipak, Sud je primijetio da UN nije osnovan isključivo u cilju osiguravanja mira i sigurnosti na međunarodnom nivou, već i u cilju „postizanja međunarodne saradnje u... promovisanju i podsticanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda“. Član 24. stav 2. Povelje zahtijeva da Vijeće sigurnosti UN-a postupi „u skladu sa ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda“. Sud je zaključio da, pri tumačenju rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a, mora postojati pretpostavka da Vijeće sigurnosti ne nastoji nametnuti obavezu državama članicama da krše osnovna načela ljudskih prava. U slučaju bilo kakve dvosmislenosti u pogledu odredbi rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, Sud mora shodno tome izabrati tumačenje koje je najviše u skladu sa zahtjevima Konvencije i kojim se izbjegava bilo kakav sukob obaveza.

151. Osim toga, Sud je nedavno potvrdio načela iz slučaja *Al-Jedda* u presudi u slučaju *Hassan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV] (2014), koji se odnosi na hapšenje iračkog državljanina od strane britanskih oružanih snaga i njegovo pritvaranje u kampu tokom neprijateljstava 2003. godine. Ovo je bio prvi slučaj u kojem se tužena Država pozvala na međunarodno pravo kako bi zatražila od Suda da utvrdi neprimjenjivost svojih obaveza na osnovu člana 5. Konvencije ili, ako to nije moguće, da ih tumači u kontekstu ovlaštenja za pritvor koja su joj dodijeljena međunarodnim humanitarnim pravom. Sud je jednoglasno utvrdio da je žrtva bila pod nadležnošću Ujedinjenog Kraljevstva, a ne Sjedinjenih Američkih Država, kako je tvrdila britanska vlada. Sud je odbacio tvrdnje britanske vlade koja je negirala primjenu bilo kakve nadležnosti tokom faze aktivnih neprijateljstava u međunarodnom oružanom sukobu, kada službenici strane ugovornice djeluju na teritoriji na kojoj ona nije okupaciona sila, a postupanje strane ugovornice je umjesto toga uređeno odredbama međunarodnog humanitarnog prava. Sud je smatrao da bi takav zaključak bio u suprotnosti sa njegovom ranijom sudskom praksom. Također je utvrdio da je, čak i nakon što je vlast nad područjem u pitanju preneti s UK na SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo zadržalo ovlaštenja i kontrolu nad svim aspektima prigovora koje je podnio podnositelj predstavke.

2. Međunarodne sankcije koje je izreklo Vijeće sigurnosti UN-a

152. Pitanje sankcija koje je izreklo Vijeće sigurnosti UN-a razmatrano je u slučaju *Nada protiv Švajcarske* [VV], 2012, koji se odnosi na zabranu podnositelju predstavke da prolazi kroz švajcarsku teritoriju, što je bio jedini izlaz iz male italijanske enklave u kojoj je živio. To ograničenje su nametnule švajcarske vlasti u skladu s nizom rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a koje se odnose na borbu protiv terorizma (naročito talibana i Al-Qaeda). Sud je prije svega priznao prihvatljivost predstavke *ratione personae*: iako se slučaj odnosio na primjenu rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a, sporne odluke nisu donijele švajcarske vlasti. U pogledu merituma u postupku, Sud je primijetio da su odredbe rezolucije bile jasne i nedvosmislene, namećući Švajcarskoj obavezu preduzimanja mjera koje bi mogle povrijediti ljudska prava. Sud je zaključio da je opovrgnuta pretpostavka da se rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a ne može tumačiti kao nametanje obaveze državama članicama koja bi bila u suprotnosti sa osnovnim načelima zaštite ljudskih prava. Pored toga, Sud nije osporio obavezujuću snagu rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a, iako je primijetio da je Švajcarska imala određeno ograničeno, ali ipak stvarno, diskreciono pravo u primjeni takvih rezolucija (vidjeti posebno stav 179). U tim okolnostima, država se više nije mogla skrivati iza obavezujuće prirode rezolucija; naprotiv, trebala je

uvjeriti Sud da je preduzela – ili barem pokušala preduzeti – „sve moguće mjere kako bi prilagodila režim sankcija pojedinačnoj situaciji podnositelja predstavke” (stav 96).

153. Sud je došao do sličnog zaključka u predmetu *Al-Dulimi i Montana Management Inc. protiv Švajcarske* [VV], 2016. Podnositelj predstavke bio je irački državljanin koji je bio odgovoran za finansije iračkih tajnih službi u režimu Sadama Huseina i za kompaniju u svom vlasništvu. S obzirom na to da su podnositelji predstavke bili uključeni na liste sankcija priložene uz Rezoluciju 1483 (2003) Vijeća sigurnosti UN-a koja se odnosi na Irak, njihova imovina u Švajcarskoj bila je zamrznuta i u postupku konfiskacije. Švajcarski savezni sud je samo provjeravao da li se imena podnositelja predstavke propisno nalaze na listama koje je sastavio Komitet za sankcije i da li navedena imovina pripada njima. S druge strane, taj sud je odbio razmotriti njihove tvrdnje u vezi s usklađenošću postupka kojim je izvršena konfiskacija njihove imovine sa osnovnim zaštitama u pogledu pravičnog suđenja utvrđenih Konvencijom. Savezni sud je istakao da apsolutnu prednost imaju obaveze koje proizlaze iz Povelje UN-a i odluka koje je donijelo Vijeće sigurnosti UN-a na osnovu te Povelje nad bilo kojim drugim standardom međunarodnog prava, kao i vrlo preciznu i detaljnu prirodu obaveza koje je Rezolucija nametnula državama, koja im nije ostavljala nikakvo diskreciono pravo. Sud je smatrao da se takve rezolucije uvijek trebaju tumačiti na osnovu (opozive) pretpostavke da Vijeće sigurnosti UN-a ne nameće namjerno državama obavezu koja je u suprotnosti s osnovnim načelima ljudskih prava. Stoga, kada rezolucija ne sadrži jasno i izričito izuzeće ili ograničenje poštovanja ljudskih prava u okviru primjene sankcija, ona se uvijek mora shvatiti kao da ovlašćuje sudove tužene Države da vrše dovoljnu kontrolu kako bi se izbjegla bilo kakva proizvoljnost. Shodno tome, u tom smislu je Švajcarska bila odgovorna za potencijalnu povredu prava na pravično suđenje.

C. Pripisivanje odgovornosti za navodno kršenje drugim međunarodnim organizacijama

154. Kada su u pitanju druge međunarodne organizacije, Sud je uvijek primjenjivao drugačiji pristup, praveći razliku između dvije vrste slučaja.

155. Kada se podnositelj predstavke žali na *strukturni nedostatak* u unutrašnjem funkcionisanju međunarodne organizacije u pitanju, Sud primjenjuje pretpostavku *Bosphorus* koja podrazumijeva provjeru da li su države, prilikom prenosa dijela svojih suverenih ovlaštenja odgovarajućoj međunarodnoj organizaciji, osigurale da prava zajamčena Konvencijom uživaju zaštitu jednaku onoj koju pruža Konvencija (*Gasparini protiv Italije i Belgije* (odl.), 2009; *Rambus Inc. protiv Njemačke* (odl.), 2009; *Klausecker protiv Njemačke* (odl.), 2015).

156. S druge strane, kada se podnositelj predstavke ne žali na strukturni nedostatak u unutrašnjem mehanizmu međunarodne organizacije u pitanju, već na *konkretnu odluku* donijetu unutar te organizacije, predstavka je nespojiva *ratione personae* sa odredbama Konvencije (*Boivin protiv 34 države članice Vijeća Evrope* (odl.), 2008; *Connolly protiv 15 država članica Evropske unije* (odl.), 2008; *Beygo protiv 46 država članica Vijeća Evrope* (odl.), 2009; *López Cifuentes protiv Španije* (odl.), 2009). Sama činjenica da tužena Država, u skladu s relevantnim procesnim pravilima organizacije u pitanju, koristi mogućnost da iznese primjedbe u predmetu koji je doveo do sporne odluke, ne može dovesti do odgovornosti te države prema Konvenciji (*Konkurrenten.no AS protiv Norveške* (odl.), 2019, stav 41).

III. Teret i standard dokazivanja u pogledu nadležnosti

A. Teret dokazivanja i mogućnost donošenja zaključaka

1. Teret dokazivanja

157. Kao opšte pravno načelo, početni teret dokazivanja u vezi sa nekom tvrdnjom snosi strana koja iznosi predmetnu tvrdnju (*affirmanti incumbit probatio*). Međutim, stroga primjena ovog načela nije uvijek prikladna. Kada tužena Država sama ima pristup informacijama koje mogu potvrditi ili opovrgnuti tvrdnje podnositelja predstavke, ali ne pruži zadovoljavajuće i uvjerljivo objašnjenje u vezi s događajima koji su, u cijelosti ili u velikoj mjeri, u isključivom znanju vlasti te države, Sud može izvesti zaključke koji mogu biti nepovoljni za tu državu. Ipak, prije nego što to učini, moraju postojati usklađeni elementi koji podržavaju tvrdnje podnositelja predstavke (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stavovi 255–256; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stavovi 435–436).

2. Mogućnost donošenja zaključaka

158. Članom 38. Konvencije se od strana ugovornica zahtijeva da Sudu pruže sve potrebne olakšice, bilo da sprovodi istragu radi utvrđivanja činjenica ili obavlja svoje opšte dužnosti u vezi s razmatranjem predstavki. Shodno tome, postupanje strana prilikom prikupljanja dokaza može se također uzeti u obzir, a iz takvog postupanja mogu se izvesti zaključci (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stavovi 256. i 380, *Gruzija protiv Rusije (II)* [VV], 2021, stav 341; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), stav 437). U prošlosti je Sud izvodio zaključke iz nedostavljanja traženih dokumenata od strane tužene države (*Timurtaş protiv Turske*, 2000, stavovi 66–72; *Akkum i drugi protiv Turske*, 2005, stavovi 185–190 i 225; *Çelikbilek protiv Turske*, 2005, stavovi 56–63; *El-Masri protiv bivše Jugoslovenske Republike Makedonije* [VV], 2012, stavovi 152–167). U slučaju *El-Masri*, Sud je utvrdio da teret dokazivanja treba preći na Vladu čim se utvrdi prima facie dokaz u korist verzije događaja podnositelja predstavke. Vlada nije dostavila dokumente niti zadovoljavajuće objašnjenje o tome kako su se događaji u pitanju odigrali. U takvim okolnostima, Sud je mogao izvesti zaključke iz dostupnog materijala i postupanja vlasti te je smatrao da su tvrdnje podnositelja predstavke dovoljno uvjerljive i dokazane izvan razumne sumnje (*ibid.*, stavovi 165–167). U slučaju *Matkava i drugi protiv Rusije*, 2023, Sud je izveo zaključke iz odbijanja ruskih vlasti da pokrenu istragu i dostave dokumenta u vezi sa istragom koju su sprovodile de facto vlasti „Republike Abhazije“, entiteta koji nije priznat kao država prema međunarodnom pravu i koji je pod kontrolom Rusije (*ibid.*, stavovi 102–103).

159. U tom pogledu, poziva se na pravilo 44A Pravila Suda, kojim se predviđa da su strane dužne u potpunosti sarađivati u sprovođenju postupka i preduzeti takve mjere u okviru svojih ovlaštenja koje Sud smatra potrebnim za pravilnu primjenu pravde. Pored toga, u skladu sa pravilom 44C, stav 1, ako strana ne preda dokaze ili ne dostavi informacije koje Sud zahtijeva, odnosno ako samoinicijativno ne otkrije relevantne informacije ili na drugi način ne učestvuje efektivno u postupku, Sud može izvesti zaključke koje smatra prikladnim. U pravilu 44C, stav 2. se jasno navodi da nečinjenje ili odbijanje tužene strane ugovornice da efektivno učestvuje u postupku samo po sebi nije razlog za obustavu razmatranja predstavke. Iz dobro utvrđene sudske prakse Suda i iz pravila 44A i 44C jasno je da, ako vlada tužene države ne postupi po zahtjevu Suda za materijalima koji bi mogli potvrditi ili opovrgnuti tvrdnje iznijete pred Sudom, odnosno ne objasni svoje nečinjenje ili odbijanje, Sud može izvesti zaključke i kombinovati ih sa kontekstualnim faktorima (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 438).

160. Nivo ubijedenosti koji je neophodan da bi se došlo do određenog zaključka i raspodjela tereta dokazivanja tijesno su povezani sa specifičnostima činjeničnog stanja, prirodom tvrdnji koje se iznose

i pravom u okviru Konvencije o kojem je riječ (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stavovi 257; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 439).

B. Standard dokazivanja i ocjena dokaza

1. Standard dokazivanja u pogledu nadležnosti

161. Pitanje nadležnosti ne mora nužno ulaziti u sam meritum predmeta. Sud može utvrditi pitanje nadležnosti tužene Države na osnovu člana 1. Konvencije u fazi razmatranja prihvatljivosti postupka. Kada to učini, primjenjuje se standard dokazivanja „izvan razumne sumnje” (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stav 265, *Ukrajina protiv Rusije (Krim)* [VV], 2024, stav 849, i *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 452). Primjenjivi standard dokazivanja za potrebe prihvatljivosti u pogledu tvrdnji o pojedinačnim povredama i uobičajenoj praksi državnih organa standard je „dovoljno potkrijepljenog prima facie dokaza” (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stavovi 261–263, *Ukrajina protiv Rusije (Krim)* [VV], 2024, stav 850, i *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stavovi 450–451).

162. U pogledu sadržaja standarda „izvan razumne sumnje”, Sud nikada nije imao za cilj usvojiti pristup nacionalnih pravnih sistema koji primjenjuju taj standard. Uloga Suda nije da odlučuje o krivičnoj ili građanskoj odgovornosti, već o odgovornosti strana ugovornica prema Konvenciji (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 453).

163. Za negativni primjer primjene standarda dokazivanja „izvan razumne sumnje”, vidjeti *Ukrajina protiv Rusije (Krim)* [VV], 2024, stavovi 880–887. U tom međudržavnom slučaju Vlada Ukrajine se žalila na povrede osnovnih prava ukrajinskog državljanina kojeg su u Bjelorusiji navodno oteli ruski državni službenici, a zatim ga prebacili u Rusiju. Uzimajući u obzir sve dokaze, Sud je smatrao da ni „efektivna kontrola” Rusije nad dijelom Bjelorusije ni „vlast i kontrola od strane državnih službenika” nad osobom u pitanju – dva glavna kriterija koja karakterišu vršenje ekstrateritorijalne nadležnosti – nisu dokazana na potrebnom nivou.

2. Ocjena dokaza

164. Ne postoje procesne prepreke za prihvatljivost dokaza niti unaprijed utvrđene formule za njihovu procjenu: Sud ima potpunu slobodu u ocjeni ne samo prihvatljivosti i relevantnosti, već i dokazne vrijednosti svakog pojedinačnog dokaza. Sud prihvata one činjenične zaključke koji su, prema njegovom mišljenju, podržani slobodnom ocjenom svih materijala pred njim, bez obzira na njihov izvor, uključujući i zaključke koji proizlaze iz činjenica, kao i iz podnesaka i postupanja strana (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stavovi 379–380; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stavovi 440).

165. Dokaz može proizaći iz „istovremenog postojanja dovoljno snažnih, jasnih i saglasnih zaključaka ili sličnih neosporenih činjeničnih pretpostavki” (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stav 257; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 441).

166. Sud uzima u obzir izvještaje i izjave međunarodnih posmatrača, nevladinih organizacija i medija, kao i odluke drugih međunarodnih i domaćih sudova, kako bi rasvijetlio činjenice ili potvrdio zaključke koje je Sud izveo (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stav 257). Njegova ocjena dokaza, a posebno značaj koji im se pridaje, varira u zavisnosti od različite prirode materijala, izvora materijala i stepena rigoroznosti koja je primijenjena pri njegovom prikupljanju i provjeri (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 442).

167. Sud je stoga često pridavao značaj materijalu iz pouzdanih i objektivnih izvora, kao što su UN, ugledne nevladine organizacije i vladini izvori. Međutim, pri procjeni dokazne vrijednosti potreban je određeni stepen opreza, s obzirom na to da se, pri detaljnijem ispitivanju, može pokazati da široko rasprostranjeni izvještaji o nekoj činjenici potiču iz jednog izvora. U vezi s takvim materijalom treba

uzeti u obzir njegov izvor, a naročito njegovu nezavisnost, pouzdanost i objektivnost. Sud uzima u obzir i prisustvo i sposobnosti izvještavanja autora u državi u pitanju – neće uvijek biti moguće sprovesti istraživanja u neposrednoj blizini sukoba, te će se u takvim slučajevima možda morati osloniti na informacije koje pružaju izvori sa neposrednim znanjem o datoj situaciji. Uzimaju se u obzir autoritet i ugled autora, ozbiljnost istraga na kojima se izvještaj zasniva, dosljednost zaključaka i njihovo potvrđivanje od strane drugih izvora (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stavovi 386–388; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 443).

168. S druge strane, sa izvještajima medija treba postupati s oprezom. Oni sami po sebi ne predstavljaju dokaze u sudske svrhe, ali se pomoću tih izvora informacija može utvrditi znanje javnosti o nekoj činjenici, a Sud može pridavati određeni značaj takvom javnom znanju (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stav 383; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 444).

169. Sud uzima u obzir i neposredne dokaze svjedoka (*Gruzija protiv Rusije (II)* [VV], i *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], 2004, stav 26). Čak i kada domaće vlasti nisu dobile priliku provjeriti dokaze, a sam Sud nije imao priliku ispitati detalje izjave u toku postupka koji je pred njega izniet, to ne umanjuje nužno njihovu dokaznu vrijednost. Na Sudu je da utvrdi smatra li izjavu vjerodostojnom i pouzdanom, kao i koliku težinu joj pridaje (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 445).

170. Sud se može osloniti i na izjave svjedoka koji su državni zvaničnici. Ipak, sa izjavama ministara ili drugih visokih zvaničnika treba postupati s oprezom, jer bi one obično išle u prilog Vladi koju predstavljaju. S tim u vezi, izjave visokih zvaničnika, čak i bivših ministara i službenika, koji su igrali ključnu ulogu u sporu u pitanju, imaju posebnu dokaznu vrijednost kada priznaju činjenice ili postupanja koja vlasti stavljaju u nepovoljan položaj. One se tada mogu tumačiti kao vid priznanja (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stavovi 334 i 381). Slična razmatranja se primjenjuju i na službena dokumenta i obavještajni materijal koji dostave državna ministarstva i drugi organi (*Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 446).

171. Nisu potrebna neposredna svjedočenja navodnih žrtava da bi se prigovor na uobičajenu praksu državnih organa smatrao prihvatljivim (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stav 384; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 447).

172. Kašnjenje u prikupljanju dokaza ili njegovo prikupljanje posebno za potrebe postupka pred Sudom samo po sebi ne čini takav dokaz neprihvatljivim (*Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom)* [VV] (odl.), 2020, stav 381; *Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije* [VV] (odl.), 2022, stav 448).

Lista citiranih predmeta

Sudska praksa citirana u ovom Vodiču se odnosi na presude i odluke Suda i odluke i izvještaje Evropske komisije za ljudska prava („Komisija”).

Osim ako nije drugačije naznačeno, sve reference se odnose na presude o meritumu koje je donijelo vijeće Suda. Skraćenica „(odl.)” označava da je citat iz odluke Suda, a skraćenica „[VV]” označava da je predmet razmatralo Veliko vijeće.

Presude vijeća koje nisu pravosnažne u smislu člana 44. Konvencije u trenutku objavljivanja ovog ažuriranog teksta označene su znakom (*) na donjem spisku. Član 44. stav 2. Konvencije glasi kako slijedi: „Presuda vijeća postaje konačna: (a) kada stranke izjave da neće zahtijevati da se predmet iznese pred Veliko vijeće, ili (b) tri mjeseca poslije donošenja presude, ako se ne zatraži da se predmet iznese pred Veliko vijeće, ili (c) kada odbor Velikog vijeća odbije zahtjev za razmatranje na osnovu člana 43.” U slučajevima kada odbor Velikog vijeća prihvati zahtjev za razmatranje, naredna presuda Velikog vijeća postaje pravosnažna, a ne presuda vijeća.

Hiperlinkovi za navedene predmete u elektronskoj verziji Vodiča usmjereni su ka bazi podataka HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>), koja omogućava pristup sudskoj praksi Evropskog suda (presude i odluke Velikog vijeća, vijeća i odbora, predmeti o kojima su podnijete informacije, savjetodavna mišljenja, pravni sažeci iz informativne bilješke o sudskoj praksi) i Komisije (odluke i izvještaji), kao i rezolucijama Vijeća ministara.

Sud presude i odluke izriče na engleskom i/ili francuskom jeziku, koja su njegova dva službena jezika. HUDOC također sadrži prevode mnogih važnih predmeta na više od 30 nezvaničnih jezika, kao i linkove za oko stotinu online zbirki sudske prakse čiji su autori treća lica.

—A—

- [A.A. i drugi protiv Sjeverne Makedonije](#), br. 55798/16 i četiri drugih, 5. aprila 2022.
- [A.L. protiv Francuske i E.J. protiv Francuske](#) (odl.), br. 44715/20 i 47930/21, 24. septembra 2024.
- [Aarrass protiv Belgije](#) (odl.), br. 16371/18, 7. septembra 2021.
- [Abdul Wahab Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) (odl.), br. 11987/11, 28. januara 2014.
- [Abu Zubaydah protiv Litvanije](#), br. 46454/11, 31. maja 2018.
- [Akkum i drugi protiv Turske](#), br. 21894/93, ESLJP 2005-II (izvodi)
- [Andreou protiv Turske](#) (odl.), br. 45653/99, 3. juna 2008.
- [Al-Dulimi i Montana Management Inc. protiv Švajcarske](#) [VV], br. 5809/08, ESLJP 2016.
- [Al-Hawsawi protiv Litvanije](#), br. 6383/17, 16. januara 2024.
- [Al-Jedda protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV], br. 27021/08, ESLJP 2011.
- [Al-Saadoon i Mufdhi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) (odl.), br. 61498/08, 30. juna 2009.
- [Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV], br. 55721/07, ESLJP 2011.
- [Aliyev protiv Armenije](#) (odl.), br. 25589/16, 12. septembra 2023.
- [Aliyeva i Aliyev protiv Azerbejdžana](#), br. 35587/08, 31. jula 2014.
- [Allahverdiyev protiv Armenije](#) (odl.), br. 25576/16, 12. septembra 2023.
- [Apcov protiv Republike Moldavije i Rusije](#), br. 13463/07, 30. maja 2017.
- [Arlewin protiv Švedske](#), br. 22302/10, 1. marta 2016.
- [Assanidze protiv Gruzije](#) [VV], br. 71503/01, ESLJP 2004-II
- [Avanesyan protiv Armenije](#), br. 12999/15, 20. jula 2021.

—B—

Bakanova protiv Litvanije, br. 11167/12, 31. maja 2016.
Banković i drugi protiv Belgije i drugih (odl.) [VV], br. 52207/99, ESLJP 2001-XII
Behrami i Behrami protiv Francuske i Saramati protiv Francuske, Njemačke i Norveške (odl.) [VV],
br. 71412/01 i 78166/01, 2. maja 2007.
Bekoyeva i drugi protiv Gruzije (odl.), br. 48347/08 i još 3, 5. oktobra 2021.
Beygo protiv 46 država članica Vijeća Evrope (odl.), br. 36099/06, 16. juna 2009.
Big Brother Watch i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 58170/13 i dva druga, 25. maja
2021.
Boivin protiv 34 države članice Vijeća Evrope (odl.), br. 73250/01, ESLJP 2008.
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske [VV], br. 45036/98, ESLJP
2005-VI
Brião Freitas Lobato protiv Portugala (odl.), br. 14296/14, 11. marta 2021.
Bryan i drugi protiv Rusije, br. 22515/14, 27. juna 2023.

—C—

Carter protiv Rusije, br. 20914/07, 21. septembra 2021.
Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije [VV], br. 43370/04 i dva druga, ESLJP 2012.
Çelikkilek protiv Turske, br. 27693/95, 31. maja 2005.
Chagos Islanders protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 35622/04, 11. decembra 2012.
Chiragov i drugi protiv Armenije [VV], br. 13216/05, ESLJP 2015.
Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses in NKR protiv Armenije, br. 41817/10,
22. marta 2022.
Kipar protiv Turske, br. 6780/74 i 6950/75, Odluka Komisije od 26. maja 1975, Decisions and
Reports 2
Kipar protiv Turske [VV], br. 25781/94, ESLJP 2001-IV
Connolly protiv 15 država članica Evropske Unije (odl.), br. 73274/01, 9. decembra 2008.
Couso Permuy protiv Španije, br. 2327/20, 25. jula 2024.
Cummins protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 27306/05, 13. decembra 2005.

—D—

Dimaksyan protiv Armenije, br. 29906/14, 17. oktobra 2023.
Drozđ i Janousek protiv Francuske i Španije, 26. juna 1992, Serija A br. 240
Duarte Agostinho i drugi protiv Portugala i 32 drugih (odl.) [VV], br. 39371/20, 9. aprila 2024.

—E—

El-Masri protiv bivše Jugoslovenske Republike Makedonije [VV], br. 39630/09, ESLJP 2012.
Eriomenko protiv Republike Moldavije i Rusije, br. 42224/11, 9. maja 2017.

—F—

Friedrich i drugi protiv Poljske, br. 25344/20 i 17 drugih, 20. juna 2024.

—G—

Gasparini protiv Italije i Belgije (odl.), br. 10750/03, 12. maja 2009.
Gentilhomme, Schaff-Benhadi i Zerouki protiv Francuske, br. 48205/99 i dva druga, 14. maja 2002.
Gruzija protiv Rusije (II), br. 38263/08, 21. januara 2021.
Gruzija protiv Rusije (IV) (odl.), br. 39611/18, 28. marta 2023.
Gurbanov protiv Armenije, br. 7432/17, 5. oktobra 2023.
Güzelyurtlu i drugi protiv Kipra i Turske [VV], br. 36925/07, 29. januara 2019.

—H—

H.F. i drugi protiv Francuske [VV], br. 24384/19 i 44234/20, 14 septembra 2022.
Hakobyan protiv Azerbejdžana (odl.), br. 74566/16 i 74573/16, 12. septembra 2023.
Hamzayan protiv Armenije, br. 43082/14, 6. februara 2024.
Hanan protiv Njemačke [VV], br. 4871/16, 16. februara 2021.
Hassan protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 29750/09, ESLJP 2014.
Hess protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 6231/73, Odluka Komisije od 28. maja 1975, Decisions and Reports 2
Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije [VV], br. 27765/09, ESLJP 2012.
Hovhannisyan i Karapetyan protiv Armenije, br. 67351/13, 17. oktobra 2023.

—I—

Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije [VV], br. 48787/99, ESLJP 2004-VII
Ioannides protiv Kipra, 32879/18, 16. januara 2025.
Isaak protiv Turske (odl.), br. 44587/98, 28. septembra 2006.
Israilov protiv Rusije, br. 21882/09 i 6189/10, 24. oktobra 2023.
Issa i drugi protiv Turske, br. 31821/96, 16. novembra 2004.
Ivanţoc i drugi protiv Moldavije i Rusije, br. 23687/05, 15. novembra 2011.

—J—

Jaloud protiv Nizozemske [VV], br. 47708/08, ESLJP 2014.

—K—

Klausecker protiv Njemačke (odl.), br. 415/07, 6. januara 2015.
Konkurrenten.no AS protiv Norveške (odl.), br. 47341/15, 5. novembra 2019.

—L—

Loizidou protiv Turske (prethodni prigovori), 23. marta 1995, Serija A br. 310
Loizidou protiv Turske (meritorna odluka), 18. decembra 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI
López Cifuentes protiv Španije (odl.), br. 18754/06, 7. jula 2009.
Lypovchenko i Halabudenco protiv Republike Moldavije i Rusije, br. 40926/16 i 73942/17, 20. februara 2024.

—M—

M.N. i drugi protiv Belgije (odl.) [VV], br. 3599/18, 5. maja 2020.
M. protiv Danske, br. 17392/90, Odluka Komisije od 14. oktobra 1992, Decisions and Reports 73
M.A. i drugi protiv Litvanije, br. 59793/17, 11. decembra 2018.
M.S.S. protiv Belgije i Grčke [VV], br. 30696/09, ESLJP 2011.
Makuchyan i Minasyan protiv Azerbejdžana i Mađarske, br. 17247/13, 26. maja 2020.
Mamasakhlisi i drugi protiv Gruzije i Rusije, br. 29999/04 i 41424/04, 7. marta 2023.
Marković i drugi protiv Italije (odl.), br. 1398/03, 12. juna 2003.
Marković i drugi protiv Italije [VV], br. 1398/03, 14. decembra 2006.
Matkava i drugi protiv Rusije, br. 3963/18, 19. decembra 2023.
Medvedyev i drugi protiv Francuske [VV], br. 3394/03, ESLJP 2010.
Mirzoyan protiv Armenije, br. 57129/10, 23. maja 2019.
Mozer protiv Republike Moldavije i Rusije [VV], br. 11138/10, ESLJP 2016.
Muradyan protiv Armenije, br. 11275/07, 24. novembra 2016.

—N—

N.D. i N.T. protiv Španije [VV], br. 8675/15 i 8697/15, 13. februara 2020.
Nada protiv Švajcarske [VV], br. 10593/08, ESLJP 2012.
Nana Muradyan protiv Armenije, br. 69517/11, 5. aprila 2022.

—O—

O.J. i J.O. protiv Gruzije i Rusije, br. 42126/15 i 42127/15, 19. decembra 2023.
O’Loughlin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 23274/04, 25. avgusta 2005.
Ohanyan protiv Azerbejdžana (odl.), br. 74508/16, 12. septembra 2023.
Öcalan protiv Turske [VV], br. 46221/99, ESLJP 2005-IV

—P—

Pad i drugi protiv Turske (odl.), br. 60167/00, 28. juna 2007.
Petrosyan protiv Armenije, br. 51448/15, 9. januara 2025.
Petrović i drugi protiv Hrvatske*, br. 32514/22 i dva druga, 14. januara 2025.
Pocasovschi i Mihaila protiv Republike Moldavije i Rusije, br. 1089/09, 29. maja 2018.

—Q—

Quark Fishing Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 15305/06, ESLJP 2006-XIV

—R—

Rambus Inc. protiv Njemačke (odl.), br. 40382/04, 16. juna 2009.
Rantsev protiv Kipra i Rusije, br. 25965/04, ESLJP 2010.
Razvozzhayev protiv Rusije i Ukrajine i Udaltsov protiv Rusije, br. 75734/12 i dva druga, 19. novembra 2019.
Romeo Castaño protiv Belgije, br. 8351/17, 9. jula 2019.

—S—

Sargsyan protiv Azerbejdžana [VV], br. 40167/06, ESLJP 2015.
Shavlokhova i drugi protiv Gruzije (odl.), br. 45431/08 i još 4, 5. oktobra 2021.
Slovenija protiv Hrvatske (odl.) [VV], br. 54155/16, 18. novembra 2020.
Solomou i drugi protiv Turske, br. 36832/97, 24. juna 2008.
Stephens protiv Malte (br. 1), br. 11956/07, 21. aprila 2009.
Svetova i drugi protiv Rusije, br. 54714/17, 24. januara 2023.

—T—

Taganova i drugi protiv Gruzije i Rusije, br. 18102/04 i četiri drugih, 17. decembra 2024.
J. Paul Getty Trust i drugi protiv Italije, br. 35271/19, 2. maja 2024.
Timurtaş protiv Turske, br. 23531/94, ESLJP 2000-VI

—U—

Ukrajina protiv Rusije (u vezi s Krimom) (odl.) [VV], br. 20958/14 i 38334/18, 16. decembra 2020.
Ukrajina protiv Rusije (Krim) [VV], br. 20958/14 i 38334/18, 25. juna 2024.
Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije [VV] (odl.), br. 8019/16, 43800/14 i 28525/20, 30. novembra 2022.

—V—

Varyan protiv Armenije, br. 48998/14, 4. juna 2024.
Vasiliciuc protiv Republike Moldavije, br. 15944/11, 2. maja 2017.
Verein KlimaSeniorinnen Schweiz i drugi protiv Švajcarske [VV], br. 53600/20, 9. aprila 2024.
Veronica Ciobanu protiv Republike Moldavije, br. 69829/11, 9. februara 2021.

—W—

W. protiv Irske, br. 9360/81, Odluka Komisije od 28. februara 1983, Decisions and Reports 32
W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 9348/81, Odluka Komisije od 28. februara 1983, Decisions and Reports 32
Wieder i Guarnieri protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 64371/16 i 64407/16, 12. septembra 2023.

—X—

X. protiv Njemačke, br. 1611/62, Odluka Komisije od 25. septembra 1965, Yearbook 8
X. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 7547/76, Odluka Komisije od 15. decembra 1977, Decisions and Reports 12
X. i Y. protiv Švajcarske, br. 7289/75, Odluka Komisije od 14. jula 1977, Decisions and Reports 9

—Z—0

Zalyan i drugi protiv Armenije, br. 36894/04 i 3521/07, 17. marta 2016.